

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • APRÍL • DUBEN • KWIECIEŃ 1993 • 4/93 (ČÍSLO 419) CENA 3 000 ZŁ

Príjemné
veľkonočné sviatky
želá
Redakcia
a ÚV KSSČaS

PRACOVNÉ STRETNUTIE KRAJANOV

1. Stretnutie predsedu vlády SR Vladimíra Mečiara (v strede) s krajanmi. Druhý zľava tajomník ÚV L. Molitoris, vedľa predsedu ÚV E. Mišinca a za ním J. Čongva

2. Rozhovor prezidenta SR Michala Kováča (druhý zľava) s delegáciou našej Spoločnosti. Prvý zľava predseda ÚV E. Mišinec, štvrtý zľava prof. J. Čongva, prvý sprava tajomník ÚV L. Molitoris.

• • •
V dňoch od 3. do 4. marca 1993 sa v Častej-Papierničke konalo pracovné stretnutie zahraničných Slovákov, ktoré zorganizovalo Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. Hlavným cieľom stretnutia bolo hľadanie spôsobov využitia skúseností a kontaktov zahraničných Slovákov pri rozvíjani politických, hospodárskych a kultúrno-spoločenských stykov Slovenskej republiky s krajinami, v ktorých krajania žijú.

• • •

• • •
Našu Spoločnosť na tomto podujati zastupovala delegácia v zložení PhDr. Eugén Mišinec - predseda Ústredného výboru, PhDr. Ľudomír Molitoris - tajomník ÚV a prof.dr. Jozef Čongva - člen predsedníctva ÚV, ktorí sa pri tejto príležitosti stretli s prezidentom Slovenskej republiky Michalom Kováčom, predsedom vlády SR a ďalšími čelnými zástupcami jednotlivých ministerstiev a politických strán zastúpených v parlamente. S problematikou tohto stretnutia širšie oboznámime čitateľov v nasledujúcom čísle Života.

3. Prezident Slovenskej republiky M. Kováč dáva autograf pre čitateľov Života.

MICHAL KOVÁČ SLOVENSKÝM PREZIDENTOM

15. február 1993 je ďalším významným dátumom v dejinách mladej, samostatnej Slovenskej republiky. V tento deň Národná rada volila hlavu štátu - prezidenta SR. Stal sa ním presvedčivo kandidát HZDS MICHAL KOVÁČ, ktorý v 150-člennom parlamente (hlasovalo 148) získal 106 hlasov. O dva týždne neskôr, 2. marca t.r. sa v koncertnej sieni historickej Reduty v Bratislave konala slávnostná inaugurácia prvého prezidenta Slovenskej republiky. Zúčastnili sa jej o.i. štyria prezidenti: český Václav Havel, poľský Lech Wałęsa, rakúsky Thomas Klestil a maďarský Árpád Göncz, poslanci Národnej rady a vláda SR, predstaviteľia diplomatického zboru a ďalší hostia. Michal Kováč zložil predpísaný slub na Ústavu SR. Sľuboval vernosť republike a starostlivosť o blaho slovenského národa, národnostných menších a etnických skupín v SR, ako aj

to, že svoje povinnosti bude vykonávať v záujme občanov, rešpektovať a obhajovať ústavu a zákony. Neskôr na Bratislavskom hrade, ktorý bude stálym sídlom prezidenta, prijal hlásenie od nastúpenej miestnej posádky. Zúčastnil sa tiež ľakovnej bohoslužby Te Deum v bratislavskom Dóme sv. Martina, ktorú celebroval metropolita Slovenska, arcibiskup Ján Sokol.

V inauguračnom prejave Michal Kováč poukázal o. i. na význam vzniku samostatnej Slovenskej republiky, ktorej štátosť sa má opierať o princípy demokracie, plurality, tolerancie a solidarity. Hovoriac o aktuálnej situácii zdôraznil, že slovenské hospodárstvo je sice choré a kríva, ale napriek všetkému Slovensko má po Českej republike druhú najlepšiu východiskovú pozíciu zo všetkých postkomunistických krajín v Európe. Vyslovil sa za kontinuitu reform a

široku medzinárodnú spoluprácu, v tom i v rámci visegárdského zoskupenia, predovšetkým však s Českou republikou. „Našej strany - zdôraznil - urobíme všetko pre to, aby sme nažívali ako dobrí susedia, ale aj ako úprimní priatelia. Slovensko je pre Čechov otvorenou cestou - a je naším želaním, aby to platilo vzájomne.“

Michal Kováč sa narodil 5.8.1930 v obci Lubiša, okres Humenné. Vyštudoval obchodnú akadémiu a Vysokú školu ekonomickú. Pracoval najprv ako asistent na VŠE, potom v Oblastnom ústavе ŠBČS v Bratislave. V rokoch 1967-70 bol námestníkom živnostenskej banky v Londýne a po odvolaní a vylúčení z KSC (1970) pracoval ako radový bankový úradník ŠBČS a neskôr ako vedeckovýskumný pracovník. Venoval sa problémom menovej politiky a bankovej činnosti.

Po revolúcii v 1989 sa stal ministrom financií SR vo vláde národného porozumenia a aj vo vláde V. Mečiara a po jeho odvolaní podal demisiu. V júni 1990 ho zvolili za poslance FZ do Snemovne ľudu. Po druhých voľbách v r. 1992 ho na prvom zasadnutí FZ zvolili za predsedu Federálneho zhromaždenia ČSFR, ktorým bol do 31. decembra 1992. Od r. 1991 je podpredsedom Hnutia za demokratické Slovensko. Ako však zdôraznil, chce byť nezávislým prezidentom bez stranickej príslušnosti.

J.Š.

Milí čitatelia!

Dostáva sa vám do rúk prvé číslo Života, vyrobené v značnej miere (sadzba a tlač) v tlačiarni našej Spoločnosti v Krakove. K plnému vybaveniu tlačiarne chýbajú ešte niektoré zariadenia, preto časť prác bola vykonaná v iných tlačiarňach. Máme samozrejme nádej, že úmerne s doplnovaním tlačiarenského vybavenia sa nás časopis stane ešte pestrejší a súčasne sa oveľa skôr dostane k čitateľom.

Rozhodnutie o začatí tlače Života v našej tlačiarni prijalo predsedníctvo ÚVKSSČaS na pracovnom zasadnutí 10. januára t.r. v súvislosti so zavŕšením základných prác pri výstavbe a zariadení tlačiarenskej haly. Predsedníctvo zároveň rozhodlo prestahovať od 1. mája t. r. redakciu Života z Varšavy do sídla ÚV Spoločnosti v Krakove, kde sú pre jej prácu vyhovujúce priestory. Tým sa redakcia priblíží k hlavným strediskám odberu Života na Spiši a Orave, teda i k základným prameňom informácií pre časopis a súčasne bude užšie zviazaná s krajským prostredím.

Prestahovanie redakcie do Krakova má však aj druhú stranu mince, nemilú pre pracovníkov Života. Časť z nich, najmä pracujúcich dôchodcov, zviazaných rodinami, bytmi a pod. s Varšavou, ÚVKSSČaS bol nútenej prepustiť. Je to smutné tým viac, že nezriedka strávili v redakcii vyše tridsaťrokov. Za ich dlhorocnú obetavú prácu patrí im srdiečná vďaka.

STRETNUTIE S PODPREDSEDOM VLÁDY

Podpredseda vlády PR Paweł Łączkowski prijal v Úrade Rady ministrov zástupcov našej Spoločnosti - predsedu ÚV KSSČaS Eugéna Mišinca a člena predsedníctva ÚV a šéfredaktora Života Jána Špernogu. Stretnutia sa zúčastnil námestník ministra kultúry a umeenia Michał Jagiełło a riaditeľka oddelenia pre národnostne menšiny Bogumiła Berdychowska.

Počas stretnutia krajania oboznámili podpredsedu vlády s činnosťou Spoločnosti a životom slovenskej i českej menšiny v Poľsku a poukázali na najdôležitejšie problémy, ktoré nám stažujú život a vyžadujú si riešenie. Popri ekonomických otázkach s pomocou štátu pre časť našej organizácie ide aj o zabezpečenie národnostných práv v Ústave PR, možnosť zastúpenia našej menšiny v parlamente, pomoc v riešení problémov v oblasti vyučby materinského jazyka a udržania materských škôl, otváranie nových hraničných priechodov na Spiši a Orave a pod.

Podpredseda vlády Paweł Łączkowski prejavil živý záujem o problematiku KSSČaS a našej menšiny. Zdôraznil, že vláda chce, aby Poľsko bolo jednakou vlastou pre všetkých občanov bez ohľadu na národnosť. V súvislosti s tým má také isté povinnosti voči všetkým. Dnešná ekonomická situácia - podľa neho - nie je ľahká. Napriek tomu sa vláda v rámci svojich možností vynasnaží splniť naše požiadavky a nájsť spôsob riešenia aj niektorých ekonomických problémov. Vyjadril tiež presvedčenie, že vznik Slovenskej republiky prispeje k rozšíreniu vzájomnej spolupráce.

s Ing. VLADIMÍROM REPKOM,
vedúcim oddelenia kultúrnych stykov
Ústavu pre zahraničných Slovákov Ma-
tice slovenskej v Bratislave

"Pomoc krajanom je posvätnou povinnosťou..."

Matica slovenská od svojho vzniku zohrávala významnú národnobuditeľskú úlohu. Po nežnej revolúcii vyvinula veľu iniciatív pre osamostatnenie Slovenska, čo sa aj stalo 1. januára r.a. Ako je teraz, podľa vás, smer činnosti MS?

- Predovšetkým treba povedať, že Matica slovenská už má skúsenosti s pôsobením v podmienkach samostatného štátu a to v období 1. Slovenskej republiky, keby znamenala nevidaný rozmach vo všetkých oblastiach svojej činnosti. Táto skutočnosť bola logickým a prirodzeným vyústením vývoja, kedy - povedané slovami jej vtedajšieho správcu Jozefa Cígera Hronského - „uvolnené slovenské sily oslobodené od vyčerpávajúcich, neplodných bojov o najprirodenejšie práva o slovenské slovo, o reč, o mram, o chlieb, vytvorili také dielo, ako sily hociktorého kultúrneho a civilizovaného národa“. V dnešnej situácii sami najlepšie vieme, koľko tak prepotrebnej energie nám vyčerpali spomínané „boje“ len za uplynulé tri roky. Matica slovenská stála na čele celonárodného hnutia, ktoré počnúc novembrom 1989, ba aj pred ním, začalo zápas o základné atribúty slovenskej štátnosti a suverenity. Bola to opäť Matica slovenská, ktorá oživila široké spektrum slovenskej spoločnosti programom. Za tú našu slovenčinu sprítomňujúc tak úsilie Slovenskej ligy zo začiatku tohto storočia. A bola to znova ona, čo vytvorila perspektívnu ďalšej existencie slovenského národa presadzovaním Deklarácie o štátnej suverenite Slovenskej republiky a ďalších krokov zavŕšujúcich proces dotvárania slovenskej štátnosti. Svojimi celonárodnými zhromaždeniami oslovila stáť si Slovákov doma aj v zahraničí. Rešpektujúc uvedené národné priority a iné dôležité úlohy, ktoré bolo treba riešiť okamžite a takpovediac za pochodu, neboli matičnému hnutiu dožičený dostatok času, aby sa dokonale skonsolidovalo, rozrástlo a rozšírilo do všetkých oblastí Slovenska, resp. aby

všade viacmenej rovnako intenzívne pôsobilo. Z hľadiska štruktúry je na tom najlepšie pravdepodobne južné Slovensko, kde blízky kontakt s obyvateľstvom maďarskej národnosti znásobil úsilie matičiarov v snahe vytvoriť národný a kultúrny imunitný systém ochraňujúci slovenskost v tejto časti územia Slovenskej republiky.

Tieto skutočnosti významne vplývajú na koncipovanie ďalšej činnosti MS v podmienkach samostatnosti, ktorú vlastne ani netreba znova vymýšľať. Opäť nám môže poslužiť príklad Hronského Matice, ktorý načim len prispôsobiť dnešným podmienkam. V prvom rade si musí MS zachovať miesto a vplyv v slovenskej spoločnosti ako národnokultúrna ustanovizeň usilujúca sa o národnú jednotu a vytváranie kultúrnych hodnôt. Pre ďalšie obdobie nesmie stratiť ani ochrannú funkciu ako strážkyňa slovenskosti a ochrankyňa slovenského kultúrneho prostredia pred cudzími vplyvmi. Veľa pozornosti bude potrebné venovať budovaniu a rozširovaniu členskej základne a podchytiť predovšetkým mladých ľudí. Z hľadiska inštitučnej zložky je nevyhnutné skvalitnenie vedeckej a výskumnnej práce vrátane využitia počítačovej techniky. To sa týka aj práce a činnosti smerom ku krajanom v zahraničí a partnerským kultúrnym ustanovizniám v ostatných štátach Európy a sveta. Samozrejme, Matica slovenská, podobne ako ostatné organizácie na Slovensku, nesie so sebou vírus predchádzajúceho totalitného režimu. Ak má byť v budúcom období skutočne akceptovateľná pre čo najširšie vrstvy spoločnosti, musí sa zbáť mnohých neduhov, ktoré priamo vyplývajú z nedávnej minulosti: servilnosti, režimizmu, konjunkturalizmu a v niektorých prípadoch aj latentného čechoslovakizmu. Potom sa tu ešte vynára problém nemenej dôležitý a tým je problém generačný. Vidier to aj na samotnom Výbere MS, ktorého vekový priemer sa

pohybuje okolo 50 rokov. To sa týka tiež vekovej skladby väčšiny miestnych odborov, ktorým sa zatiaľ nedarí pritiahnuť činnosti detí o mládež. Podstatnou podmienkou úspešného rozvoja Matice slovenskej však musí byť jej nezávislosť na momentálnom režime. Režim sa totiž môže zmeniť, ale štát a Matica vytrvajú.

Pán inžinier, ste vedúcim oddelenia kultúrnych stykov, ktorého hlavnou úlohou je spolupráca s krajanmi. Ako si teraz predstavujete túto spoluprácu?

- Základom každej spolupráce je dôvera. Myslím si, že v tejto oblasti dosiahol nás Ústav pre zahraničných Slovákov veľké úspechy. Netreba totiž zabúdať, že nás predchodca, bývalý Odbor pre zahraničných Slovákov, udržoval v období komunizmu vzťahy len s tými krajanskými organizáciami, ktoré akceptovala komunistická strana. V dôsledku toho bol od Slovenska odrezaný prakticky celý politický exil po roku 1945. Táto skutočnosť mala aj iné neblahé následky, ktoré tu nemusia byť spomenuté. Dôležité je, že posledné tri roky boli plodne využité na podstatné rozšírenie pôsobnosti Ústavu pre zahraničných Slovákov vo vztahu ku krajanom doslova na celom svete. Do karát nám hralo aj sídlo nášho Ústavu, ktoré je v Bratislave a tak každá návšteva krajanov viedla popri pobytu v hlavnom meste Slovenskej republiky aj k nám. Tiež je pre nás výhodná vysoká koncentrácia štátnych úradov, výkonnostiev a kultúrnych inštitúcií, pre ktoré už mestské zastupiteľstvo pomaly nemôže nájsť priestory. Dobrým predpokladom pre naše ďalšie úspechy je aj skutočnosť, že sme jediným matičným pracoviskom, ktoré prešlo konkurzami na jednotlivé pracovné miesta.

Naša pôsobnosť smerom ku krajanom sa priamo odvíja od štruktúry nášho ústavu, ktorú tvorí oddelenie kultúrnych stykov, vedecko-výskumné oddelenie a Krajanské múzeum. Základom spolupráce s krajanskými organizáciami sú a aj budú všeobecne koncipované dohody o spolupráci, ktoré podľa potreby a pripomienkovania jednej, či druhej strany konkretizujeme do ročných vykonávacích plánov. Vždy dávame dôraz na to, aby každá forma pomoci Slovákom v zahraničí či už ide o zasielanie kultúrnych potrieb, kníh, časopisov, novín, videokaziet a iných materiálov alebo organizovanie kurzov pre krajanských choreografov, ochotníkov, letných táborov pre deti a pod. vychádzali z bytostných potrieb tej-ktorej krajanskej komunity. To sa týka tiež jazykových kurzov, divadelných, recitačných a iných súťaží a predovšetkým podpory činnosti krajanských aktivít vrátane ich tlačových orgánov.

Každá krajina má svoje špecifika a my s nimi musíme vyrovnáť práve tak, ako tam žijúci Slováci. Preto sme našu pomoc a spoluprácu rozšírili o charitatívny rozmer, ktorý sa uplatnil najmä voči slovenským učiteľom z krajín bývalej Juhoslávie. Rozvíjame a budeme rozvíjať spoluprácu a pomoc našim bratom na Ukrajine, v Českej republike a inde bez ohľadu na to, aká vzdialenosť nás delí. V tomto zmysle by som rád vyzdvihol vzťahy s krajanmi v Poľsku, ktoré sa sľubne rozvíjajú. Je však potrebné povedať, že každá spolupráca, aby mala dokonalý zmysel, musí byť obojstranná. My očakávame od našich krajanov nie menej hodnotnu pomoc formou poskytovania informácií o ich situácii vo všetkých oblastiach spoločenského života, pri akvizcii, záchrane kultúrneho dedičstva a pod. V našom Krajanskom múzeu chceme tento dôležitý materiál ako z hľadiska dokumentačného, historického i umeleckého vystavovať a hlavne zachovať pre budúce slovenské generácie.

Naša Spoločnosť už niekolko desaťročí spolupracuje s Maticou slovenskou. Čo v rámci aktuálnych možností predpokladáte v tomto smere na tento rok? Doteraz zmluvu o spolupráci ešte nebola Spoločnosti v Poľsku predložená a prečo?

- V závere každého roku rozosiela naš ústav všetkým krajanským organizáciám svoj návrh vykonávacieho plánu na pripomienkovanie. Podľa názorov krajanov tento dokument modifikujeme a prispôsobujeme. V súvislosti so slovenskou menšinou v Poľsku chceme tradičné formy spolupráce obohatiť o organizovanie náboženských púti krajanov zo severného Spiša a Oravy do Levoče, Šaština a iných pútnických miest na Slovensku. Vami spomínaná Zmluva o spolupráci medzi Ústavom pre zahraničných Slovákov a Kultúrno-sociálnu spoločnosťou bola vo všeobecnej forme podpísaná zástupcami oboch inštitúcií v roku 1991. Jej obsah je priebežne napĺňaný už spomínanými vykonávacími plánmi. Prenášanie tejto dohody smerom k členstvu je už čisto a výhradne záležitosťou vnútroorganizačných vzťahov.

SNĚMOVAL ČESKOSLOVENSKÝ ÚSTAV ZAHRANIČNÍ

27. února 1993 se v sále Malostranské besedy v Praze konala řádná valná hromada československého ústavu zahraničného. Toto občanské sdružení, které vzniklo v roce 1928, které se zabývá spoluprací s krajanem v zahraničí, hodnotilo výsledky své práce za období od listopadu 1991, t.j. od minulé valné hromady. Zprávu o činnosti a o úkolech na rok 1993 přednesl předseda správního výboru ČSÚZ pan Jaromír Šlápot. Valná hromada byla hojně navštívěna a členové ČSÚZ vystupovali aktivně. Bylo konstatováno, že výsledky práce ve prospěch krajanů byly adekvátní velikosti prostředku, kterými ČSÚZ disponuje a počtu a aktivitě pracovníku a členů, které do jejich realizace zapojil.

Za nejvýznamnejší pozitívni výsledky své práce Čs. ústav zahraniční označil svůj podíl na oslavách 400. výročí narození

Naša menšina má ešte hodne nevyriešených problémov a potrieb týkajúcich sa napr. výučby slovenčiny na školách, učebníc, zájazdov pre deti, učiteľov, stipendi pre krajanských študentov, zavedenia slovenčiny do bohoslužieb. V čom a ako nám Matica môže pomôcť?

- Ja môžem tilmočiť v tejto súvislosti len dosah Ústavu, ktorý, ako celá Matica, má nevládny charakter a nemôže teda priamo zasahovať do kompetencie štátnych orgánov hoci aj v otázkach školstva. To sa týka aj otázok náboženského života, v ktorom Matice slovenská ako nadkonfesijná inštitúcia nemôže nahrádať cirkevné úrady a inštitúcie. Úloha Matice v prvom i druhom prípade môže byť nanajvýš sprostredkovateľská. Čo sa týka stipendií pre krajanské deti má Ústav pre zahraničných Slovákov jeden hlas v príslušnej komisi Ministerstva školstva SR pre pridelenie štipendií a týmto spôsobom môže aspoň čiastočne ovplyvniť dané skutočnosti. Podstatné ovplyvnenie slovenského školstva v zahraničí v pozitívnom zmysle však vyžaduje viac. Je nevyhnutné detailne poznať situáciu, na čo je potrebné vytvoriť informačnú bázu smerom od krajanov k Matici. Na základe tohto informačného toku potom nás Ústav môže vyvíjať tlak na slovenské štátne orgány, aby nevyhovujúcu situáciu riešili na medzinárodnej úrovni. Chce to však dobrú vôľu a záujem slovenských ministerstiev, ktoré neboli vždy adekvatné. V tomto zmysle máme čo dohadátať nielen tu na Slovensku, ale aj v krajanských organizáciách. Situácia je podobná aj vo sfére náboženského života, ktorý kde-to naráža na skrytý otvorený odpor zo strany príslušných miest v tom-ktorom štáte. My sa usilujeme oslovovali cirkevné miesta na Slovensku a upozorňujeme ich na situáciu v náboženskom živote krajanov a doporučujeme vysielanie kňazov medzi nich. Nie vždy však takéto úsilie má kladný výsledok - máva to rôzne príčiny. Ale taký je život a ako vrazil Hurban - „kto

J.A.Komenského doma i ve světě a zejména v berlínské čtvrti Česky Rixdorf, odhalení pamětní desky českým vystěhovalcům na Masarykově nádraží v Praze při příležitosti 500. výročí objevení Ameriky a pořádání kursů českého jazyka pro krajanov.

Za neúspěchy byla označena skutečnost, že muselo být zastaveno vydávaní krajanského časopisu Svět a domov, který představuje koncentrovanou formu péče a spolupráce s krajanem na celém světě, a neúspěch podnikatelské činnosti akciové společnosti ČSÚZ a její likvidaci.

Valná hromada se ztotožnila s názorem, že dosavadní název - Československý ústav zahraniční - je tradiční a historický a k jeho takovému máme k němu vztah. Značná část spolků a sdružení je stále smíšená a mnohé rozhodly, že nebudou měnit název svých spol-

eklope, tomu neotvoria ". O organizácii náboženských púti som sa zmienil v predchádzajúcej odpovedi a dodávam, že táto aktivita spolu so zabezpečovaním učebníc, kníh, poriadanským zájazdov pre krajanské deti v oblasti školstva môže urobiť veľa pozitívneho pre upevnenie národnnej identity Slovákov v zahraničí.

Čo MS očakáva od krajanov žijúcich v Poľsku?

- Na úvod by som chcel vyslovit úctu a podakovanie všetkým príslušníkom nášho národa žijúcich v Poľsku za to, že napriek tažkým podmienkam si dokázali uchovať slovenské povedomie a svoju identitu. V tom prostredí, v ktorom žijú, bolo na to potrebné vypnúť všetky sily. Bohužiaľ ich materská krajina Slovensko trpela pod dvojakým útlakom, komunistickým a českým, ktorý Slovákom doma znemožňoval pomáhať svojím bratom v zahraničí tak, ako by si to predstavovali. No dnes je iná situácia, máme svoj slobodný štát a je len otázkou času, kedy túto pozitívnu skutočnosť prakticky pocítia aj naši krajania žijúci v zahraničí. Od nich všetkých, nielen v Poľsku, očakávame, aby nám dali k dispozícii všetky informácie o sebe, o svojom položení, aby sme mohli ešte účinnejšie pomáhať.

Čo by ste chceli prostredníctvom života odkázať našim krajanom?

- Aby si tak, ako doteraz chránili svoju slovenskosť ako oko v hlave, mali štastnú ruku pri výbere svojich vodcov a zamerali sa hlavne na výchovu mladej slovenskej generácie. Účinná pomoc materskej krajiny, Matice slovenskej a osobitne Ústavu pre zahraničných Slovákov v Bratislave je posvätnou národnou povinnosťou. Tu si musíme splniť aj vtedy, keby sa týkala čo len jediného príslušníka slovenského národa v zahraničí.

Dakujem za rozhovor.

Prípravil: JÁN ŠPERNOGA

ku ani po rozpadu Česko-Slovenské republiky. Je to úcta k vlastnej historii a není to neúcta k dnešku.

Program činnosti Čs. ústavu zahraničného v roce 1993 zahrnuje 10 hlavních bodu a m.j.:

- Zachovat si statút nezávislého občanského sdružení;
- Udržovat a rozvíjet dosavadní kontakty a spolupracovat se všemi krajanmi a jejich spoly, jestliže o spolupráci mají zájem;
- Věnovat péči a pozornost realizaci projektů spolupráce s krajanem;
- Věnovat pozornost rozvoji členské základny;
- Zasadovat se o obnovení krajanského časopisu Svět a domov;
- Zabezpečit jak ze zdroju státních, tak ze zdroju nestátních prostředky na rozvoj činnosti ČSÚZ.

Valná hromada zvolila nový správní výbor a kontrolnou a reviznou komisi.

Vzáci hostia v sídle Spoločnosti. Sprava: vedúci odd MŠV Š. Cimbák, minister M. Kučera, veľvyslanec SR M. Janek a tajomník ÚV L. Molitoris

SLOVENSKÝ MINISTER MEDZI KRAJANMI

V susedstve Spiša, v Zakopanom, sa vo februári t.r. konala Zimná univerziáda. Čestným hostom na otvorení tohto pekného podujatia študentských športovcov z celého sveta bol i minister školstva a vedy Slovenskej republiky prof. Matúš Kučera. Pri tejto príležitosti v nedeľu 7. februára navštívil ústredný výbor našej Spoločnosti, kde sa stretol s krajanským aktívom a viacerými učiteľmi slovenčiny.

Stretnutia sa zúčastnil aj mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec Slovenskej republiky vo Varšave Miroslav Janek, konzul Ján Jacko a vedúci oddelenia zahraničného odboru MŠV SR Štefan Cimbák.

Vzácnych hostí srdiečne privítal v mene krajánov tajomník ÚV KSSČaS Ľudomír Molitoris a súčasne ich oboznámil s činnosťou Spoločnosti so zvláštnym prihladnutím na otázky školstva. Účastníkov stretnutia pozdravil tiež veľvyslanec SR Miroslav Janek, po ktorom sa ujal slova minister Matúš Kučera. Porozprával krajanom o aktuálnej spoločensko-politickej a hospodárskej situácii na Slovensku, ktorá je zložitá, čo však neprekáža, aby v rámci existujúcich možností mohlo ministerstvo a vôbec Slovensko pomáhať našej menšine v riešení rôznych problémov. Medziiným uviedol, že

Flisowským, v ktorých rozoberali i otázky nášho národnostného školstva. V tomto kontexte zdôraznil kladný prístup poľskej strany k všetkým prerokúvaným otázkam slovensko-poľskej spolupráce a jej ochotu vychádzať maximálne v ústrety krajanským požiadavkám v oblasti vyučby materinského jazyka.

Počas besedy krajania poukázali na celý rad problémov vyžadujúcich riešenie, kladli tiež otázky, na ktoré odpovedali všetci hostia. Medziiným minister potvrdil 10 štipendí pre našich študentov, ako aj možnosť zvýšenia tohto počtu prostredníctvom nadácie resp. osobitného fondu vytvoreného pre pomoc krajanom. Ministerstvo sa tiež vynasnaží vyriešiť problém bezplatnej zdravotnej ochrany pre našich študentov, ktorú predtým zabezpečovala zmluva medzi bývalou ČSFR a Poľskom. Živú diskusiu vyvolala požiadavka zmiernenia kritérií pri prijímacích pohovoroch, ktoré značne stažujú štart našim kandidátom na stredné a vysoké školy na Slovensku. Totiž naši uchádzcači sa spočiatku z objektívnych dôvodov nemôžu rovnať slovenským poslucháčom, ale počas štúdia si počínajú veľmi dobre. Z našej strany treba, samozrejme, dbať o výber čo najlepších kandidátov.

Popri školstve sa v diskusii hovorilo aj o iných otázkach, o.i. o potrebe zavedenia pre krajanov dvojitého občianstva, o ochrane pred prepúštaním z práce krajanských pracovníkov na Slovensku, najmä v preddôchodkovom veku, o prekážkach v zavádzaní slovenských bohoslužieb na Orave a Spiši a pod. Minister Matúš Kučera na záver stretnutia povzbudil krajanov k vytrvalosti, prisľúbil pomoc a súčasne ich vyzval, aby dôsledne využívali práva, ktoré zabezpečuje demokratický štát.

J.Š.

Krajania počas stretnutia. Zľava: A. Slabyová, F. Kurná, B. Knapčík, J. Krišák, prof. J. Čengva a A. Mačičáková

Výpisky z dějin církví

Pokračování z předchozího čísla

Mistr Jan Hus

Viklefovy myšlenky pronikly na začátku 15. století do Čech. Anglický král Richard III. si vzal za ženu českou kněžnu Annu, díky čemuž se oživila výměna myšlenek mezi Anglií a Čechami. Čechy měly ostatně odedávna odlišné církevní tradice. V 9. století zde Cyril a Metoděj zaviedli staroslovanské obřady. Našli tu útočiště jinde pronásledovaní valdenští a pozůstatky samotného Valdese byly pochovány v české zemi. Na tyto odlišné tradice na Viklefovy myšlenky navázel Jan Hus, který chtěl dát české církvi biblický a národní ráz. Jan Hus se narodil 6. července 1369 v Husinci v Čechách. Nadaný mladík se věnoval studiu teologie a stal se profesorem filozofie na pražské univerzitě. Zároveň sloužil mše a kázal česky v Betlémské kapli, zvláště postavené k tomuto účelu.

Hus se spřátelil s rytířem Hieronimem z Prahy který navštívil mnoho zemí, rovněž Anglii, a upozornil Husa na Viklefovy spisy. Dva Hieronimovi přátelé, Angličané, kteří tehdy přijeli do Prahy, vystavili tam řadu obrazů, které byly výmluvným kázáním beze slov. Na jednom byl Ježíš v pokoji a chudobě, v trnové koruně na hlavě. Proti němu pyšný papež v nachovém hedvábí a tiaře. Na jiném obraze Spasitel odhání satana, který mu nabízí bohatství a vládu nad světem, slovy: „Apoge satanas!“ Papež s nohou na šíji císařově se vyhlašuje za pána celého světa. Další obraz ukazuje Ježíše, zvěstujícího rozřešen hříšnici slovy: „Víra tvá ti pomohla.“ Naproti stál papež, prodávající odpustky. Jak je vidět, již tehdy kritika středověké církve daleko pokročila.

Rozvijel ji rovněž Hus ve svých kázáních, opírajících se o bibli a zdůrazňujících pokání. Kázání plná svaté horlivosti uchvacovala posluchače. Hus si získal přízeň lidí i svými osobními hodnotami: čistým životem, přísnou morálkou a dobrým srdcem. Šel za ním lid i šlechta. Dokonce i manželka krále Václava Žofie přicházela do Betlémské kaple a vybrała si

Husa za zpovědníka. Kromě toho se Hus na počátku těšil přízni arcibiskupa pražského Zbyňka, který ho jmenoval synodálním kazatelem. Hus tak získal příležitost promluvit k duchovnemu a nesmlouvavě vytýkal jeho vady. Mnozí se tím cítili uraženi a v Čechách vznikly dva tábory: jeden husových stoupenců, druhý jeho protivníků.

První souboj mezi oběma tábory se odehrál na univerzitě. Profesoři a studenti pražské univerzity se tahdy dělili podle národnosti na čtyři skupiny: českou, polskou, bavorskou a saskou. Podle téhoto skupin probíhalo hlasování a votum každé skupiny se počítalo jako jeden hlas. Němcí nesnášeli Husa pro jeho české vlastenectví. Bavorská a saská skupina odsoudila na univerzitním fóru Viklefovovo učení, které Hus hlasal. K Němcům se připojila i polská skupina, skládající se většinou ze Slezanů a Prusů. Hus však dovedl útok odrazit. Získal od krále Václava IV změnu, spočívající v tom, že česká národnost dostala v univerzitní radě tři hlasu a zbyvající národnosti dohromady jeden hlas. Němečtí profesori a studenti prohlásili Husa za kacíře a opustili Prahu. V roce 1409 založili univerzitu v Lipsku. Poláci odešli z Prahy do krakovské univerzity, kterou v roce 1400 obnovil Vladislav Jagiełło.

Byla ještě jedna událost, která rozšířila počet Husových nepřátel. Rozešla se zpráva, že v kostele v Wilsnacku se na hostii objevuje kapka Kristovy krve. Arcibiskup jmenoval komisi, která měla celou věc prozkoumat. Jejím členem byl i Hus. Komise na jeho návrh podle pravdy prohlásila, že krev Kristova je ve svátosti přítomna jen neviditelně. Pověsti o viditelných kapkách krve na hostii jsou jen fantazií wilsnackého faráře, který chce být uznán za tvůrce zázraku. Arcibiskup zakázal další procesí do Wilsnacku, ale všichni, kteří chtěli sebe i jiné oklamávat iluzemi, se stali Husovými nepřáteli.

Památník mistra Jana Husa v Husinci

Když se boj mezi Husem a jeho odpůrci zostřil, arcibiskup Zbyňko přešel na stranu jeho nepřátele. Husovi zakázal kázání. Lid se začal bouřit. Před arcibiskupským palácem v Praze shromáždění demonstranti zpívali písni posmívající se Rímu a jeho stoupencům. Hus prohlásil, že jako apoštоловé musí více poslouchat Boha než lidi a odvolal se k papežovi. Nadále kázal v Betlémské kapli a posluchačů přibývalo.

Husova horlivost a lásku k pravdě však urychlila konflikt s papežem. Papež právě vedl válku s neapolským králem a ohlásil proti němu křížovou výpravu. Slíbil odpustky všem, kteří vstoupí do papežského vojska nebo přispějí dary. Hus proti tomu ostře vystoupil. Dokazoval, že křížová výprava proti křestanům uráží lásku Kristovu, že je hříchem, když církev bere do ruky zbraně, protože Kristus nařídil Petrovi schovat meč do pochvy a sám se modlil za nepřátele. Že odpustení hříšů je možné jen v Kristu, pokárně a vírou. Kristus je sám jedinou hlavou církve a tedy rozkaz papežových, které jsou v rozporu se slovy Kristovými, se nesluší poslouchat.

Tím se míra přebrala. Papež vyhlásil nad Husem i nad Prahou klatbu. Pak se už ani král Václav IV. neodvážil Husa podporovat. Hus se odvolal k neomylnému soudci, Kristovi, a odstěhoval se z Prahy na venkov. Tam napsal několik prací, mj. O církvi (De Ecclesia). Učil též lid pod širým nebem a svým milovaným betlémským sbor v Praze potěšoval dopisy plnými víry a lásky.

Nakonec císař Zikmund Lucemburský vyzval Husa na koncil, který se právě sešel v Kostnici. Železným glejtem mu zajistil bezpečný návrat. Hus přijel do Kostnice 3. listopadu 1414. Přes císařský glejt byl uvězněn a poslední měsíce života strávil ve vězení. Co vytrpěl, těžko popsat. Byl upálen 6. července 1415.

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍŠTÍM ČÍSLÉ

NAŠI V AMERIKE

10. januára t.r. sa nám dostal do rúk nevelký článok z amerických novín *Citizens' Voice* zo 4. marca 1992 - 32, vychádzajúcich vo Wilkes-Barre, o našom krajanovi z Kacvína Jozefovi Šternogovi. Dúfame, že zaujme nielen Kacvínčanov, ale aj ostatných Slovákov v Poľsku. Preto sme anglický článok preložili do slovenčiny.

Jozef Šternoga podáva studené nápoje

VO VEKU 96 ROKOV EŠTE NALIEVA PENIVÉ NÁPOJE

Jozef A. Šternoga oslavuje dnes v práci svoje 96. narodeniny.

Toto neprekvápi, keď uvedieme fakt, že milý hostinský v Šternogovej reštaurácii Hide-A-Way vo Wilkes-Barre, ulica Chestnut číslo 44, nachádzajúcej sa vzadu rodinného baru North End, pracuje neprestajne od roku 1962, kedy technicky prešiel do dôchodku zo Stegmaierovej pivovarskej spoločnosti.

„Pracuje každý deň, od pondelka do soboty, od siedmej do dvanásťej. Robí tak už celých 30 rokov. Hovoríme mu: „Prečo neodšdeš do dôchodku a neberieš to naľahko?“ - povedala dcéra Frances. „On nám však odpovedá: Prečo?“

Stály obyvateľ baru North End, pán Šternoga, trávi svoje pracovné hodiny nalievajúc penivé nápoje, konverzujúc a deliac sa spomienkami s vernými zákazníkmi malého klubu North End, baru, ktorý Šternoga a jeho manželka založili ešte v dvadsiatych rokoch. Svoj podnik ponechal, keď začal pracovať vo Stegmaierovej firme. Do the Hide-A-Way sa vrátil na začiatku 60. rokov, po odchode do dôchodku z miestnej pivovarskej spoločnosti.

Joseph Spernoga serves up a cold one

Still pouring suds at age 96

Joseph A. Spernoga is celebrating his 96th birthday today by working.

Which isn't surprising, given the fact that the amiable bartender at Spernoga's Hide-A-Way, 44 E. Chestnut Street, Wilkes-Barre, has been working behind the family's North End bar ever since 1962, when he technically "retired" from the Stegmaier Brewing Co.

"He works every single day, Monday through Saturday, from 7 until 12. He's been doing it for the past 30 years. We say 'why don't you retire and take it easy?'" daughter Frances said. "He tells us, 'what for?'"

A life resident of the North End, Mr. Spernoga spends his work hours pouring suds and sharing conversation and memories with faithful customers of the small North End club, a bar which Spernoga and his wife established in the 1920s. He left the business to work for Stegmaier, returning to the Hide-A-Way in the early 1960s after retiring from the local brewing company.

"He has a million friends," daughter Frances said. "They come in, talk about the old days, and he fills them right in on every detail. He recalls everything."

In deference to the birthday celebrant, the family is planning a small celebration by treating Mr. Spernoga to dinner at the restaurant of his choice.

„Má milión priateľov“ - povedala dcéra Frances. „Prichádzajú k nemu, rozprávaju sa o starých časoch, a on ich presne dopĺňuje v každej podrobnosti. Všetko si pripomína.“

Na počesť narodenín rodina plánuje malú slávnosť s obedom v reštaurácii, ktorú si pán Šternoga sám výberie.

Pán Šternoga sa narodil 4. marca 1896 v Kacvíne, v Rakúsko-Uhorsku, a do Spojených štátov emigroval ako 15-ročný. Zosobášil sa 5. augusta 1924 s Máriou A. Jezerčákovou v slovenskom kostole Sväteho Srdca vo Wilkes-Barre, ulica North Main. Zasobášil ich dôstojný pán Jozef Murgáš. Manželka pána Šternogu zomrela 24. novembra 1985 vo veku 81 rokov. Pán Šternoga má štyri dcéry: Theresu Kinney v Levittowne v štáte Pennsylvania a doma: Josephinu, Frances a Annu.

Kým odišiel do dôchodku, pán Šternoga bol zamestnaný v Coal Company a Sheldon Axle Works a 26 rokov v Stegmaierovej pivovarskej spoločnosti. Predtým a potom bol samostátnym majiteľom reštaurácie.

Malý článok o našom krajanovi z Kacvína bol uverejnený v stredu 4. marca 1992 - presne v deň jeho 96. narodenín - v novinách *“Citizens' Voice”* (Hlas občanov), vydávaných vo Wilkes-Barre. Publikácia je krásnym príkladom toho, ako sa naši ľudia vedeli v zámori uchytia. Zo slovenských dedín na Spiši budoť Orave emigrovali často ako deti; pán Šternoga ako 15-ročný chlapec, v r. 1911. Postupne však vďaka usilovnosti a poctivej práci sa dokázali vhodne uplatniť a začali pomerne dobre prosperovať.

V článku sa uvádza, že krajan Šternoga emigroval z Rakúsko-Uhorska. Pre americké imigráne úrady tamtých čias nebola totiž dôležitá národnosť, preto štatistiky uvádzali len nazvy štátov z ktorých vystaňovalci prišli. Krajan Šternoga prišiel z Uhorska, ktorého súčasťou bolo Slovensko. Od rakúsko-uhorského vydruženia roku 1867 sa úradne písalo Rakúsko-Uhorsko, kedže z hľadiska medzinárodného práva sa tieto dve krajiny považovali za jeden štát.

Masové vystaňovanie zo Slovenska do USA začalo koncom 70. rokov 19. storocia v Šariši. Až do 1. svetovej vojny hlavným centrom vystaňovania boli východoslovenské župy, medzi nimi aj spišská župa. Podľa štatistických údajov, v rokoch 1910-1914 sa na tisíc obyvateľov

spišskej župy vystaňovalo do USA 10,9% Spišiakov. Patrí sem aj prípad nášho kacvínskeho rodáka.

Pán Jozef Šternoga žije po celý čas v meste Wilkes-Barre, v štáte Pensylvánia, v severovýchodnej časti Spojených štátov. Je to pomerne malý štát (117,4 tisíc km² a 12 miliónov obyvateľov) a jeho hlavným mestom je Harrisburg. V dejinách slovenského vystaňovania a slovenského národného života v zámori má tento kraj veľký význam. V pensylvánskom meste Pittsburg Česi a Slováci uzavreli 31. mája 1918 dohodu o vzniku Československa, v ktorom Slováci mali mať autonómiu. Žiaľ, signatár dohody prezident T.G. Masaryk sľub nedodržal, v dôsledku čoho si Slováci vybojovali autonómiu až na jeseň 1938, po uzavretí Žilinskej dohody 6. októbra 1938. Wilkes-Barre, kde sa osídlil náš rodák, žilo spočiatku 65 a neskôr 300 slovenských rodín². Je to aj dnes pomerne malé mesto (52 tisíc, ale spolu so Scrantonom 630 tisíc obyvateľov - údaje z roku 1980), mestské práva získalo v roku 1871, práve vtedy, keď tu začali prichádzať prvé slovenské rodiny.

Najvýznamnejším Slovákom vo Wilkes-Barre bol kňaz Jozef Murgáš (1864-1929), rodák z Tajova pri Banskej Bystrici, kde má dnes - spolu s iným významným Tajovčanom - Jozefom Gregorom Tajovským (1874-1940) - svoje múzeum. Jozef Murgáš sa preslávil ako vynálezca a priekopník rádiotelegrafie. Držiteľ viacerých patentov, zdokonalil dovtedy používané systémy bezdrôtové telegrafie, a významne ovplyvnil jej vývoj³. Bol veľmi agilný aj na poli krajanského života. „Mnoho úsilia vynaložil na kultúrne, národné a hospodárske povznesenie života slovenských vystaňovalcov v banskej osade Wilkes-Barre: zariadił školu, telocvičňu, ihriská, neskôr vybudoval novú školu, kostol a knižnicu. (...) Polemickými článkami prispieval najmä do Americko-slovenských novín a Newyorského denníka, vydával a redigoval katolícky týždenník a časopis Šašek“. Tento významný Slovák 5. augusta 1924 zosobášil zamagurčanov: Jozefa Šternogu a Máriu A. Jezerčákovú v slovenskom kostole Sväteho Srdca.

Vo Wilkes-Barre sa usídlili aj Poliaci pracujúci väčšinou ako baníci v okolitých baniach. Zdá sa, že poľská emigrácia vo Wilkes-Barre bola dokonca početnejšia ako slovenská, čo dokazuje aj to, že práve v tomto meste je sídlo Poľskej únie v Spojených štátach⁴. Kacvínsky rodák sa však k Poliakom nepridal. Našiel si miesto medzi svojimi, v slovenskom prostredí. Aj v jeho prípade, podobne ako to bolo s krajankou Katarínou Miškovičovou-Cervásarovou (pozri Život č.7/1992, s.16) je pravdou konštatácia F.Móša, farára v

POKRAČOVANIE NA STR. 8

KRVAVÁ HRANICA NA DUNAJCI

Keď sa po rozpade Rakúsko-Uhorska začal formovať nový štát, Československá republika, nič nenasvedčovalo tomu, žeby nastal spor o severné hranice Slovenska. Veď boli najneskôr od konca 13. storočia pevne ustálené a viaceré medzinárodné hraničné komisie, ktoré sa nimi počas týchto storočí zaoberali, riešili iba nepatrné lokálne korektúry hraníc, ako napr. v okolí Morského oka vo Vysokých Tatrách v 19. storočí. A predsa tu došlo k značným sporom, ktorých obetami sa stali najmenej tri ľudské životy. Jedna z nich, prof. Józef Wiśmierski, sa v poľskej publicistike po celé desaťročia neustále spomína a jeho hrob je objektom stálej úcty, pozornosti a prostriedkom „vlasteneckej“ výchovy mládeže. Považuje sa za mučenšku, „zamordowanego w sposob bestialski 21 czerwca 1920 roku“. O druhých dvoch obetiach sa na poľskej strane takto mlčí, na našej si ani len nespomenieme, že vôbec boli. Poukazuje to na našu ľahostajnosť k našim dejinám. A predsa všetky tie obeťe spolu bezprostredne súvisia, pretože ak by neboli bývali - skutočne beštialne - zavraždení dvaja predstaviteľia Československa, určite by nebolo mučeníctva prof. Wiśmierského. Pri všetkej úcte k jeho obeti nebolo by spravidlivé neobjasniť pozadie a súvislosti tejto tragickej udalosti.

Pravdu nebudeme hľadať v súdobej nacionálnej emotívnej tlači, ktorá slúžila na rozbúrenie ľudských vášní. Hľadať ju budeme v archívnych dokumentoch týkajúcich sa vyšetrovania týchto prípadov, ktorých hodnotenosť umocňuje neustála kontrola medzinárodných plebiscitných orgánov - včítane poľských - na priebeh tohto vyšetrovania.

Súčasne so vznikom Československa sa obnovoval a vytváral aj poľský štát. Ako to už u veľkých štátov býva, nikdy nemajú dosť územia a snažia sa získať územia aj na úkor susedných štátov. V prípade Poľska došlo k veľmi vážnému sporu s Československom o Tešínsko. Spor mal väčšie ekonomicke pozadie, vedľa toho o významné ložiská nerastov a o oblasť veľmi významnú z hospodárskeho hľadiska. V súvislosti s aspiráciami na celú oblasť Tešínska vyskočila aj požiadavka pripojiť k Poľsku spolu s Tešínskom aj celú železničnú trať Košice - Bohumín, ktorá bola budovaná

práve pre Tešínsko. Prirodzene spolu s trátbou malo Poľsku pripadnúť aj celé územie ležiace od nej na sever, teda Spiš, Orava, oblasť Čadce. Myšlienky pripojenia Spiša a Oravy k Poľsku konvenovali aj poľským milovníkom prírody, pretože do tejto oblasti spadali aj celé Vysoké Tatry. Preto keď okolo 10. decembra 1918 boli zo severného Slovenska stiahnuté maďarské jednotky armády a polície, obsadili poľské jednotky 11. decembra značnú časť Oravy a Spiša, spolu so Starou Ľubovňou. Keď potom došli československé jednotky do Popradu, Kežmarku a Levoču v dňoch 14. - 16. decembra, poľské jednotky sa stiahli, ale 20. decembra sa vrátili na voľné územie a začali ho obsadzovať. Získali do svojej moci Jurgov, Spišskú Starú Ves i Javorinu. Ale pri ďalšom postupe narazili na československé jednotky v Tatrách a 23. a 24. decembra došlo medzi nimi k prestrelkám pri Vyšných Hágoch. Na výchliu Vianoc, 24. decembra, uzavreli velitelia vojsk prímerie a vytýčili si predbežnú demarkačnú čiaru, ktorá zasahovala hodne nízko na Spiš.

Začiatkom roka 1919 založil známy tatranc Kazimierz Przerwa-Tetmajer Národný výbor obrany Spiša, Oravy, Čadce a Podhalia, ktorý začal so systematickou činnosťou smerujúcou k pripojeniu veľkej časti Spiša (zhruba údolie Popradu včítane Kežmarku) k Poľsku. Ako argument sa využíval poukaz na to, že spišskí i oravskí Gorali hovoria poľským nárečím, že sú teda Poliaci, ktorí sa chcú vrátiť do vlasti. Na medzinárodné fórum okolo Mierovej konferencie v Paríži sa záležitosť dostala v marci 1919. Sem boli neustále predkladané požiadavky, memorandá, petície, správy z verejných zhromaždení v tejto veci, hlavne Poľskom, ktoré neváhalo pre túto záležitosť využiť aj pomoc významných poľských historikov (Semkowicz a ī.). Československo sa bilo o Tešínsko. Severné Slovensko nepovažovalo za hodné väčšej pozornosti, a to nielen zo strany Beneša a českých politikov, ale ani zo strany tam pôsobiacich slovenských politikov. Vieme ako pochodiť Hlinka v Paríži.

Spišský župan Ján Ruman bol známy ako veľmi tolerantný a demokratický človek. Aby zistil skutočný stav vecí v Zamagurí, poveril v máji 1919 nezáinteresovaného človeka Vojtecha Beňuša tým, aby inkognito pochodił

všetky severoslovenské obce a aby zistil názory obyvateľstva na to, či chce zostať v ČSR alebo sa chce pripojiť k Poľsku. Medzičasom tu totiž prebiehala už veľmi intenzívna poľská agitácia, podopieraná ešte predávaním lacného petroleja a potravín, ktorých bol v ČSR nedostatok. Beňuš precestoval všetky obce v dňoch od 7. do 20. mája 1919 a podal veľmi zaujímavú, podrobnu a zdá sa, že aj objektívnu správu, a to osobitne o každej obci. Svoje poznatky zhruňal takto: „Nikde, okrem Novej Belej, nenašiel som ani stopy poľskej sympatie. Národnostne sa hlásili len Rusíni, ktorí chcú autonómiu, ale len v rámci ČSR. Len Nová Belá by mala vôle k Poľsku. Nie zo sympatie, ale výlučne preto, že má bližšie do Nového Targu ako do Spišskej Starej Vsi. Charakteristické sú slová jedného Gorala, ktorý sa ma pýtal, či by sa to nemohlo vykonáť, aby Nový Targ k nám patril, aby takto aj oni v čsl. republike mohli zostať.“ Prehlásenie svoje vôle zostať v Československu podpisali predstaviteľia obcí Kalenberg (Lysá nad Dunajcom), Veľký Lipník, Fridman, Tribš Folvarky (Stráňany), Kamienka, Lesnica, Jarabina, Nedeca zámok, Nedeca, Podlechnica, Kacvín, Spišská Stará Ves, Litmanová a Krempachy.

V júli 1919 sa zišli v Krakove zástupcovia oboch štátov na rokovanie o spoločných hraniciach. Keď sa nedohodli, odporúčali vykonať v spornom území plebiscit (referendum), ktorý by určil hranice na základe vôle občanov dotknutého územia. Mierová konferencia si osvojila tento návrh a poverila Najvyššiu radu s jeho uskutočnením. Boli vytýčené hranice plebiscitného územia, ktoré až do plebiscitu, ktorý mal byť 24. júla 1920, malo byť neutrálnym územím. Vytvorili sa príslušné medzinárodné komisie a subkomisie za účasti nielen zainteresovaných strán, ale aj Anglicka, Francúzska, Talianska a Japonska, tiež príslušné súdne dvory na záležitosti týkajúcich sa uvedených území. Poľské i československé vojsko mali nahraditi medzinárodné ozbrojené zbrane a policajné orgány plebiscitných komisií. Obe strany začali mohutnú agitáciu. Územie zaplavili najmä poľskí agitátori, medzi ktorími skoro vynikol svojou agilnosťou profesor Józef Wiśmierski, ktorý sa na Spiš priženil (vzal si sestru prof. Habera z Nižných Lapšov). Bol totiž profesorom Jagelonskej univerzity v Krakove pre dejiny stredoveku a pomocné vedy historické a ako taký pôsobil aj ako poradca poľskej delegácie na Mierovú konferenciu v Paríži. Pomery sa vyostriili, keď koncom marca 1920 územie opustilo československé vojsko a nahradili ho francúzske jednotky. Dňa 5. apríla Poliaci slávnostne vtiahli do Spišskej Starej Vsi i do Jablonky a etablovali tam svoje

plebiscitné komisie. Komisiu v Spišskej Starej Vsi viedol Wiśmierskohu švagor prof. Vendelín Haber.

Medzičasom vznikli na poľskom území vojenské jednotky namierené proti Československu, najmä spišskooravská légia, ktorá neskôr splynula s maďarsko-poľskou légiou. Jej členovia začali podnikat na Slovensku záškodnícke akcie. Prepadi napr. finančne stráže v Jurgove a Podspádoch a vyhodili do vzduchu dom richtára z Nedece. Nezastavili sa ani pred vraždami. Jedna sa udala dňa 20. júna 1920, pol hodiny pred polnocou.

Verejnú správu i súdnictvo zaistňovali na severnom Spiši so súhlasom plebiscitných orgánov českí a slovenskí úradníci. Skupina z nich si urobila 20. júna výlet do Červeného Kláštora - Smerdžonky. Bol v nej súdny radca Dr. Jaroslav Rozum, súdny vrchný oficiál Václav Bayer, súdny kancelista Anton Hika, úradníci Okresného úradu v Spišskej Starej Vsi, ktorí sa starali o vojnových poškodencov, Jozef Hejlek, František Hanuš a Anton Navrátil a prednosta pošty Jozef Novotný s manželkou Adelu. Posedeli si v reštaurácii a okolo 20. hod. sa dali peši na spatočnú cestu. Tesne pred Spišskou Starou Vsou, pri tzv. Jordanci, ich zrazu obklopilo komando asi 10 mladíkov, ozbrojených pištoľami, ktorí hovorili po poľsky. Odobrali im doklady a zbrane a oznámili im, že majú rozkaz predviesť ich pred richtára v Lesnici, ktorý má zistiť ich totožnosť. Na cestu sa vydali okolo Dunajca, pozdĺž Červeného Kláštora. Cestou prepustili paní Novotnú, neskôr aj jej manžela. Okolo 23.30 hod. ich hlboko v lese zastavili, postavili do radu, orabovali o cenné predmety. Na to vydal „pán poručík“ rozkaz k streľbe. Každý vystrelil na jedného. Všetci popadali. Niektorí sa nehýbali, ale tých, ktorí sa hýbali, ešte dostrielali. Potom sa rýchlo vzdialili. Na mieste bol mŕtvy Jozef Hejlek. František Hanuš zomrel pri preprave do Spišskej Starej Vsi. Ostatní boli ťažšie alebo ľahšie zranení, za čo môžu ďakovať len tme,

hustej hmle alebo vähavosti niektorých strelcov. Treba poznamenať, že policajné orgány došli na miesto len za 12 hodín! Nuž, nejde v tomto prípade o beštiálnu, vopred premyslenú lúpežnú vraždu? Vec je o to horšia, že šlo o ľudí, ktorí sa v agitácii neangažovali, ktorí si len plnili svoje povinnosti pri udržavaní verejného poriadku a bezpečnosti. Teda o ľudí nevinných. Vyšetrovanie prípadu sa začalo, niekoľkí ľudia boli zaistení, neskôr sa však ukázalo, že sú nevinní. Pri ďalších vyšetrovaniach sa podarilo zostaviť kompletný zoznam vraždeného komanda, včítane ich veliteľa. Mená nechceme spomínať. Možno niektorý z nich ešte žije. Stačí povedať, že dožiadaniam našich justičných orgánov o ich vydanie poľské orgány nevyhoveli.

Lahko si vieme predstaviť, aké pobúrenie vzniklo v Spišskej Starej Vsi a na okolí po správe o tejto vražde. Pobúrenie sa ešte zvýšilo po tom, čo ďetenci dovezli mŕtvoly do mesta a auto nechali na námestí. Ľudia podozrievali z vraždy poľských agitátorov, ktorí boli ubytovaní v každej dedine. Keď ich v Matiašoviciach nenašli, došli Matiašovčanie do Spišskej Starej Vsi a tu s domácimi obyvateľmi zaútočili na miestnosti poľskej plebiscitnej komisie, ktoré zdemolovali. Jej členovia, na čele s prof. Haberom, sa zachránili útekom cez okná do okolitých polí. Haber ešte s jedným utiekol do Nižných Láp. Rozzúrení ľudia ich všade hľadali. Prof. Wiśmierski utekal spolu s Józefom Karpińskim smerom na Nedecu. Tu ich stretli mladíenci z Nedece, ktorí sa o udalosti dozvedeli a vybrali sa do Spišskej Starej Vsi zistiť, čo sa stalo. Zajali ich a viedli do Spišskej Starej Vsi. Pred mestom ich však nechali v jednej kováčskej dielni spolu so strážou a ostatnými do mesta. Tam stretli obyvateľov Matiašovce, ktorí im všetko rešerovali. Keď im povedali, že majú dvoch agitátorov, vybrala sa celá skupina do kováčne. Tu začali Wiśmierskeho bit. Obaja zajatci sa dali na útek cez lúku smerom k Dunajcu, ktorý tvoril hranicu. Isteže sa im ušlo dosť úderov, čo je však v takej situácii pochopiteľné. Nedaleko stávali liptovskí murári jeden dom, aj z nich sa niektorí k tlupe pridali. Keď došli k Dunaj-

cu, obaja prenasledovaní skočili do vody. Karpiński keď zistil, že rieku neprepláva, sa vrátil na breh. Nik mu nič nespravil, napok, viacerí a mu pomohli vyšše rieku prebodiť. Wiśmierski doplával asi do polovice rieky, potom sa utopil. Zdá sa, že nevedel plávať. Jeho telo našli až asi po týždni 2 a pol km. nižšie.

Je samozrejme, že poľská strana pobúrlila verejnosc. O veci sa začali zaujímať aj zahraniční členovia plebiscitnej komisie, najmä taliansky a francúzsky delegát. Vyšetrovanie sa viedlo pred Medzinárodnou tribunálnou sedriou v Trstenej. Pri pitvách boli prítomní aj zahraniční členovia komisie; pri pitve českých úradníkov Dr. Ferdinand Waldmann, pri pitve Wiśmierskoho okresný lekár z Nového Targu Dr. Stanislav Janiewicz. Pitva jednoznačne preukázala, že Wiśmierski zomrel na utopenie, nie na vraždu, aj keď jeho telo bolo posiate ranami. Ani jedna z nich však nebola väzna. Pitevný protokol je k dispozícii.

Je samozrejme, že proti previnilcom sa začalo trestné stíhanie. Žalovaných bolo 32 účastníkov tejto tragédie. Väčšinou to boli občania Nedece, nie teda liptovskí murári, ako to rozširila poľská tlač. Z Liptova tam boli len traja uční z Pribilly.

Všetka tá nenávist bola zbytočná. O hraniciach nerozhodol plebiscit, ale dojednali sa na nich účastníci Konferencie v Evyjslancov dňa 28. júla 1920. Podľa ich rozhodnutia prišlo 25 obcí z Oravy a zo Spiša Poľsku. Pre Slovensko veľa. Poľsko bolo sklamane, lebo chcelo oveľa viac.

Uvedené skutočnosti ukazujú bezprostrednú návaznosť oboch polutovania hodných činov. Ukazujú Jasne, že kym v prvom prípade šlo o surovú, vopred plánovanú vraždu, v druhom prípade hrali hlavnú úlohu ľudské väzne predchádzajúcim vraždou. Nás Slovákov však hlboko zahanbuje, že si na obeť za integritu Slovenska ani len nespomenieme.

PhDr. IVAN CHALUPECKÝ

NAŠI V AMERIKE

DOKONČENIE ZO STR. 6

Novej Belej: „Naši ľudia v Amerike sa vždy k ostatným Slovákom a nie k Poliakom pripojovali“⁶.

Podľa vedeckých zistení, „peňažné prostriedky, ktoré z USA posielali slovenskí vystávalci, dosahovali postupne značné sumy (v rokoch 1881-1890 prišlo do

Spišskej župy 1,2 milióna zlatých)⁷. Iste aj pán Šternberg posielal svojim peniaze. Myslime si, že nielen rodine. Keď pred niekoľkými rokmi navštívil rodnu dedinu, daroval farnosti (do rúk miestneho farára) 5 tisíc dolárov na opravu orgánu v kacvinskem kostole. Je to vskutku pekný príklad spolupatričnosti a lásky ku krajanom a k rodnej obci. Patrí mu za to veľká vďaka.

KATARÍNA ČONGVOVÁ
JOZEF ČONGVA

Poznámky

1. Encyklopédia Slovenska, VI. zväzok, Bratislava, s. 432.
2. Slovenský biografický slovník, IV. zv., Martin 1990, s. 248
3. Op. cit., s. 247
4. Op. cit., s. 248
5. Encyklopedia Powszechna PWN, tom 4, wydanie drugie Warszawa 1987, s. 724.
6. F. Móš: Roky 1918-1939 na severnom Spiši. Bratislava 1944, s. 19.
7. Encyklopédia Slovenska, VI. zv., Bratislava 1982, s. 434.

STAROSTLIVOSŤ O KRAVY

Produkcia mlieka sa úzko spája s rozmnzožovacím cyklom kravy. Síce obdobie teľnosti brzdí dojivost a v mesiaci sa laktácia obvykle úplne zastavuje, ale po otelení nastáva zvýšená produkcia mlieka. Kravy, ktoré sa telia pravdeľne dosahujú vyšiu dojivost ako kravy neplodné alebo kravy, u ktorých nasledujúca ruja po otelení prichádza príliš neskoro.

Pokles dojivosti to nie je jediná strata. Treba k tomu pripočítať aj menší počet teliat a predčasné vyradovanie kráv diktované neplodnosťou.

Pri hľadaní príčin neuspokojivej plodnosti kráv si treba všimnúť, či obdobie teľnosti prebieha správne, okrem toho výživu a ošetrovanie teľných kráv. Väčšina jalovic dosahuje pohlavnú zrelosť vo veku 8-10 mesiacov, čo ešte neznamená, že ich už možno používať na rozmnzožovanie. Jalovice nížinatých rás „ncb“ a „nczb“ malo by sa používať na plodenie vo veku 14-18 mesiacov, keď dosiahnu hmotnosť aspoň 360 kg. Priemerný čas ruje u dobytka trvá 18 hodín s výkyvmi od 6 do 36 hodín.

Ruja sa vyskytuje cyklicky každých 21 dní. Je to tzv. pohlavný cyklus. U niektorých kráv sa v nepriaznivých podmienkach môže vyskytnúť tzv. tichá ruja

bez typických vonkajších príznakov. Iba počas spoločného pobytu s inými kravami na výbehu alebo pomocou elektronického zariadenia možno zistiť príznaky ruje.

Kravu treba inseminovať alebo pripraviť k býkovi po 12 až 18 hodinách od výskytu prvých príznakov ruje.

Prvým znamením teľnosti je o.i. to, že po 3 týždňoch od inseminácie alebo priprúštaní nedochádza k nasledujúcej ruji. Ale nie je to zárukou teľnosti. Stáva sa, že rozvíjajúci sa zárodotok vo včasnom období teľnosti (do 60 dní po inseminovaní) hynie a u kravy sa neočakávané začína prejavovať ruja. Keď včas zistíme takýto prípad, môžeme kravu opäťovne inseminovať alebo pripraviť k býkovi a na minimum skrátiť obdobie jalovosti. Obdobie teľnosti u dobytka trvá priemerne 280 dní s niekoľkodňovým rozdielom.

Teľné kravy závisle od obdobia hľadavosti si vyžadujú odlišné kŕmenie a ošetrovanie. V období teľnosti ich musíme chrániť pred možnosťou mechanických úrazov medzi nimi i takých, ktoré im hrozia od iných zvierat. Teľné kravy mají byť možnosť pohybu na čerstvom vzduchu. Chovateľ by sa mal starať o čistotu kože a vhodne ošetrovať ratice.

Čím je tarchavosť pokročilejšia, tým viaže rastú požiadavky kravy spojené s rozvojom plodu a zhromažďovaním rezerv pre budúcu laktáciu a súčasne klesajú jej možnosti spotreby väčšieho množstva krmív. Práve preto, už v 6. mesiaci treba v krmovinovej dávke znižovať podiel objemových štavnatých krmív najmä siláže v prospech čerstvých zelených krmív, dobrých okopaní, sena a jaderných krmív. Okrem základných krmív, ktoré plne kryjú požiadavky na energiu a bielkoviny, treba tieňom kravám zabezpečiť minerálne prípravky a vitamíny.

Produkcia mlieka postupne klesá až sa napokon laktácia úplne zastaví, k čomu dochádza 8 až 6 týždňov pred otelením. Proces tzv. prisúšovania nastáva samostatne alebo ho vyprovokujeme zastavením dojenia a dočasným obmedzením štavnatých krmív. V období prisúšenia väčšinu živín využíva rozvíjajúci sa plod a organizmus kravý iba časť odkladá ako zásobu. Odpočívajúce vemeno sa v tomto období regeneruje a pripravuje pre budúcu laktáciu.

Krava kŕmena správne majúca dostatočný pohyb na čerstvom vzduchu, dobre zoohygienické podmienky má byť sa otelitsama. Keď všetko prebieha náležite (telenie, odsun placenty, stiahnutie maternice, aktivizácia práce vaječníkov), možno kravu opäťovne pripraviť buď inseminovať už počas prvej ruje.

možnosti, v marci ho už možno použiť, najmä ak zlepšíme jeho vlastnosti pridaním sečky alebo suchého lístia.

Príliš mokrý, teda aj studený, je tiež hnoj ošípaných. Pri zakladaní pareniska ho treba nevyhnutne miešať s ovčím hnojom alebo aspoň so slamou. Lepšie vlastnosti a o niečo výšiu ohrevaciu hodnotu má ovčí, králičí a kozí hnoj. Ovčí hnoj je dokonca príliš suchý a treba ho navlhčiť vodou. Možno ho tiež pridávať k hnoju ošípaných alebo dobytčiemu hnoju, ktoré hrejú slabšie.

Pri úplnom nedostatku maštaľného hnoja možno, ako ohrevací materiál pre parenisko použiť aj umelý hnoj. Je to jednoducho slama narezaná na sečku, ktorú posypávame dusíkatým hnojivom, napríklad liadkom (salierzak), polievame horúcou vodou a dôkladne stláčame. Namiesto slamy na ohrevanie možno tiež použiť podobne pripravené plevy, burinu alebo vňať.

Po 3-4 dňoch po naplnení pareniská daným ohrevacím materiálom, teplota vo vnútri stúpne na + 40-60°C. Vtedy treba snať okná a dôkladne stlačiť zohriatý maštaľný hnoj. Na takto pripravený podklad nakladáme vrstvu pripravenej zeminy. Po 2 - 3 dňoch, keď sa zem v parenisku zohreje, môžeme začať sadať priesady.

PARENISKO PRI DOME

Pareniská, kedyž veľmi rozšírené, stratili v posledných rokoch svoju popularitu. Vzniklo totiž mnoho malých skleníkov alebo ohrievaných fóliových tunelov, ktoré sú pri pestovaní zeleniny oveľa pohodlnejšie. Avšak pri dnešných vysokých cenách kúrika a elektrickej energie výrobné náklady sú veľmi vysoké. Preto sa snáď vyplatí vrátiť k sice pracnejším, ale oveľa lacnejším tradičným pareniskám. Môžu byť užitočné nielen pre veľkovýrobu, ale aj pre vlastné potreby, v záhradke. Pri správnom ošetronení možno v nich vysteľovať výborné priesady rajčiakov, zeleru, šalátu či skorej kapusty - oveľa lacnejšie, ako v ohrievaných skleníkoch.

Na parenisko treba nájsť miesto dobre chránené pred vetrom a slnečné. Úroveň spodných vôd musí tam byť nízka, aby v jarnom období nehrdzilo nebezpečie, že voda bude presakovať pod parenisko.

Pareniskové debny napľňame maštaľným hnojom, ktorého množstvo a hrúbka vrstvy závisí od termínu zakladania pareniska, čiže od 20 do 80 cm. Keď ho zakladáme skôr, vrstva maštaľného hnoja

musí byť hruba. Pri zakladaní pareniska v marci hrúbka vrstvy maštaľného hnoja je priemerne 20 - 40 cm.

Maštaľný hnoj v pareniskovej debne ukladáme voľne, bez stláčania. Debny prikrývame rohožkami a oknami a nechávame tak niekoľko dní, aby sa materiál zohrial. Nemožno zabúdať na boky debien, ktoré tiež treba obložiť maštaľným hnojom v hrúbke 40 cm. Keď nemáme dostatočné množstvo maštaľného hnoja, môžeme obložiť lístím alebo sečkou a dôkladne stlačiť.

Na napĺňovanie pareniskových debien ako ohrevací materiál sa najčastejšie využíva maštaľný hnoj. Pri rozklade tejto organickej látky sa vylučuje teplo, v súvislosti s čím teplota stúpa dokonca na + 70°C. Najlepším materiálom na ohrevanie pareniska je čerstvý, primerane vlhký konský trus. Keď ho máme málo, môžeme ho vymiešať s dobytčím hnojom v pomere 1:1 alebo 1:2. Takáto miešanka hreje sice slabšie, ale pomerne dlho. Dobytie hnoja ako vodnejší hreje slabšie a sám sa vlastne nehodí pre zakladanie parenísk, najmä vo včasnom období. Pri nedostatku iných

NA LÝCEU V JABLONKE

Pokračujeme v našich návštěvách spišských a oravských škôl tentoraz záznamom zo stretnutia s mládežou na Všeobecnovzdelávacom lýceu v Jablonke na Orave. Je to jediná stredná škola v Poľsku, kde sa vyučuje slovenčina. Jej iniciátormi a zakladateľmi boli práve naši krajania. Bolo to pred štyridsiatimi dvomi rokmi. Jubilejné oslavu sa uskutočnili predvlni v septembri, o čom nás časopis podrobne písal.

Možno že návrat tujej zimy koncom februára vyvolal zdanie, že život v tejto strednej, ale aj základnej škole (obe v jednej budove) akoby zamrel. Bolo to len zdanlivé, lebo už počas najbližšej prestávky školské chodby výrazne ožili, najmä že sa niektorí žiaci stáhovali z triedy do triedy, medziiným na hodinu slovenčiny. Spolu s profesorkou, krajankou Annou CAPIAKOVOU sme sa pobrali za nimi. Očakával som, že sa slovenčina učí v jazykovom laboratóriu, no s prekvapením som zistil, že sme vošli do ... technickej pracovne.

Začala hodina. Žiačky boli spočiatku dosť zaskočené, no keď sa dozvedeli, že som so Života osmelili sa. Na otázku, prečo sa vlastne učia slovenčinu, sa ako prvá ozvala Jadwiga Greláková z Jablonky: - Ja sa učím preto, že je to reč mojich predkov. Tu vlastne pokračujem v štúdiu slovenčiny, keďže som sa ju učila aj na základnej škole. Chcela by som zo slovenčiny aj maturováť. Gražyna Sterculová z Veľkej Lipnice dodáva: - Slovenčina sa mi páči. Môj dedo má veľa starých písomností v slovenčine. Veľkrát mi ich ukazoval. Aby som ich vedela prečítať a pochopiť, preto sa učím slovenčinu.

V druhej C. triede je spolu 9 poslucháčov, medzi nimi jeden chlapec, Robert Galovič z Kacvína. - Aj ja mám rád

slovenčinu, len výslovnosť mi robí trošku tažkosti. Myslím však, že za tie dva a pol roka ju zvládнем. Chcel by som študovať na Slovensku.

Rozprávame sa o knihách, ktoré nedávno prečítali. Na prvom mieste sú historické romány, veľmi dobre, najmä dievčatá, poznajú ešte zo základnej školy Dobšinského povesti. Samozrejme, patrí sem i povinné čítanie, ktoré preberajú na hodinách. Druháci práve teraz preberali literatúru slovenského baroka. Všetci pravidelné sledujú náš krajanský časopis Život. Okrem zábavných častí (horoskop, snár, móda, a pod.), čítajú aj historicke články a samozrejme reportáže zo spišských a oravských dedín. Dohodli sme sa - a dúfam, že sľub dodržia - že aj oni budú prispievať do Života. Ani sme sa nenazdali, keď zazvonil zvonček, hoci sme ani zdaleka nevyčerpali všetky témy. Dohodli sme sa však, že sa ešte stretneme.

Počas krátkej prestávky som sa porozprával z profesorkou slovenčiny Annou Capiakovou. Dozvedel som sa ešte, že táto skupina, vyniká veľkou aktivitou a snahou po poznaní. Tento rok sa chce zúčastniť na literárnej súťaži v Dolnom Kubíne a na recitačnej súťaži R. Dilonga v Trstenej. Budeme im držať palce.

Ako zdôraznila krajanka Capiaková, potrebovala by zaktualizované učebnice a iné didaktické pomôcky. Chýbajú tiež slovníky slovensko-poľské a poľsko-slovenské, ako aj nové vydania kníh od autorov donedávna zakázaných, napr. D.Tatarku, R.Dilonga, K.Strmeňa a iných. Kedysi mali žiaci k dispozícii slovenské mládežnícke časopisy. Dnes lýceum sice dostáva bratislavský Život,

Učiteľka slovenčiny Anna Capiakowa

Slovensko, Prácu a Priateľa, ale je to nepostačujúce. Druhú skupinu tvoria tretiačici, ktorí sa tu takmer všetci začínali slovenčinu učiť od základov. Dnes ju už ovládajú celkom obstoje. Aj v tejto skupine je deväť poslucháčok. Všetký dievčatá. Aj tu sa ľadu ostýchavosti rýchlo prelomili. Prvá sa rozrečnila dlhovlasá Barbora: - Okrem lýcea v Jablonke sa so slovenčinou stretnávam aj v rodnej obci, v Podvuku. Som tak trochu herečkou. Hrám v krajanskom divadielku v Podvuku. V poslednom období sme začali nacvičovať hru „Oklamaný manžel“, v ktorej hrám služku barónky, Klaudiu. Hrám tiež na klarinete v miestnej dychovke. Často využívame slovenské spevničky. Aj z tohto dôvodu sa mi znalosť slovenčiny veľmi zišlá.

V tejto skupine sú aj tri dievčatá spoza Oravy: Małgorzata Kowalczyková a Kinga Biskupová zo Spytkowic a Anna Waksmundzka z Krauszowa. Súhlasne tvrdia, v čom som im aj dal za pravdu, že slovenčina sa im veľmi páči, je taká ľubožvočná. Vybrali si ju popri nemčine aj preto, že slovenské hranice sú tak blízko. Často navštievujú nedaleké mestečko Trstenú, kde slovenský jazyk využívajú. Dozvedel som sa tiež, že práve preberajú slovenskú katolícku modernu. Páčili sa im básne R.Dilonga, básnika pochádzajúceho práve z Oravy.

Na hodine slovenčiny v tr. II.C je vždy dobrá nálada

Dá sa spojiť techniku pracovňu so slovenčinou? Asi áno

Chcem byť herečkou - hovorí žiačka III. C tr.

Na budúci rok staršiu skupinu čakajú maturitné skúšky. Všetci sú optimistami. Strach nemajú. Pochopiteľne, všetci chce maturovať zo slovenčiny.

Čakalo ma ešte jedno stretnutie, tentoraz s vedením školy.

- Na lícu v Jablonke - hovorí riaditeľka Adela Stopková - študuje v súčasnosti 370 žiakov. Slovenčina sa na našej škole vyučuje ako cudzí jazyk, čiže podľa predpisov dve hodiny týždenne. Máme tri skupiny. V prvej C. triede sa slovenčinu učí 14

žiakov, ktorí v druhej a tretej po 9 žiakov. Musíme vám povedať, že v tomto roku sme mali výnimcočné problémy so zorganizovaním prvej skupiny.

Totiž z niektorých tried sa na slovenčinu prihlásili 2-3 žiaci, čo je príliš málo na vytvorenie osobitnej skupiny. Preto sme žiakov museli popremiestňovať z triedy do triedy, aby nam hodiny nekolidovali. Podarilo sa to. Škola nerobí žiadne prekážky vo výučbe slovenčiny. Prave naopak, snažíme sa pomôcť. Napríklad od tohto škoľského ro-

NA HRANICI

V CHYŽNOM

„Konečná!“ - oznamil vodič novotarského linkového autobusu na hranici v Chyžnom. So skupinkou cestujúcich som sa pobral na tunajší hraničný prieschod. Chcel som zistiť, čo sa tu vlastne zmienilo po rozdelení Česko-Slovenska a vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Bol pondelok ráno, čakal som teda väčší ruch. A zatiaľ pred závorami z poľskej strany čakali len dva prázdne autobusy z bývalej Juhoslávie, presnejsie z Banja Luky, kde dnes zuri krutá občianska a národnostná vojna.

Na moju otázkou o zmeny mi zástupca veliteľa prieschodu kpt. Antoni Krzysztofiak povedal, že sa v podstate nič nezmenilo, vedľ odbavovať ľudí treba tak či tak. Snáď len to, že teraz v Chyžnom je najväčší prieschod so Slovenskou republikou. Je otvorený celých dvadsať štyri hodín a popri osobnom ruchu prechádza tamto týždenné asi 500 veľkých kamiónov. Najviac poľských a slovenských, ale sú aj rakúské, nemecké, maďarské a holandské. Nákladná preprava, najmä zo Slovenska, je teraz väčšia snáď preto, aby dopravca pri tranzitnom prechode cez Česko do Poľska nemusel platiť dodatočné clo.

Spolupráca so slovenskou stranou - hovorí kpt. A. Krzysztofiak - je uspokojivá. Niekoľko hodinovom vyjednávaní sme vec museli riešiť až na úrovni hlavných colných správ. Skončilo to kompromisom. Poľské colné predpisy sú totiž liberalnejšie ako slovenské, preto by sa žiadalo ich nejak unifikovať, aby mali jednotnú interpretáciu.

ka slovenčinu vyučuje mgr. Anna Capiaková, absolventka Filozofickej fakulty UK v Bratislave.

Je to pekne povedané. Kdesi v apríli min. roka som bol v základnej škole v Jurgove, kde som si všimol nástenku s oznamením z jablonského lýcea. V tomto oznamení sa budúcim uchádzacom na strednú školu ponukalo aj voľbu jazykov. Samozrejme, slovenčina tam bola zaradená medzi cudzie jazyky. A tak nečudo, že žiaci si často zapisovali slovenčinu ako cudziu reč. Často sa tiež stáva, že prihlášky vyplňuje škola.

Prečo o tom pišem? Preto, že v oznamení chýbala informácia, že slovenčinu sa na lícu možno učiť aj ako materinský jazyk a vtedy je to už 3 prípadne 4 hod. týždenne. Preto je potrebné, aby si to i žiaci i rodičia všimli. Je tu predsa podstatný rozdiel.

V Jablonke som si všimol aj ďalší zaujímavý jav, ktorý tažko pochopit. Sú tam viaceri žiaci, ktorí sa slovenčinu učili na základnej škole, no po príchode do lýcea z tejto výučby rezignovali. Je to podľa mňa chyba a nepochybne strata. Nič neprekáža, aby sa popri slovenčine učili aj iný jazyk. Pouvažujme o tom.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Potrebná je tiež spoločná dohoda týkajúca sa napr. nežiadúcich imigrantov, najmä z Ruska, Ukrajiny, Rumunska a Bulharska. Každý štát by chcel ich „navštěvnosť“ obmedziť. Ide o to, aby sme si v tejto veci neprekážali, ale naopak, spolupracovali pri obmedzovaní tejto imigrácie, ktorá sa dnes stala celosvetovým problémom. Počet hraničných prieschodov medzi Poľskom a Slovenskom nie je veľký. Bol som preto zvedavý, čo si o tom myslí kpt. A. Krzysztofiak: - Podľa mňa terajší počet prieschodov je celkom postačujúci. Treba ich len lepšie využiť. Nezávisí to len od nás, ale aj od turistov a vlád obidvoch štátov. Počul som, že sa obnoví činnosť prieschodu Winiarczyków - Bobrov. Podľa mňa bude mať iba lokálny význam a služiť prakticky len obyvateľom Veľkej Lipnice a slovenského Bobrová, Rabšč a možno aj Námostova. Výstavba nových prieschodov je v súčasnosti dosť nákladná.

Práca na štátnej hranici nie je ľahká a vyžaduje určitu disciplínu. Mnohí turisti sa nazdávajú, že prejsť cez hranicu je ako ísi do obchodu. Nie div, že v minulom roku v Chyžnom zadržali 39 osôb, ktorí sa pokúšali prejsť hranicu na falošný, buď neplatný pas.

Pasová kontrola v Chyžnom prebieha rýchlo

Colníci nie sú takí strašni ani pri prehliadke

- Nedávno počas zimných prázdnin sa nám stal prípad - spomína kpt. A. Krzysztofiak - že k nám prišiel autobus plný detí až z Varšavy. Všetky doklady mali v poriadku len vodič a zároveň sprievodca si zabudol svoj pas. Čo sme mali robiť? Nakoniec sa to vyriešilo tak, že pre detí prišiel slovenský autobus z Liptovského Mikuláša.

- V poslednom období sme svedkami znepokojujúceho javu - pokusov pašovania zbraní a výbušníň. K takému incidentu s dvomi debničkami granátov aj so zapalovačmi došlo v hraničnom pásmе pri Chochołowe. Žiaľ, pohraničnej stráže sa pašérka nepodarilo chytiť. Vyšetrovanie však nadálej pokračuje.

Ešte nedávno v piatok a nedeľu popoludní stál na priechode v Chyžnom vždy dlhý rad podnikových autobusov, ktorími obyvatelia Spiša, Oravy a Podhalia cestovali z práce bude do práce v Česko-Slovensku, najmä na Ostravsku. Väčšina z nich bola, žiaľ prepustená, niektorí sami rezignovali, keďže v nových podmienkach sa práca v Česku bude na Slovensku jednoducho nevyplácala. Dnes ich tam už neveľa zostało, aj to musia dochádzať na vlastné trovy.

Neodmysliteľhou súčasťou hraničného priechodu je colný úrad. Je to inštitúcia ktorej pôvod zamestnania siaha vari do staroveku, kedy začali vznikať štáty. Šéfom chyžanských colníkov je p. Miroslaw KOŽLAKOWSKI:

- Colníkov na priechode zaujíma všetko, čo sa spája s tovarmi a peniazmi. Práve my prinášame biliónové príjmy do štátnej pokladnice. Chránime teda ekonomicke záujmy štátu. Naše predpisy sa niekedy rozchádzajú so slovenskými, ale ináč sa nám spoluprácuje dobre. Vždy nájdeme kompromisné riešenie. Obsluha turistov na tomto priechode za pomaly blíži k európskej úrovni. Cestujúcim do cudziny sa v podstate len mrkneme na batožinu a kontrolujeme či sú správne poistení. Pri návrate z cudziny je to trochu prísnejšie, aby nedochádzalo k väčšiemu bezclovečnému dovozu tovarov než to povoľujú predpisy. Keď sú cestujúci disciplinovaní, vybavovanie formalít trvá krátko. Možem konštatovať, že takzvaná „obchodná turistika“ u našincov pomaly zaniká. Rozvíjajú ju najmä občania bývalého Sovietskeho zväzu.

Prostredníctvom Života chcel by som našich cestujúcich upozorniť, aby si nemýlili hranicnú stráž s colníkmi. Každý má osobitné kompetencie. Colníkov zaujímajú najmä otázky spojené s peniazmi, tovarmi a colnými poplatkami, kym hranicnú stráž pasa a iné cestovné doklady, zmluvy, koncesie, technické otázky, automobily (či nie sú ukradnuté) a pod.

V LYSEJ NAD DUNAJCOM

Je to vlastne staronový priechod, ktorý kedysi fungoval ako každý iný. Pamätám sa, že ako malý chlapec sme tade spolu s otcom chodievali na bicykli značky „Ukrajina“ k známym do

Priechod v Chyžnom v plnej krásie

Spišskej Starej Vsi. Potom bol priechod zrušený a slúžil len zamestnancom dochádzajúcim do práce v Spišskej Staré Vsi, buď poľhohospodárskym účelom. Ostatní záujemci museli cestovať oklikou cez Lysú Poľanu. 1. júna min. roku začal opäť fungovať ako riadny priechod. Zhováram sa s jeho veliteľom kpt. Jerzym Ostrowským:

- Priechod je zataľ určený len pre občanov Poľska a bývalého Česko-Slovenska. Možem však prezradziť, že slovenská strana je za tým, aby to bol medzinárodný priechod. V období od 1. apríla do 30. októbra je otvorený od 6. hod. ráno do 19. hod. večer a od 1. novembra do 30. marca od 7. hod. ráno do 17. hod. popoludne.

V poslednom čase sa veľa hovorí o potrebe prinávratenia t.zv. malého pohraničného styku, skrátka na občianske preukazy. Tažko predvídať, či a kedy k tomu dôjde, ale iste nie skôr, kým sa naše ekonomiky nevyrovnanajú.

Otvorenie hraničného priechodu v Lysej nad Dunajcom s radostou uvítali obyvatelia Spiša a celého okolia. Len za pol minulého roka prešlo cez tento priechod 346 tisíc 672 osôb.

Po novom roku niekoľkopcentné zvýšenie cien a neskôr aj odloka meny spôsobili neveľký pokles frekvencie. V ľudskej náture však je, že jednako navštievníci vždy preratávajú, čo sa kde vyplatí kúpiť. Tak napr. Spišiaci sa na Slovensku zásobujú potravinami a alkoholom, kym občania Slovenska, čo zvlášť vidno podčas jarmočných dní v Novom Targu, vyhľadávajú textilný továr, kozmetiku a autosúčiastky do škodoviek. Pokiaľ budú národné trhy stabilné, niet sa čoho obávať.

Tažko dnes predvídať čo prinesie budúcnosť. Jedno je však isté, že priechod v Lysej nad Dunajcom si vyžaduje rekonštrukciu, aby sa aspoň trochu priblížil európskemu štandardu. Veď po dokončení vodného diela na Dunajci sa tu iste rozšíri turistický ruch.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Hranicný priechod v Lysej nad Dunajcom

„Život si treba spestit...“

Kr. Anna Vojtyčková so synom Vladislavom, nevestou Jadvigou a vnukmi

V každej miestnej skupine našej Spoločnosti na Spiši a Orave sa nájdú jednotlivci, ale aj kolektívy, ktoré zvlášť vynikajú v krajskom kultúrnom hnutí. Dá sa povedať, že vďaka ich obetavej práci si naša menšina udržala svoju životaschopnosť. Môžeme sa o tom presvedčiť hoci aj na príklade Miestnej skupiny KSSČaS v Malej Lipnici.

Dušou a organizátorkou kultúrneho diania v tejto oravskej obci je už dlhé roky krajančica Viktória Smrečáková, o ktorej nás časopis veľakrát písal. Dnes chceme čitateľom predstaviť ďalšiu krajančicu, Annu VOJTYČKOVÚ, ktorá je akoby pravou rukou krajančice Viktórie. Kdekoľvek sa niečo deje, vždy tam sú, samozrejme spolu.

Anna Vojtyčková sa narodila v roku 1940 v slovenskej rodine Červonkovcov v Malej Lipnici. Rodičia - čo krajančica Anna hrdo zdôrazňuje - boli od začiatku pevne zviazaní so Slovenskom.

Otec po prvej svetovej vojne osirel, nie div, že už v mladom veku musel opustiť rodny kraj a pobierať za chlebom. Vybral si starú vlast, kde sa mu podarilo nájsť prácu na majeri v Mojtejne pri Púchove. Tam sa zoznámil aj so svojou budúcou manželkou a matkou krajančice Anny - Veronikou Gabrišovou, s ktorou sa zanedlho oženil.

Po istom čase sa mladomanželia prestahovali na Oravu, presnejšie do Kičor, kde si kúpili starú oravskú drevenicu. Potom ju však rozobrali, a premiestnili na dolný koniec Malej Lipnice. Otec neskôr

ďalej pracoval na Slovensku, kým matka hospodárlila na nevelkém trojhektárovom gazdovstve.

Krajančica Anna má troch súrodencov: dve staršie sestry, z ktorých jedna zostala v rodnej obci a druhá býva v Novom Targu, ako aj mladšieho brata pracujúceho na Krakovskej polytechnike. Tažké vojnové časy si len letmo pamäta. V chotári Malej Lipnice prebiehal front, v súvislosti s čím sa celá rodina musela prestať do Podvylka, kde prežila dva týždne. Po návrate domov zastala zničený dom. Boli v ňom „ubytovaní“ sovietski vojaci.

Po ukončení základnej školy, musela sa sama starať o seba. Pomáhala však aj rodine. Keď sa v obci začal organizovať krajský mládežnícky súbor, Anna Vojtyčková sa doň zapísala ako jedna z prvých. Viedol ho vtedy skúsený hudobník Jozef Omylak. Po čase tažké existenčné podmienky prinútili krajančicu Annu opustiť súbor a rodnu obec a vysteňovaťa prácou. Našla ju v Trzebini, kde pracovala v doprave, neskôr v Chrzanowie a Sierszy. Potom dlhší čas bola zamestnaná v štátnych lesoch pri sadení stromčekov.

V roku 1967 Anna, rodená Červonková, zmenila priezvisko. Vydala sa za známeho oravského murára Emila Vojtyčku. Keď na svet prišli deti, musela zanechať činnosť v miestnom folklórnom súbore, v ktorom začas, po návrate domov, pôsobila.

Keď deti podrástli a ako tak si usporiadali život, krajančica Anna sa opäť zapojila do krajského kultúrneho diania. Odchovala troch synov: 31-ročného Vladislava, 24-ročného Emila a 22-ročného Jozefa.

Prvý dvaja sa už oženili a osamostatnili. Krajančica Anna má teda viac času pre svojho konička - kultúrno-spoločenskú činnosť.

- Život si treba spestit - hovorí - veď nežijeme len samym chlebom. Teší ma práca s ľudmi, bola by som vari neštastná, keby som nemohla spievať a tančovať. Keď mám voľnú chvíľku, vždy zajdem ku krajanke Viktorii Smrečákovej a robíme si plány našej činnosti. Mám to asi v krvi, dodáva s úsmevom Anna Vojtyčková. Taka je už naša slovenská náštra. Moja mama tiež rada spievala. Najkrajšie spomienky mám z folklórneho festivalu v Detve, kde sa nás súbor z Malej Lipnice predstavil v pásme zahraničných Slovákov. Bolo to pred tromi rokmi. Zožali sme vtedy veľký potlesk. Nikdy na to nezabudnem.

V dnešných ekonomickej tažkých podmienkach nie je ľahko viesť a vôbec zorganizovať krajský folklórny súbor. Podľa názoru krajančice Anny Vojtyčkovej dnešná mládež nemá zabezpečený životný štart. Musí si hľadať prácu mimo obec nezriedka v cudzine. Je to len jedna z príčin tak častého striedania členov v lipnickom súbore.

Druhú krajančicu Vojtyčková vidí v tom, že nemajú v obci riadnu mládežnícku klubovňu, kde by sa mládež mohla schádzať. Veď práve na takýchto stretnutiach dochádza k zaujímavým návrhom. Napriek týmto tažkostiam folklórny súbor v Malej Lipnici pretrval. Vďačíme to predovšetkým aktívite a angažovanosti takých krajanov, k akým nepochybne patrí aj Anna Vojtyčková.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

KAREL MICHAL

SILNÁ OSOBNOST

DOKONČENÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

Věřil, že je na správné cestě. Vzal si den dovolené a vybral se hned ráno do Hudební a artistické ústředny.

HAÚ, rozumoval, to je jako když řve lev, tam budou určite samí cirkusáci.

Osobní oddělení sídlilo v přízemí činžovného domu, a už to připadalo Mikuláškovi nesprávné a jako švindl. Neviděl nikde koníčky z kolotoče ani mořskou pannu, a muž za stolem byl pro něho dalším zklamáním. Očekával podvědomě cirkusáka s barevnou šerpou kolem břicha. Muž za stolkem neměl barevnou šerpou. Neměl ani břicho. Byl to doktor práv.

„Já,“ mačkal Mikulášek v rozpacích klobouk, „kdybyste měli zájem...“

„Stavěče a hudebníky,“ řekl muž za stolem. „Hrajete?“

„Nehraju,“ řekl účetní. „Já ... já něco umím,“ vysvetlil naivně.

„No dobré, a co?“

„Já se umím proměnit v medvěda.“

„Vážné? A jak to děláte?“

„Tak. Sám od sebe. Převtelím se.“

„Tady?“

„Třeba tady. Kdekoliv,“ řekl hrdě účetní. Byl přesvědčen, že muž za stolem něco takového nedovede.

„Mhm,“ říkal si muž za stolem bradu, „v medvěda. Ve velkého hnědého medvěda?“

„Práve tak,“ souhlasil účetní radostně. „Ve velkého hnědého medvěda.“

Pohlédl vlhkýma, oddanýma očima na muže za stolem, který ho pochopil. Muž za stolem se usmál polovinou úst a zašmátral v zásuvce.

„Račte počkat v čekárně,“ zasípal. „Neodcházejte nikam, já vás potom zavolám.“

Mikulášek pochopil,

„Já nejsem blázen,“ hájil se. „Já to dopravdu dovedu.“

Jistěže nejste blázen, ale ovšemže, jen račte počkat chvíli v čekárně, já si jen vyřídím nutný telefonický hovor. Potom si o tom pěkně popovídáme, a vy mi to ukážete, a zavoláme ještě jiné pány, aby to viděli...“

„Tak moment,“ řekl mzdový účetní a jeho smrtelně vážný obličej přiměl právníka pustit

z ruky masívní mramorové těžítko. „Já vám to předvedu, ale nesmíte se bát.“

Otočil prstenem a našklebil mordu k dobromyslnému poušmání, aby neurazil. Osobní oddělení vjelo pod stůl jako kolčava.

Za okamžik smolil zase Mikulášek se skromným úsměvem okraj klobouku. Personalista se vrátil na své křeslo a s úspěchem předstíral, že neví, jak vypadá stůl zespodu.

„No dobré,“ řekl rozmyslně. „Tak to bychom měli. A co umíte?“

„No přece ...“

„Já vím. Toje mi jasné. Ale co umíte jako medvěd?“

Mikulášek ustrnul.

„Rozumějte mi, prosím,“ tukal právník tužkou o zoubek. „Jako člověk se umíte proměnit v medvěda. Dobře, dejme tomu. Ale abychom poskytli publiku hodnotnou, opravdu hodnotnou zábavu, rozumíte, nejen nějaký barnumský a v podstatě formální trik, musíte také v podobě medvěda dokázat něco výjimečného, co každe zvíře neumí. Tancovat na kouli, cvičit na hrazdě, nebo tak. Umíte?“

„Neumím,“ odvětil Mikulášek sklesle. „Netančil ani normálně, natož na kouli.“

„Čím jste v civilu?“

„Účetním, prosím.“

„Tak to by asi nebylo nic. Počítající zvířata jsou okoukaná. A poslyše, balancovat láhev na čenichu, to byste taky nesvedl?“

„Já to, prosím, nikdy nezkoušel.“

„Tak to byste to asi těžko dokázal, protože to chce cvik, příteli, to chce cvik. My totiž dnes chceme, my musíme ukazovat našim divákům vrcholné umění, a ne nějaké jarmarční triky, jaké tu děláte vy. Jinak bychom v nich ubíjeli vkus. Cirkus, můj milý, to není žasnutí s otevřenými ústy, to je uznání a obdiv k těžké a vytrvalé práci našich artistů, kteří ... prostě ...“

Právník hledal slova a zoufale vzpomínal, jak to bylo, když ve svých osmi letech naposledy viděl cirkus. Posléze to vzdal. Byl v místnosti sám.

Před domem plivil účetní na modrobílou tabuli, vyňal z kapsy inkoustovou tužku a napsal úhledným písmem od rohu do rohu: Cirkus je švindl. Pak připsal „Fuj“ a dvakrát pečlivě podtrhl, neboť cítil, že s kašpary by zakopal svou hřívnu.

V Pramenu zakoupil láhev medu, položil ji doma na podlahu a zamkl se v pokoji. Stáhl roletu, usedl pod stůl a proměnil se v medvěda. Odtrhl zuby uzavřel láhev, jednou tlapou si pohladil břicho, jak viděl činit medvědy, a nahnul obsah léhve do huby.

Hustý med vytékal ze sklenice jen pomalu. Mikulášek poplácal na její dno. Med závludně vyplopl přes okraj sklenice, stékal mu v těžkých krůpějích po tlapách, až k lokti a nakonec potřísnil světlou srst na hrudi a bříše. Účetní zoufale vykřikl. Chvíli se beznadějně pokoušel olízat uprašenou kožišinu, pak se přeměnil a uháněl k vodovodu zachraňovat šatstvo. Zbytek medu pečlivě vyhrabal lžící na talíř a v medvědě podobě ho pečlivě olízal. Pak otočil prstenem, usedl ke stolu a s tužkou v pravici se dlouze, dlouze zahleděl na litografovanou podobiznu Mistra Aloise Jiráska.

„Heleďme se,“ řekl vlídný pán v redakci Vědy a Života, „chutové výjemy medvěda. Fyziolog?“

„Medvěd,“ odpověděl roztržitě účetní, protože odstraňoval nasliněným prstem lepkavé skvrny na klopě.

„He he,“ řekl vlídný pán a zaroval rukou do úhledné hraničky. „To nic, to pustí vodou. Jaký medvěd? Do titulku, víte. Pyskatý?“

„Moc ne,“ pravil skromně účetní. „Na bříše světlý, jinak hnědý.“

Vlídny pán zvedl obočí a prolistoval několik stránek dodané stati. Mikulášek ho pozoroval s pocitem, že právě teď se čas dočela zastavil.

„Hnědý,“ popoháněl bezradně, „byl docela hnědý.“

„Hnědý je leccos,“ řekl vlídný pán a podíval se přes stránky rukopisu na účetního Mikuláška. „Nelízejte to šatstvo. Kde jste ho viděl? V přírodě? V zajetí?“

„Jak bych vám to řekl ...“

„Řekněte to docela obyčejně. Formulace není tak důležitá. Tak kde jste ho viděl, no. Nebojte se!“

Účetní se výjimečně nebál, a proto odpověděl celou větu:

„Viděl jsem ho v zrcadle.“

„Pakliže je tomu tak,“ řekl mile vlídný pán a podával mu rukopis, „pakliže je tomu tak, určitě to nebyl medvěd. Promiňte, ale to je vyloučeno. Medvědi v zrcadle nežijí. Neměli by tam co žrát, víte? Podívejte se do Brehma.“

Svět je špatný a neutěšený, meditoval účetní cestou ven - a krom toho je dokonale absurdní. Já umím něco, co nikdo jiný neumí, a budlo mi to lidé neuvěřit, nebo se tomu odmítají divit. To bude asi tím, že se mi nemohou rovnat, a proto mi závidí moji výjimečnost. Ale já to nenechám jen tak. Předtím se mě nelekl nikdo, a teď se mě lekl i Valenta, čili tady se něco změnilo. Dřív byli

silnější oni a já se musel bát jich. Teď se oni bojí mě, takže budu asi silnější já. Takový medvěd, to není jen tak někdo. Medvěd je pán krajiny a je široko dakeko obáván. Rozsává dobytek, a tak různě.

Tady však pocítil, že cosi nehráje. Možnosti medvěda a zábrany účetního nejsou právě štastnou kombinací, a tak se Mikulášek jaksi nemohl ubránit dojmu, že kdyby rozsápal nějakou jalovici jakožto medvěd, byl by jakožto účetní zavřen do blázince. Mimoto byl na rozpách, co by si pak s rozsápaným dobytčetem počal. K jidlu se mu to nezdálo.

Kráčel oživenými ulicemi se skloněnou hlavou, ponoven v hluboké dumy. V důsledku nevykleně silné duševní činnosti se připoměle šklebil.

Sápat dobytek, přemýšlel, to je jednak pustá exhibice a jednak je to eklaft. To nikam nevede. Nečo ale musím udělat. Musím přece nějak využít svých možností. Tohle je největší šance mého života. Jestli se k něčemu nesebere, budou zas do mě až do smrti kopat.

Nekopal do něho sice nikdy nikdo, ale přesto se bičoval k ráznemu činu představami svého dosavadního utrpení.

Až dotedka se mnou všichni jednali jak s onucí a já to snášel. To jsem si ještě nesalač uvědomit, jak jsem mimořádný, ale teď to vím. Teďví, co ve mně je, a musím udělat rozhodný krok. Takhle už to dál nejde. Co dělá společnost? Společnost odmítá můj talent a mé služby, společnost jimi pohrdá. A co udělám já? Já prostě půjdou svou vlastní cestou.

Tato představa jej vzrušila natolik, že při chůzi několikrát nadseně pohopsnul, a tak zkřížil cestu službu konajícímu popeláři.

„Nevidíte, troubo, že valím popelnici?“ otákal se věcně popelář. Účetního, který byl ponořen ve své vidině, se toto vyrušení nelibě dotklo.

„Uvažuj o významných věcech,“ pravil hrubě. „Vás popel mi může vlezit na záda.“

Popelář se rozlobil a nevybíral slov. Nakonec pravil, že nacpe účetního do popelnice, a řekl také jak. Toho se účetní zaklek. Hned si však uvědomil svou moc. Rozhodl se pohrozit.

„Nacpal byste tam taky medvěda?“

„Pro se tak blbě ptáte?“ podivil se popelář.

„Jenom tak,“ řekl účetní s mnohoznačným úsměvem a pokračoval triumfálně v cestě, zanechav soupeře jeho zděšení.

Popelář zavolal jiného popeláře. Oba se velmi divili a ukazovali si na čelo. Bylo jim jasné, že medvěd by se do popelnice nevešel.

Áha, řekl si účetní v duchu, ukázal jsem silnou ruku, toho je lidem třeba. A žádné zbytečné ohledy. S nikým se nemazat. Každý má sám vědět, kdy musí uhnut z cesty. To je zákon přírody, silnější přežívá.

Vzpomínka na zákon v jakémkoliv formě zvolnila poněkud běh jeho úvah. Brzy se však uklidnil. Kdo se nemusí bát popeláře, nemusí se bát ani zákona. Cítil se proto velice silný a už se vůbec nekrotil.

Silný jedinec si vytváří vlastní zákon, to není nic nového. Byl bych blázen, dát se spoutat předsudky. Co je to, ten jejich zákon? Balast, cár a ochrana slabochů. Já mám vůči sobě jedinou povinnost, a to je povinnost silného. Povinnost ze své síly těžit. Těžit, ano, to je pravé slovo. Taky se dá říct kořistit, je to takové upřímné a razí ... Budu kořistit, rozhodl s konečnou platností.

Tato myšlenka ho velmi rozdražovala. Ještě nikdy nekořistil a velmi se na to těšil. Předpokládal, že to bude zábavné. S technickými detaily byl brzy hotov.

Kořistit mohu leccos. Nejlepší bude ovšem něco snadno přenosného, aby to přítom bylo hodně cenné. Zlato ne, to bych musel potom zase prodávat. Peníze. No samozřejmě, budu kořistit peníze. Spoustu peněz. A protože jsem medvěd činu, začnu kořistit hned. Kdo chvíli stál, již stojí opodál.

Zabočil z postranní ulice na hlavní třídu. Vzrušeně zavěřil a pak vešel otáčivými dveřmi do dvoran spořitelny. Uvnitř si nikoho nevšímal, všichni byli k němu obráceni zády.

„Dobrý den,“ pozdravil účetní a proměnil se v medvěda. Pak podsoupil několik kroků vpřed. Pro zvýšení účinku potřásl hlavou a zamručel na znamení, že je hrozný.

První vylekla stará babka s nákupní taškou, upustila vkladní knížku a vustrnula se přezehnala křížem. Dva nebo tři přítomní klienti se připlačeli ke stěnám. Pokladní ukryl hlavu pod pult jako pštros a pak vystrčil ven ruku s pistolí. Medvěd ho přes ni jemně plácl. Pokladník upustil zbraň a v úkrytu posoukal naplácanou ruku s tichou radostí, že je zbaven povinnosti klásti odpór. Pokud věděl, pokladníci s medvědy nebojují.

Medvěd hrábl tlapou pod mříž a s jistými obtěžemi si přitáhl z pokladníkova stolu balíček bankovek. Pak druhý. Pak další. Všechny nabyla. Medvěd se domníval, že napoprvé to stačí. Měl, co si přál, a mohl odejít.

Otočil se od okénka. Pak se zastavil. Nerozhodně přehazoval peníze z tlapy do tlapy. Poprvé v životě pocítil hladovou závist vůči klokanům. Jako člověk by se totiž z místa činu nedostal, tím si byl jist, jenže jako medvěd potřeboval tlapy k obraně, a samozřejmě neměl kapas. Pokusil se napcat jeden balíček do tlamy. Peníze chutnaly ohavně, a krom toho nemohl do plné huby vecpat tlapu, aby otočil zuby kroužek na prstě. Hodlal provést zpětnou proměnu někde za sloupem blízko otáčivých dveří, ale teď se obával, že by se při přeměně v člověka začal dusit značně velkým balíčkem v ústní dutině.

Kolébal se chvíli v rozpách na zadních tlaphách. Pak stiskl oba zbyvající balíčky pod paží, výhružně zavřel, pokud mu to plná huba dovolovala, a vevalil se do dveří toalety.

Dva balíčky z podpaží položil na okraj misy, třetí vyňal z tlamy a uchopil do zubů kroužek na prst. Šlo to zléčka, protože jako obvykle rozčilením silně slintal.

Rozvahu, řekl si. Rychlosť a klid!

Zabral znovu. Zuby mu chroustly po hladkém kovu a prsten mu sklouzl z mokrého prstu do tlamy.

Ve dvoraně se ozvala rána. Jeden z klientů se zmocnil pokladníkovy pistole a vystřelil do stropu, aby si dodal odvahy. Medvěd se polekal. Nebyl střelbě zvyklý. Věděl, že teď hraje o všechno. Nastavil obě tlapy před čenich a vyplivl do nich prstem, pomáhaje si jazykem. Pak jej vrátil do tlamy, a uchopiv do zubů, pokoušel se jím proštrčit prst.

Venuk se ozvala další rána a pokřik pokladníka, který lomcoval poplašným zařízením a řval zkusmo o pomoc. Medvěd podvědomě sklapl tlamu a rozčleněm polkl.

Cítil, jak mu prsten nezadržitelně klouže dolů jícnem. Dusil se a kuckal. Pokoušel se vecpat tlapu do chítanu a vrhnout.

Nešlo to.

Zavalila ho vlna lítosti nad krutostí osudu. Zdraceně usedl na mísu, složil hlavu do tlap a doloval morální sílu. Chtěl hrdě čelit triumfu nepřátele.

Když přišli muži s provazy, pln důstojnosti se zvedl z mísy, chladně se ukonil a nabídl obě tlapy ke spoutání. Zřízenci naříkali pohlédli s jistým údivem. Pak mu hodili přes hlavu sít.

Účetní rezignovaně procitoval otěsý zamřížovaného vozu. Věděl, že bude souzen za svůj čin. Ta chvíle se přiblížila. Ne-hodlal se hájit, a nedostal ani příležitost. Při tak jasném činu bývá rozsudek stručný. Važní muži, kteří tvořili soud, se usnesli po krátké poradě. Řekli „medvěd brník“ a strčili ho do klece.

Šel hrdě a nezlomen usedl na dutý kmen. Zhroutil se teprve tehdy, když na jeho klec připevňovali tabulku: Nekrmit!

K večeru se pustil do syrové koňské čtvrti.

„Poslyšte, pane kolego,“ prohodil za několik dní vedoucí pracovník k mládemu vědeckému aspirantu, „všim jste si někdy, že medvědi prohrabávají vlastní trus? Ten nás exemplář alespoň ...“

„Zajisté, soudruhu docente,“ odvětil snaživý mladík. „Taktéž jsem si toho povídám a vysvětloval bych si to tím, že medvědi po zimním spáku hledají v trusu zbytky nestrávené potravy.“

Medvěd to uslyšel, ale neřekl nic, protože byl medvěd. Uchýlil se do kouta klece, načrtl drápy do píska několik cifer a zkusmo odcetl daň ze mzdy.

Čekal na svůj den.

Veľkonočné sviatky bez kraslíc sú nemysliteľné

Z JARNÝCH A VEĽKONOČNÝCH ZVYKOV

Na vidieku sa s každým ročným obdobím, výročnymi sviatkami, roľníckou prácou a životom ľudí od narodenia po smrť spájali rôzne zvyky a obyčaje. Mnohé z nich už zanikli, no niektoré sa zachovali podnes, aj keď občas nadobudli nový význam. Dbajme o to, aby ich - svedectiev našej ľudovej kultúry zostalo čo najviac. Pred rokmi napr. nás súbor Veselica z Nedece obnovil už zabudnutý zvyk „obchôdzky s koňom“, ďalšie oživili súbory z Krempách, Novej Belej a z Oravy. Je to potešujúce a treba v tom pokračovať.

Dnes chceme pripomenúť niektoré dávne zvyky zo severného Slovenska, Lipotova, Spiša a Oravy. K výročným patrili napr. tie, ktoré boli akoby predprípravou na veľkonočné sviatky a viazali sa o.i. na šúlkovú Smrtnú a Kvetnú nedelu. V noci zo soboty na šúlkovú nedelu sa poschádzali dievky v jednom dome na vyšnom konci dediny poobliekať Marmurjenu (figúru v životnej veľkosti zo slamy navlečenú na drevenú kostru v podobe kríža) do miestneho odevu. Na druhom konci obce zase mládenci chystali figúru Dedka. Ráno sa pobrali cez dedinu. Sprivedočili dievčat viedla najparádnejšie oblečená dievča predstavujúca kráľovnú, kym mládenec predstavoval kráľa. Dievčatá cestou spievali:

Marmurjena, kde si bola?
Na vyšnom konci, v otrhanom domci.
Čo si tam robila?
Mlieko som mútila
Čo si mi nedoniesla?
Ved' som niesla. Atď...

Po ceste si aj dievky, aj mládenci vypýtajú v každom dome nejaký podarúnek - slaninu, vajcia, múku, maslo, soľ a pod. Pritom spievajú:

Dajteže, dajte rezeň slaniny,
aby sa vám svine dobre vykfmili.

Dajteže, dajte pätoro vajec,
spravíme vášmu mládencovi tanec.

Dajteže, dajte na lyšku mýky,
aby vás v lete neboleli ruky.

Keď obišli celú dedinu, vrátili sa do domov, odkiaľ vyšli, kde im gazdiné zo zozbieraných potravín uvarili šúlané halušky. Preto sa nedela volá: šúlková.

Na Smrtnú nedelu (dva týždne pred Veľkou nocou) sa vynášalo smrtku. Niektoré ju volali aj Barborena, zase inde práve vtedy chodili s Marmurjenou. Skupina dievčat a chlapcov niesla cez dedinu figurinu z

dreva a slamy a cestou recitovala:
Idze Šmerc s kudzeľu
na tu čarnu nedzeľu...

Mnohé gazdiné vychádzali vtedy na priedomie a vytrhávali z figúry slamu, ktorú dávali pod kvočku, aby dobre sedela na vajciach. Zase gazdovia dávali takú slamu v stajni pod dobytok, aby bol zdravý a gazdovstvu na osoh. Smrtku vyniesli na vyvýšené miesto nad dedinu alebo nad potok, kde najstarší z chlapcov alebo dievčat vyrieckol nad ňou ortiel. Potom ju vyzlickli, drevnenú kostru rozobrali, slamu rozvláčili a pohádzali do vody alebo spálili. Poznamenajme ešte, že na Smrtnú nedelu, nazývanú aj čierna nedela, ľudia, najmä ženy, chodili do kostola v tmavých, smútočných odevoch. Niektorí to dodržiavajú aj dnes.

Veľký význam kedysi pripisovali pučiacim konárikom stromov, ktoré podľa dávnych povier mali nadprirodzenú, ba aj liečivú moc. Cirkev v 7. stor. zaviedla svätenie mladých vrbových prútov na Kvetnú nedelu (niekde sú to palmy buďiné, často vysoké a bohatu zdobené stromky). Majú mnohoraké pomenovanie: bahniatka, kočičky, pujzičky, kozičky, birky, bažicky a pod. Po posvätení boli celý rok založené

v izbe za obrázmi svätých alebo za mešternicou. Počas búrky a hromobitia ľudia ich často dávali do horiacej pece, aby neudrel blesk do domu. Niektorí ich používali pri bolestiach krku a iných nemociach. Gazdovia pri jarnom siati ich často zastokli do role alebo nasypali medzi zrno a zemiaky, aby mali dobrú úrodu.

Vfba bola obľúbeným stromom slobodných dievčat. Na Zelený štvrtok, niekde i na Veľký piatok, si sadli pod pučiacu vfbu, rozčesávali si vlasy a odieckali:
Vfba, vfba, daj mi muža,
červeného ako ruža
a bieleho ako kvet
a dobrého ako med.

Na Zelený štvrtok kúpavali matere svoje deti v potočnej vode, aby cez rok nemali vyrážky a chrusty. Na Bielu sobotu sa vo vode umývali aj dospelí v presvedčení že rok prežijú v pevnom zdraví.

Najviac zvykov sa spájalo a spája aj dnes s veľkonočnými sviatkami. O svätení pokrmov, ich druhotach a príprave píšeme na str. 21 v článku „Tradičné jedlá na Spiši a Orave“. Tu len pripomienime niektoré zvy-

ky. Napr. v niektorých obciach matka po prchode z kostola položila každému členovi rodiny košík s posvätenými jedlami na temeno hlavy, čo ich malo chrániť pred zabitém bleskom. Košík stál po celé sviatky na stole, aby si z posvätených pokrmov mohli voľne brať nielen domáci, ale aj návštěvníci. V každej domácnosti starostlivo odkladali všetky omrvinky, škrupiny z vajec a iné zvyšky, ktoré potom dávali medzi osivo a zemiaky, aby si zabezpečili dobrú úrodu. Škrupiny a kosti rozhodené po obilninách ich chránili pred krupobitím.

Veľkonočný pondelok sa už tradične spája s oblievačkou, nazývanou i kúpačkou, a so šibačkou. Na Spiši a Orave sa traduje len oblievačka. Kedysi veľkonočná oblievačka sa začínala hneď po polnoci, keďže mnohé dievčatá sa rady skrývali a mládenci ich niekedy museli dlho hľadať. Spravidla vždy našli, boli pri hľadaní vytrvalí. Pamäťam sa, že raz sa jedna z mojich sesterníc schovala v murovanej sýpke. Keď mládenci zistili, že tam je zamknutá, dokázali rozbúrať kus steny a poriadne ju vyoblievali. Kúpači vodou nikdy nešetrili, oblievali vedrami, nezriedka zatiahli dievčinu priamo do potoka. Pri

oblievaní sa v mnohých domoch často ušlo i gazdinej a iným starším ženám, najmä ak bránili dievčatá.

Kedysi polievači chodili oblievať po skupinách: zvlášť najstarší, pred ženením, zvlášť mladší - regrúti, potom výrastkovia, čo už vychodili školu, ba i najmladší, školáci, chodili osve polievať svoje rovesníčky. Samozrejme, po oblievačke nasledovalo pohostenie. Každý mládenec dostal vajíčko, koláče a iné dobroty a pochopiteľne kalíšok hriateho, takže po skončení polievačky boli všetci riadne podgurážení. V niektorých oblastiach dary za oblievanie odnášali dievčatá až popoludní a mládenci ich potom vykladali do okien. Mládenec, ktorý mal v okne najviac darov, bol najviac obletovaný.

Dnešné oblievačky sú trochu iné, chýba im tá dávna prirodzenosť a živelnosť. Niektorí kúpači dokonca namiesto vody používajú voňavky a mladší chlapci namiesto vedier a hrnčekov - striekačky. V utorok po Veľkej noci sa úlohy obrátili - dievčatá polievali chlapcov a tiež nešetrili vodou. Každému sa ušlo, čo mu patrilo.

J.Š.

Svätenie veľkonočných jedál v Jabubanoch pri Starej Ľubovni

DUŠAN SLOBODNÍK

P A R A G R A F :

POLÁRNY KRUH

POKRAČOVANIE Z ČÍSLA 3/93.

Odišť zo Šežamu sa mi však vôbec nechcelo. Kvôli predsa len znesiteľnému životu, ale aj kvôli Galine. Strávil som s ňou v ambulancii počas jej nočnej služby - len v rozhovore - dlhé hodiny, povedala mi o sebe všetko, o živote príbuzných (otec pracoval v rybárskom družstve), o štúdiu v Archangelsku, o plánoch na štúdium lekárstva, i ja som jej porozprával o sebe. Videl a cítil som, že medzi nami sa rodí sympatia.

Gaľa bola aj mojím veľkým spojencom pri korešpondencii s domovom. A tak je pochopiteľne, že som nemal ani najmenšiu chut' odísť zo Šežamu. Prvý signál, ktorý neveští nič dobré, prišiel niekedy v decembri 1948. Prostredníctvom selektoru, ako mi vyzradil smutný Vaňa Friciuk, nadiktovali moje meno. Majú ma poslat na sústreďenie do takého a takého tábora, odkiaľ sa chystá spoločný transport politických väzňov kamsi na Ural. Na druhý deň som šiel do kancelárie s malou dušičkou. Môj šef, hlavný účtovník, už o všetkom vedel. Upokojil ma. Povedal, že presvedčil náčelníka, aby ma nikam neposielať a oznamili na ústredie, že som chorý, ležím v nemocnici. Dostal som teda odklad. Ale dokedy? Lámal i nelámal som si nad tým hlavu. V tábore sice platí heslo: „Prežil si deň, nuž chvalabohu!“ ale akosi mi nechcel zísť z mysle, že mám pred sebou ešte prívela väzenských dní - koncom roku 1948 ich bolo asi 4200... Neostávalo mi však nič iné, iba dúfať, že lekári urobia, čo sa dá. Teda že ma budú vyhlasovať za chorého pacienta, neschopného transportu. Tak aj bolo; ešte jeden „útok“ proti mne, väzňovi predurčenému na režimný tábor, sa s pomociou priateľov lekárov a kejaki zložitej diagnózy, ktorá mala zapôsobiť na lekárov v ústredí, podarilo odvrátiť.

Tak prešiel azda mesiac, dva. Vo vedúcom tíme tábora, medzi civilnými zamestnancami, začalo vznikať akési napätie. Dozvedel som sa to až neskôr, horšie bolo, že obetou tejto disonancie, vyvolanej celkom inými a mne neznámyimi príčinami, som sa mal stať.

Boli to udalosti s dramatickým spádom. Už tretí raz sa prostredníctvom selektoru z ústredia táborej správy dostalo do hry moje meno. Spolu so mnou sa po prvý raz do „čierneho“ zoznamu dostal aj skladník, Ukrajinec Vasiľ Savčuk, takisto politický väzeň.

Lekári zariadili potrebné. Savčuka zachraňovali po prvý raz, môj infarkt (povedané, pravdaže, obrazne) bol už tretí. A tretí infarkt býva kritický. Tak sa aj črtalo.

Večer po Galinom odchode do izbietky za ohradou, kde žili všetky štyri felčiarky pokope a kde som ja - pravdaže - ani raz, neboli, som si šiel do baraku ľahnut' spať. Gaľa mi predtym dala nejaké lieky proti chrípke. Necítil som sa dobre, bol som prechladnutý, možno šla na mňa chrípka.

V noci búchanie na dvere: ihneď mám ísť na lekársku prehliadku do administratívnej budovy.

Teraz v noci?

Obliekol som sa, šípiac čosi nedobré. Neochotne som sa tam pobral. V pracovni D.P. Rudychovej - trafil som ta podľa osvetlených okien, všade inde bola tma - sedel akýsi neznámy muž v bielom plášti, zrejme lekár, spolu s ním aj Rudychová a jeden nás civilný lekár. Môj dobrý známy. Pristúpil ku mne a podal mi teplomer:

- Odmerajte si teplotu. (Inak sme si tykali, ale chcel byť pred neznáymym lekárom oficiálny.) - A potichu pošepol: - Kontrola. Zle je.

Neznámeho lekára dala zavolať - dozvedel som sa to na druhé ráno - Rudychová. Nahnevala sa na hlavného účtovníka (a možno to boli iné dôvody, nepátral som po nich) a oznamila selektorom na vedenie správy tábora, že ani Savčuk, ani ja nie sме chorí, a že do transportu nás odmietať zaradíť mestní lekári. Nech si vec príde overiť iný lekár, na tých tunajších sa nedá spoľahnúť.

Neznámym lekárom pricestoval do Šežamu z tábora vzdialenosť asi dvesto kilometrov na juh, zo Solvycégovska. Spolu so mnou prišiel do kancelárie Rudychovej aj Savčuk. Jeho vec bola jednoznačná: mocný, zdravý človek v dobrej telesnej kondícii. Pokiaľ šlo o kondíciu, neboli som na tom najhoršie ani ja, ale - ako som spomenul - bol som momentálne chorý a mal som horúčku. Nevedel som akú: to ma napĺňalo nádejou.

Teplomer vystúpil - bez môjho mechanického pobádania, neznámym lekárom a Rudychovou sedeli v miestnosti - na 37,6°.

Potešil som sa, že cudzí doktor uzná moju chorobu. Vedel som, že eskorta sa zubami-nechtami bráni proti transportu chorých ľudí. Prípadná smrť väzna (aj to som počas jednej cesty zažil, prípad sa stal v susednom vagóne) je totiž pre časón a jeho časový harmonogram veľkou komplikáciou. Navyše o smrti treba spisať protokol, vybavovať pohreb.

Povedal som lekárovi, že sa cítim zle, mám zaťažnuté na prsiach, tažko dýcham. Lekár si ma dôkladne prezrel, preklepal ma a poslal preč. Do baraku som sa vrácal dosť optimisticky naladený. Myslel som si, že sa mi ešte raz podarilo vymotať sa z nastavených sietí.

Preto ma ráno zarazil a aj zarmút il odkaz od Rudychovej, aby som čo najskôr odovzdal svoju účtovnícku funkciu, zbalil si veci, lebo nočným vlakom tým, ktorým minulej noci pricestoval ten neznámy lekár (ten sa medzitým vrátil do Solvycégovska), aj Savčuka, aj mňa pošľú na sústreďenie pred transportom.

Naši chlapci zo selektorne medzitým zistili (správy vysielané prostredníctvom selektoru sa nedali utajať, mohol si ich vypočuť každý napojený na centrálu), že transport je určený do Tajšetlagu (Tajšetského tábora), sústavy táborov nedaleko Bajkalského jazera. Sibír. Tisíce a tisíce kilometrov v zle vykurovanom vagóne. Bola to nezávideniahotodná perspektíva.

Posledné hodiny som si rezervoval pre Gaľu. Povedal som, že za ňou príde a podľa dobrého ruského zvyku si pred cestou posedíme. Dovtedy som si zbalil svoje skromné imanie, ktoré sa zmestilo do malého vreca. Koženkové čižmy na jar a leto, rezervný sveter (ten sa mi vo vlaku zíde!), košeľu, bielizeň. A najcennejšie: listy, fotografie, stranu z novín, dve knihy, ktoré som si nadobudol.

Poprosil som priateľov zo selektorne, aby vyzdvihli prípadné listy z domu a dali ich Gaľi. Tej som slúbil, že jej napíšem a poprosil ju, aby cez Friciukovu ženu udržiavala kontakt s našimi doma. Vtedy som ešte nevedel, aké obmedzené a kontrolované sú korešpondenčné možnosti v režimnom tábore.

Pred nevyhnutnosťou sa musí človek skloniť. Tak som sa lúčil so všetkým, čo som tu prežil, čo bolo prekonaním vinického dna.

Ale osud je osud... Asi okolo jednej popoludní príbehol za mnou vzrušený Tolik Jefimov. Mám ísť ešte raz pred lekársku komisiu. Vraj sú tam dvaja lekári z táborej správy, pred chvíľou prišli.

Narýchlo som požiadal Tolika, aby sa chvíľu poprechádzal po tábore a aby po návrate do administratívnej budovy vysvet-

lil, že som nebol v baraku, a že ma musel hľadať. Nech povie, že ma našiel v ambulancii kde som si bol vypýtať lieky. Koniec koncov, mal som v noci horúčku. Bude to vyzerat hodnoverne a navýše nevnučujúco pripomnie kontrolujúcim lekárom, že mám zdravotné problémy.

Barak, v ktorom sme bývali, pozostával z vlastnej, dobre vykurovanej miestnosti a z pitvora. Tam bola dláždka zem, v tomto ročnom období pokrytá snehom. Pitvor plnil funkciu akejsi hrádze medzi teplom miestnosti a zimou vonku. Ale svojou podstatou patril skôr k tej zime.

Povedal som si: nech je ako chce, ešte raz to skúsim. Vyzul som sa do bosá a stal som si do pitvora na studený sneh. Mohol byť takých mňaš dvadsať. Stál som tak, kým ma od chladu nezačali páliť chodidlá. Možno minútu, možno dve. Nato som vbehol do izby, zuby mi až tak drkotali a o chvíľu som procedúru zopakoval. Napochytre som našiel v Sarkisianovej zásuvke vzácný, antiskorbutový liek, čo mu poslali z domu - cibuľu - vzal som úkrojok a energicky som si ním šúchal ľavé podpažie. My väzni sme totiž verili, že ak sa cibuľou natrie podpažie, stúpa teplota. Dodnes neviem, či je to pravda, alebo len jedna z taborových legend. Ale autosugescia je mocná zbraň.

Potom som si rýchlo studenou vodou umyl ruky, aby som z nich ako-tak odstránil cibuľový pach, a pobral sa do administratívnej budovy.

Nás taborový lekár bez mojej inšpirácie, ale dozaista nie bez zámeru vysvetlil dvom novým, mne neznámym lekárom (neskôr vysvitlo, že boli z centrály, z taborovej správy, jeden z nich bol väzeň, druhý civil), že som mal v noci horúčku $37,6^{\circ}$ a mechanicky mi strčil pod pazuchu teplomer.

Sedel som ako na tfnoch. Lekár vytiahol teplomer a zahľásil: $38,9^{\circ}$. Jeden z cudzích lekárov údaj skontroloval, kázal mi vstať a priložil mi k prsiam stetoskop. Čosi tam zrejme nebolo v poriadku (hoci musím povedať, že ochladzovač experiment, ku ktorému som sa v kritickej chvíli uchýlil, sa potom neprejavil ani zápalom plúc, ani iným väčnejším ochorením), lebo po konzultácii so svojím kolegom vyslovil verdič:

- Nemôže cestovať.

Myslím, že nemusím opisovať, ako som sa lekárskemu rozhodnutiu potešíl.

Či ma zachránil môj podchladzovací, na zvýšenie horúčky zameraný experiment, či zapôsobila cibuľa a či sa môj stav od nervozity zhoršil, to neviem dodnes.

Ale nebezpečenstvo odchodu bolo zase na čas zažehnané a ja som si vydýhol. Ten

môj známy civilný lekár mi to sice nikdy potom priamo nepovedal (a ja som sa zasa nespytoval), no nazdávam sa, že aj v snahe obhájiť odbornosť svoju a svojich taborových kolegov opísal môj zdravotný stav najmä po druhej prehliadke v takých čiernych farbách, že odvtedy som mal počoj až sedem-osem mesiacov, až do konca existencie Šežamského tábora.

Aj táto epizóda (ak si odmyslite úsilie pomôcť mi a vyhrotiť môj zdravotný stav aj v snahe dokumentovať súdržnosť lekárov - myslím tu však skôr na vecnosť dvoch neznámych lekárov z ústredia) dokazuje, že so zdravotnou službou to nebolo v tábore najhoršie a že lekári, čo mali na starosti dlhodobejšiu nemocničnú liečbu, pracovali seriôzne a svedomito. Ba v tom čase bolo v tábore k dispozícii aj dosť liekov.

Chápem, že príčiny vo všeobecnosti dobrej lekárskej starostlivosti boli komplexnejšie. Svoju úlohu to zohralo aj množstvo dobrých lekárov, ktorí sa ocitli v tábore či už po vojnے, alebo pred ňou. Tí druhí sa potom zväčša usadili na severe.

Isté zásluhy treba pripisať aj taborovej administrácii rozličných stupňov. To však už záviselo od jednotlivcov, ktorí stáli na čele taborových správ a jednotlivých taborov. Prírodene, zo strany administrácie tu nešlo o ľudomilstvo, prvoradé boli pragmatické dôvody. Povojne - na rozdiel od predvojnovej vlny zatýkania a vtedajšieho vzťahu k väzliom, odsúdených za politické previnenia a či „previnenia“ - sa do popredia dostala nie masová fyzická likvidácia väzňov, ale ich pracovné vytlačenie. Vojna zničila krajinu. Pracovné ruky boli prepotrebné. To nijako nevylučovalo, ba paradoxne vysvetlovalo, prečo sa na ľudi kládli také pracovné nároky, prečo boli normy také vysoké.

Ale vraciam sa do chvíľ, keď odznelo to nádherné: „Nemôže cestovať.“ Šežam ostal ďalej mojím sídlom. Dobre, že sa - ako jeho orientálny skoromenovec - nechcel predo mnou otvoriť a poslat' ma do Tajsetu. Keby som si vtedy bol mal čo vypíti, bol by som záchrana pred transportom na Sibír náležite oslavil.

Ale alkohol sa dal v tábore len veľmi ľahko získať. Vari dva razy za celý môj taborový život som si vypil asi po deci vodky. A to som bol hostom Vasiľa Savčuka. Ako šéf potravinového skladu mal najviac možností dostať sa k vodke. Prepašovať cez strážnicu ju mohli len bezeskortová väzni. Jeden z nich mal špeciálne vydlabané väčšie poleno, zložené z dvoch častí. Ak sa k sebe priložili, ostávalo tam miesto na štíhlú flašu s vytúzenou tekutinou - nehovorím o sebe, mne bol alkohol v celek ľahostajný.

Ráno chlap vyniesol poleno v batohu, potom sa pobral do lesa, kde chystal drevo pre

tábor, ktoré sa potom privážalo na saniach či na voze. Tito pohoniči boli zväčša obyvatelia osád, príslušníci národnosti Komi. Keď sa mu zavše naskytla príležitosť presvedčiť takého spolupracovníka, aby mu vodku kúpil (pre slobodného chlapa z Komi ASSR to bolo určité riziko), prepašoval ju do tábora.

Klientov mal nadostač. Okrem lekárov aj mnohých takých, čo mu mohli byť užitoční. No a k tým užitočným patril, pochopiteľne, aj vedúci potravinového skladu.

Ešte spomeniem, že v našom nemočničnom tábore pracovala časť ľahko chorých a rekonvalescentov v dielni na výrobu šachov. Boli tam sústruhy na figúrky, pracovali tam aj stolári. Figúrky, rovnako ako šachová doska, sa po dohotovení natierali vrstvou politúry.

Šachové súbory boli určené na predaj, patrili ku skromným finančným ziskom nemocničného tábora. Pre milovníkov alkoholu stala sa táto dielňa posledným útočiskom. Z politúry sa niektorí šikovnejší naučili vyrábať čosi, čo malo grády. Nazývam to tak neurčito preto, lebo taký nápoj so zložitým výrobným procesom som ochutnal v živote iba raz, aj to iba malinké množstvo, azda dva centilitre.

Grády to sice malo, ale chut' tekutiny bola odporná, akási umelá. Nezatúžil som po tom, aby som si proces ochutnávania zopakoval. A navýše som mal v pôdobi pána Štastného a to, čo vie s človekom urobiť metylalkohol.

Bol ešte jeden stimulans, ktorý sa v tábore používal, ale ktorý som ani raz neochutnal. Asi preto, lebo som videl, že ten, kto nápoj vypil, reagoval akosi oneskorene. Bol v útlme. A naopak, niektorí iní zostali potom až prvejmi čulfmi.

Hovorím o nápoji, ktorý sa na severe nazýval v žargóne „čifir“. Vyrábal sa zo suroviny, v tábore dovolenej - z čaju. Rozdiel medzi obyčajným čajom a čifirou bol v tom, že na prípravu čifru sa celý päťtekový balíček čaju vyvaril v šálke vody, zatiaľ čo na prípravu čaju, ako je známe, sa používa oveľa menej čajových lístkov. Názory na čifru sa v tábore rôznili, a to aj medzi lekármi, aj keď niektorí neodmietli z času na čas pohár čifru. Abstinenci tvrdili, že pôsobí negatívne na srdce, a tí, čo nepohrdli šálkou s tuhým, koncentrovaným tmavohnedým, takmer čiernym nápojom, to popierali.

Oveľa väčšou radovánkou ako malé množstvá alkoholu či čifru, ku ktorým sa v Šežame žiadostivec mohol dostať, boli divadelné predstavenia, ktoré sme si usporaduvali. Istež, mňa do divadelnej party vzali len z kamarátstva.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

MLADÍ A MENŠINA

V jednom z posledných vlaňajších čísel Života som si všimol maličké oznámenie o stretnutí prvých absolventov jablonského lýcea. Je to prfležitosť k spomienkam na mladé roky a na cestu, ktorou sa v živote uberali. Aj mne pri týchto úvahách myšlienky zaleteli do tých prvých rokov našej Spoločnosti, ku krajanom, čo lýceum zakladali, na ktorých si dnes len málokto spomenie. Aj ja som si pomysel na ten nás vtedajší dorast, ktorý sa po maturite rozletel po svete a len nevela z nich sa mohlo dostať na naše spišské a oravské školy. Mali tvorit základ našej krajanskej inteligencie, pozdvihovať kultúrne nás ľud, upevňovať krajanoch národné povedomie.

Ziaľ, tak sa nestalo. Mnohí, ako som už spomenul, museli odísť za prácou mimo Spiš a Oravy, a často boli pre našu vec stratení. Dnes, po tolkých rokoch, ani presne nevedno, kolko nepodľahl asimilácii a zachovali si aspoň slovenské národné povedomie, nehovoriac už o ich účasti v krajskom hnutí. Z tých, čo zostali na Spiši a Orave, niektorí sa aktívne zapájali do činnosti KSSČaS, no viacerí pod nátlakom vedenia škôl a školských úradov sa museli nášmu hnutiu nečinne prizerať, hoci mohli urobíť väčšie. Veď vieme, ako kedysi dokázali rozhýbať našu kultúrnu činnosť učitelia zo Slovenska.

Dnes našťastie politika štátu voči menšinám je jednoznačne priaznivá, nátlaky na učiteľov neexistujú a aspoň nemali by existovať, hoci v skutočnosti s tým naďalej býva všelijako. Nevraživosť voči našej menštine, aspoň u niektorých jednotlivcov, zostala. Pamäťom sa, keď nižnolapšanská gmina začala organizovať folklórne podujatia Spišská zima, istý čas nepozývala na ňu naše súbory, hoci ich najviac na celom Spiši pôsobilo v našej Spoločnosti. A keď sa už neskôr zúčastňovali, boli vyhodnocované horšie, lebo mali v programe slovenské piesne a tance, ktoré vraj - ako to zdôvodňovali - nepatria do tradičného spišského repertoáru. Teda ináč povedané, Slovákov na Spiši nebolelo a ani nie sú, a iba Spoločnosť mûti v hlavách Spišiakov. Možno, že by im viac vyhovovalo, keby naše súbory predvádzali maďarský repertoár, z čias maďarizácie Slovákov.

Ako som už spomenul, národnostná politika štátu súhlasne s európskymi a svetovými trendmi a medzinárodnymi dohodami vyznieva jednoznačne v prospech národnostných menšín v Poľsku. Píšem o tom všetkom preto, že je už najvyšší čas, aby sa konečne zásady ozajstnej demokracie a národnostnej znášanlivosti začali uplatňovať aj tu, dole, vo vojvodstvach,

gminách a obciach, aby skrátku tunajší úradníci, funkcionári a vôbec ľudia začali myslieť po novom. Veď od zrušenia totality a zmény systému uplynuli už skoro štyri roky. Kto sa nedokázal preorientovať, mal by odísť!

J.B.

KRAJANKY, KTORÉ NEPOZNÁME

Každá obec a každá miestna má vo svojich radoch krajanky buď krajanov, ktorí tam žijú skoro nepovšimnutí a jednako istým spôsobom ovplyvňujú svoje prostredie a najbližšie okolie budto vznoru výchovou detí, rozväžnym konaním alebo príkladným, pevným národným povedomím. Sú nenápadní a predsa vzbudzujú všeobecnú úctu a uznanie.

K takým skromným a nenápadným osobám, tešiacim sa však všeobecnej dôvere, patrí nepochybne krajanka Agata ŠIŠKOVIČOVÁ z Kacviny, 92-ročná jednoduchá dedinská žena, matka dvoch detí, babička, ba prababička. Narodila sa na začiatku tohto storočia, 21. decembra 1901 v skromnej rolnickej rodine, ktorá i v tejto neblahej dobe vychovala svoje deti v slovenskom duchu. Vyrastala v chudobných podmienkach, od malička zaúčaná do tvrdej práce. Keď mala šesť rokov, začala chodiť do školy. Napriek vysokému veku si ešte hodne pamätať z tých čias. Hovorí:

- Bola to samozrejme maďarská škola, veď celý Spiš patril vtedy k Rakúsko-Uhorsku. Mali sme maďarské učebnice a domáce úlohy sme písali grifliskom na takých malých tabuľkach z bridlice, ktoré nám slúžili ako zošity. Pamäťom sa, že keď nás učiteľ vyvolal k tabuli a nadiktoval nám nejaké slovo, museli sme ho vedieť napísať i prečítať aj po maďarsky, aj po slovensky. Aj učiteľ musel vedieť rozprávať po slovensky, lebo spočiatku sme maďarčine vôbec nerozumeli. Po ukončení 6 tried základnej školy som ešte chodila 3 roky do t.zv. opakovacej školy, tentoraz len trikrát týždenne, kde nám ešte vtíkali do hlavy maďarčinu. Po takomto školení sa v podstate každý žiak vedel dobre dorozumievať po maďarsky. Ale vedeli sme aj po slovensky.

Kedysi mládež, najmä dedinská, nemala také možnosti ďalšieho vzdelávania na gymnáziách buď iných školách ako dnes. A tak hoci sa Agata Šiskovičová učila dobre, musela zostať doma a pomáhať rodičom na gazdovstve. Keď vyrástla, vydala sa za Michala Šiskoviča, taktiež z pravej slovenskej rodiny, a

začali spolu hospodáriť. Vychovali 2 deti - dcérku Máriu a syna Františka, pravdaže na dobrých Slovákov. Keď v r. 1947 vznikla naša Spoločnosť, patrila k jej členom od začiatku. Veď jej manžel Michal bol spoluzakladateľom a členom výboru miestnej skupiny v Kacvine (zomrel 27.VI.1964) a syn František je už viac rokov predsedom kacvinskej MS.

Zaujímalo ma, ako vtedy, v období maďarizácie, vyzerali bohoslužby v spišských kostoloch, teda na území Horného Uhorska, ku ktorému Spiš patril. Agata Šiskovičová pohotovo odpovedá:

- Na rozdiel od škôl, vtedajšie úrady maďarčinu nevtláčali nasilu do kostolov. Dobre si pamäťam, že u nás v Kacvine sa v kostole spievalo len po slovensky až do konca prvej svetovej vojny, ba až do roku 1920, keď nás pripojili k Poľsku. Aj iné obrady ako sobáče či pohreby sa konali po slovensky. Ostatne slovenčina nezmizla úplne ani neskôr. Prežila som dve vojny, videla som utrpenie, ktoré spôsobili, koľko biedy a sirôt po nich zostalo. Maďari nás tlačili toľko rokov a nedali sme sa. Preto neviem pochopit, že dnes ľudia tak ľahko zabúdajú na svoje národné povedomie, hoci nátlaky nie sú také ako vtedy. Čudujem sa najmä tým, že dnes nechodia na slovenskú omšu, ktorú sme si konečne vydobili, hoci ich predkovia boli Slováci a bránili sa pred pomaďarčením. Pamäťam sa na nich.

Výpoveď kr. Agaty Šiskovičovej je závažným svedectvom slovenského pôvodu obyvateľov Spiša z čias pred jeho pripojením k Poľsku. Svedectvom priaimej účastnícky vtedajšieho diania na Spiši, národného zápasu jeho obyvateľov. Napriek vysokému veku je podnes veľmi čulá a pohyblivá. Zajde pomôcť aj na polia, veď - ako hovoríva - bez práce si nevie predstaviť život. Želáme jej pevné zdravie a mnoho šťastných a pokojných chvíľ.

ANTON PIVOVARČÍK

GMINY A PENIAZE

V posledných rokoch, ako vieme, sa značne rozšírila právomoc tých najnižších orgánov - gminných úradov a miestnych samospráv. S tou právomocou im, pravdaže, pribudlo aj hodne problémov, najmä hospodárskych, ktoré každému poriadne stažujú život. Gminy súce dostávajú štátne dotáciu, ale pôsobia v podstate na základe vlastného rozpočtu. Nemajú teda, ak si nevyhospodária, príliš veľa prostriedkov, tak veľmi potrebných napr. pre stavebníctvo.

Hovoriac o stavebnictve mám na mysli školy - v mnohých obciach sú veľmi staré. V predošom období boli na niektorých dedinách vybudované t.zv. školy tisicročia, pri ktorých ľudia svojpomocne pracovali. Najviac na ich výstavbu prispeli členovia urbáru, lebo okrem práce poskytli aj drevo zo svojich podielov v urbáre. Potom, keď začali chýbať peniaze, nastala vo výstavbe škôl dlhšia prestávka. Teraz skoro všetko v gminách závisí od samosprávy, či vie na školy vyhospodáriť peniaze, lebo štát ich nemá. Gminné úrady súce robia čo môžu, lenže ako hovorí príslušie „z prázdnego ani Šalamún nenaleje“.

V poslednom čase sa jednako čosi robí a samospráva ak prostriedky má, rozdeľuje ich, aby občania jednotlivých obcí boli spokojní. Vidieť pokrok i v takých obciach ako Kacvín, Tríbči Fridman, čo všetkých veľmi teší. Ja si myslím, že na školy peniaze musia byť. Veď každý štát mal by dbať o to, aby mal čo najviac kultúrnych, múdrych a osvetených čiže vzdelaných ľudí, ktorí sú akoby hybnou pákou kultúrneho, vedeckého a technického rozvoja. Na tento cieľ treba hľadať rezervy, nielen pri plánovaní štátneho rozpočtu, ale aj dole v gminách, v miestnych finančných plánoch, na rôznych stavbách, opravách cest, všelijakých poplatkoch atď. Mali by tam pracovať vlastne dobrí ekonómovia, ktorí - ako sa hovorí - dokážu z ničoho urobiť niečo.

Nedostatok prostriedkov na školstvo všbec sa vzťahuje i na vzdelávanie v našom materinskom jazyku. Vlastne vždy sme sa borili s akýmisi nedostatkami. Keď sme nemali učiteľské kádre, boli učebnice. Keď tie začali chýbať, mali sme kádre, ale chýbali prostriedky na hradenie im nájomného za byt a pod. O školách so slovenským vyučovacím jazykom, ktoré nám v šesdesiatych rokoch zrušili, ani nehovoríme. A predsa napr. na Slovensku všetky menšiny mali a majú školy so svojím národným vyučovacím jazykom. Napr. maďarská menšina má više 260 základných škôl a 18 samostatných bud' zmiešaných gymnázií. Podobne iné menšiny. A my, aj pri nedostatku učiteľov-slovenčinárov, sme mávali problémy so zamestaním našich absolventov. Samozrejme, nie vždy z úsporných dôvodov, ale aj preto, že staré kádre so starým zmýšľaním nechcú dopustiť mladé sily.

Vráťme sa však k prostriedkom. Situácia nevyzerá dobre a môže sa výrazne zhoršiť, najmä ak od budúceho roku majú gminy všbec prevziať financovanie školstva. Obávam sa, že potom ešte dlho neuvidíme nové školy v Lapšanke, Kacvíne, či jednej alebo druhej Čiernej Hore, hoci tamojšť rodičia a deti čakajú na ne už desiatky rokov.

A.B.

POZDRAV Z JUHOSLÁVIE

Milí krajania,

Aj k nám do Vojvodiny (severná časť Juhoslávie) prichádza niekoľko výtačkov Vášho Kultúrno-spoločenského časopisu Život, tak sme pomerne dobre informovaní o Vašom rozvoji, ale aj tažkostiach. My máme podobný osud s Vami. Do prvej svetovej vojny boli sme v spoločnom štáte, s podobnými tažkostami a starostami. Potom nás silnejší hranicami podeliли do rôznych štátov. Aj vy a aj my sa podobne usilujeme o spomalenie odnárodičovania. Čiastočne sa nám to aj darí, ale predsa nás za posledných 10 rokov viac ako 8 % „znižilo“. Pomerne dobre sme zorganizovaní v cirkevných zboroch, máme svojich kňazov, ešte stále máme niekoľko čisto slovenských škôl, slovenské gymnázium, ba aj oddelenie pre slovenských učiteľov na Pedagogickej fakulte a Slovakistickej ústave na Filozofickej fakulte v Novom Sade. Máme trochu bohatšiu tláč od Vás, veď je nás 70.000, ktorí sa k Slovákom hlásime. Máme aj korektné organizovaný rozhlas v slovenskej reči a viacej lokálnych rozhlasov a každodenne môžeme hľadiť aj niekoľkominútový televízny program v slovenskom jazyku. Božedaj zdravia, bolo by to!

Ale máme aj niečo horšie od Vás, máme vojnu a sankcie, a to nám hrozí katastrofou.

Podobne ako vy, aj naši ľudia sú skromní, usilovní a dobrí veriaci. Pokorne sme sa zapájali do zveľaďovania vlasti a snažili sme sa nikomu nezavadziať. Darilo sa nám to a už 250 rokov pretrvávame na týchto priestoroch. Dá Pán Boh, že aj toto krízové obdobie pretrváme.

Máme svoju Maticu slovenskú v Juhoslávii s miestnymi organizáciami v každej dedine, kde žijú Slováci. Dobre spolupracujeme s Maticou slovenskou na Slovensku a priateľme sa aj s krajanmi v Rumúnsku a Maďarsku. Keď sa bude dať, plánujeme vydávať aj spoločné slovenské dolnozemské noviny.

Želáme Vám krajšie chvíle a veľa spokojnosti v nádeji, že aj u Vás, aj u nás to pôjde na lepšie.

Súctou
Stará Pazova 5.2.1993.

Prof. JURAJ MIŠKOVIČ

AKÁ VÝCHOVA

Hoci od januárového stretnutia krajanského aktívna v Jablonke uplynulo päť mesiacov, rád si spomínam na toto milé podujatie. Bola tam, pravdaže, tradičná

oplátka, koledy a ľudové pesničky, milé ovzdušie, až sa nám nechcelo odísť. Bola tiež krajanská beseda, medzi iným o vyučovaní slovenčiny a vôlebe o škole kedysi a dnes. Práve to ma podnetilo zamyslieť sa trochu nad našou mládežou a jej výchovou.

Keď som sám chodil do školy, učiteľovi vo výchove pomáhalo trstenica. Nie som pedagogickým odborníkom, ale jedno viem, že v škole bol vždy poriadok a disciplína, že žiaci mali úctu k učiteľovi a vôlebe staršími, že sa vedeli pekne pozdraviť. Dnes keď sa rozprávam s učiteľmi, často sa stažujú, že deti sú neposlušné, zle sa chovajú, na hodinách vyrušujú, nepočúvajú a oni sú voči tomu často bezmocní. Tým samozrejme nechcem povedať, že všetky deti sú také, ale je ich veľa.

Ja si myslím, že jednako deti treba držať nakrátko, aby mali rešpekt pred učiteľom a, samozrejme, pred rodičmi. To pochopiteľne neznamená, že schvaľujem nejaké väčšie fyzické tresty, to nie, ale asi by im nezaškodilo občas - ako sa hovorí - vyprášiť nohavice. Aj my sme boli nezbední. Pamätám sa, že raz idúc zo školy sme pri ceste zbadali košík plný zemiakov, ktorý na chvíľu nechala akási žena. Rozsypali sme ich po ceste. Dozvedel sa o tom učiteľ a na druhý deň sme nielenže dostali trstenicou po holých päťach, ale sme museli zostať po škole do neskôrvečera, že po nás museli prísť rodičia, čo sa spájalo s ďalším trestom. Dodnes som si to zapamätať. Môžem povedať, že všetky mravné zásady, čo nám vtedy do hlavy vtíkli sa mi neskôr v živote veľmi zišli.

Teda podľa mňa mal by byť v škole akýsi systém trestov, ale aj odmen. Nemožno však trestať dieťa za to, že sa slabo alebo pomalšie učí. Deti sú rôzne, viac alebo menej nadané. Tým slabším treba radšej pomáhať. To sú, pravdaže, len také moje teoretické úvahy, lebo dnes, nakoľko viem, sú fyzické tresty v škole zakázané. A potom sú s detmi problémy, tým viac, že aj mnohí rodičia často rozmaznávajú svoje ratolesti. Ba, išli by sa aj staťovať na učiteľa, keby sa bozechráň čo len dotkol ich syna či dcéry. Potom sa však, milé krajanky a krajania, nečudujte, že vás deti nechcú posluchať, že vám odvrávajú, nechcú pomáhať, zle sa správajú a nevážia si starších.

Neraz počujem výhovorky niektorých krajanských rodičov, ktorých deti nechodia na slovenčinu, že vraj samy nechcú, že im odporuju. Aj to je podľa mňa výsledok nesprávnej výchovy. Kde je vaša autorita? Nás sa kedy súkromne nepytať, či chceme chodiť do slovenskej školy. Ved prvák či druhák ešte nechápe, čo je preňho dobré. Pouvažujte o tom!

F.H.

SPOMIENKY Z MLADOSTI (2)

V júnovom čísle min. roku sme uverejili príspievok Jozefa Mirgu z Novej Belej, v ktorom spomína na svoju muzikantskú mladosť a na chýrnu novobelskú kapelu založenú jeho otcom. Dnes máme ďalšiu spomienku J. Mirgu na svojich predkov, ktorá je v istom zmysle príspievkom k dejinám kováčstva na Spiši.

- V mojej rodine všetci od nepamäti vedeli hrať na nejakom hudobnom nástroji, najčastejšie na husliach. No, boli nielen dobrými muzikantmi, ale aj znamenitými kováčmi. Moj dedo Anton Mirga pochádzal z Čiernej Hory od Jurčova a babička z Nového Targu. Bol vychýrený kováčsky majster, za ktorým chodili zákazníci z celého okolia. Tomuto remeslu vyučil neskôr aj syna, čiže môjho otca Jakuba Mirgu. Keď vypukla prvá svetová vojna, dostał povolávací list a narukoval do Pešti, kde bol plukovým trubácom. Potom musel narukovať aj môj otec a črou

náhodou sa dostal do toho istého pluku, ale do inej roty, husárskej. Za slovenského štátu mal som možnosť vidieť ho na fotografiu v Toporci. V priebehu vojny dostał sa až do Rumunska, potom do Hercegoviny. Bol to asi štastný osud, ktorý spôsobil, že i otec aj dedo prežili vojnú a vratili sa zdraví domov.

Po návrate z vojny sa otec oženil s Máriou Oračkovou z Jurgova, po čom sa celá rodina prestahovala do Tribša, kde práve chýbal kováč. Postavili si tam vyhľu a spolu s dedom začali remeselnosť. Mali veľa práce, chodili za nimi aj ľudia z Lápa a iných obcí. Keď som mal sotva rok, rodičia sa prestahovali do Novej Belej, kde tak tiež chýbal kováč. Spočiatku otec pracoval v dielni u strýka. Zanedlho, keď si Belňania všimli aký je zručný kováč, umožnili mu vybudovať dom a vyhľu. Šikovne podkúval kone a dokázal urobiť každé domáce náradie. Vo voľných chvíľach si rád zahral a hudba sa stala jeho druhým povolaním. Založil v Belej kapelu, v ktorej som od 15. roku života hral aj ja.

Vojnová povíchrca neušetrila ani mňa. V roku 1941 som musel narukovať do slovenskej armády, neskôr aj s celou jednotkou dostal som sa do nemeckého zajatia a prežil som ľahké chvíle v IX. oslahu Badorf kdesi pri francúzsko-belgických hraniciach. Po oslobodení vrátil som sa na Slovensko do 15. pluku v Trenčíne, kde ma demobilizovali a po 5 rokoch útrap vrátil som sa konečne domov. So spomienkami, ktoré mi navždy utkveli v pamäti.

JOZEF MIRGA

ODIŠIEL OD NÁS

Dňa 11. februára 1993 umrel vo Vyšných Lapšoch vo veku 58 rokov kraján

JÁN MAZUREK

Zosnulý bol dlhoročným členom miestnej skupiny KSSČaS a horlivým čitateľom a propagátorom Života. Odišiel od nás vzorný krajan a čestný a statoný človek. Čest jeho pamiatke!

MS KSSČaS vo Vyšných Lapšoch

TRADIČNÉ JEDLÁ NA SPIŠI A ORAVE

Po štyridsaťdňovom období pôstu, o čom sme písali v minulom čísle Života, nadišla konečne Veľká noc po pri Vianociach najuctievanejší sviatok, ktorý mal svoje zvláštnosti nielen vo zvyklostiach ľudu, ale pochopiteľne aj v stravovaní.

Veľká noc znamenala nielen akúsi hranicu medzi obdobím pokánia a začiatkom nového života a radosti, ktoré symbolizovalo zmŕtvychvstanie Pána, ale zároveň zavŕšovala obdobie pôstu (voľakedy prísnejšieho a dôsledne dodržiavaného) a umožňovala konzumovať opäť mäsité pokrmy a vôbec prejsť na normálne, výdatnejšie stravovanie. Tento prechod sa uskutočňoval práve počas veľkonočných sviatkov, v súvislosti s čím rodinné stoly boli v tento deň prestreté oveľa hojnejšie, tým viac, že sa ľudia na to dlhšie pripravovali. Bolo to viditeľne aj v chudobnejších rodinách.

Na Veľkú noc každá gazdina pripravila košíčok s rôznymi druhmi potravín, medzi ktorími nesmelo chýbať udené mäso, šunka, neskôr klobásy, vajíčka, chlieb, sviatočná bábalka a zákusky, baranček z cukru budťupečený z cesta a pod. S týmto košíčkom prikrytým ľanovým obrúskom išla do kostola posvätiť potraviny. Po posvätení sa všetci ponáhľali čo najrýchlejšie domov, čo súvisí s

poverou, že kto ako rýchlo sa vráti, tak rýchlo dokončí polné práce. Až potom pôst prestal platíť.

Čo sa teda na Veľkú noc jedávalo? Predovšetkým muselo byť vajíčko (posvätené) uvarené na tvrdlo, ktoré podobne ako oplátka na Štedrý večer, musel ochutnať každý člen domácnosti. Veľkonočné vajíčka boli vždy farbené, avšak na Spiši a Orave spravidla jednofarebne (varili ich napr. v šupkách z cibule). Samozrejme bolo tu po dlhšom čase opäť mäso, kedysi obyčajne údené, ale aj čerstvé, neskôr aj iné mäsité výrobky, šunka, klobásy, jaternice a pod. Jedávali sa buďto s chlebom, alebo s inými potravinami a prívarkami. Preto na Veľkú noc nesmeli chýbať zemiaky, varené buď pečené, no a kapusta po prvý raz varená s údeným mäsom a omástená bravčovým tukom. Na veľkonočnom stole musela vždy byť i nejaká kaša, varené cestoviny, fazuľa, polievky a pod. Osobitné veľkonočné jedlo, ktoré sa v niektorých domácnostach zachovalo podnes, bolo pripravované na spôsob polievky a volali ju chrenová polievka, niekde len chren alebo aj ináč. Do vody uvarenej s chrenom a sušenými slivkami dávali kúsky údeného mäsa, šunky, klobásy, vajíčka, niekde aj fazuľu alebo inú strukovinu a jedli na studeno, najčastejšie s chlebom.

Na Veľkú noc sa samozrejme hodne vypekalo. Popri chlebe a koláčoch, syrovinskoch či cviklovníkoch sa pieklo najmä sviatočné báby s rôznymi plnkami (lekvár, mak, škorica a pod.), pasky, mrváne a rôzne druhy zákuskov.

Vrátme sa však k mäsu a mäsovým výrobkom. Odkiaľ ľudia mali mäso na Veľkú noc? Najväčším zdrojom mäsa bola domáca zakálačka, pričom treba poznamenať, že kedysi sa zakálačky robili pred Vianocami, ale najčastejšie v období pred Veľkou nocou.

Ako takáto zakálačka vyzerala? Niekoľko dní pred zakálaním gazda zniesol z povaly veľké drevené koryto a dobre ho vycistil. Nabrusil tiež nože, bohatu nastlal bravovi, aby bol v deň zakálačky čo najčistejší, zatial čo gazuďná vybarila všetky hrnce a pripravila soľ, cesnák a iné prísady. Gazda pozval niekoľkých silných chlapov, aby prišli brava pridržať, no a mestného "mäsiara". Zakáľalo sa obyčajne zavčas rána ešte za tmy, lebo so spracúvaním mäsa bolo veľa roboty. Pozvaní chlapia sa museli poriadne napracovať, kým vytiahli bravu von a zvalili ho na bok, aby ho majstremohozaklat. Pod otvorenú ranu podali misu, do ktorej stekala krv, používaná neskôr po uvarení pri výrobe jaterníc.

POKRAČOVANIE NA STR. 27

Narodeniny Sophie. Prednedávnom Sophia Lorenová oslavovala svoje 58. narodeniny. Zároveň uplynuli 43 roky, keď sa po vyhraní niekoľkých súťaží krásy po prvýkrát objavila na striebornom plátnе. Bola to neveľká úloha v dávno zabudnutom filme Srdce pod vodou. Uplynulo teda veľa rokov, ale Sophia je ďalej krásnou ženou. „Je to fenomén“ - napísal pri príležitosti jej narodenín francúzsky časopis Elle - „Lorenová je ženou, ktorá z roku na rok vyzerá mladšia“. Samozrejme táto poklona je trochu prehnaná. Sama Sophia hovorí: „Dávnejšie som sa veľmi bala chvílie, keď zostarem. Dnes sa už nebojím. Jedna vráska viacej alebo menej - aký to má význam“. Na otázku, aké je tajomstvo jej nepominuteľnej krásy, odpovedala: „Iste moja hrdošť. A gény, ktoré som zdedia po matke. Ostatne vobec sa nepovažujem za krásku. Krásu je podľa mňa nielen otázka čít. Je to aj osobnosť a čaro, ktoré spôsobujú, že žena je príťažlivá.“

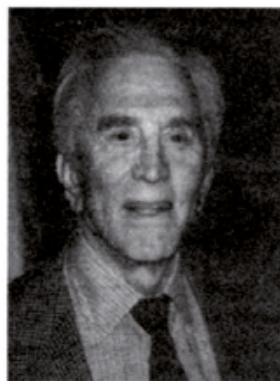
Sophia Lorenová už 35 rokov je manželkou Carla Pontiho, dnes 79-ročného filmového producenta, ktorý jej - podobne ako režisér Vittorio de Sica - pomohol urobiť veľkú kariéru. Má dvoch synov, 24-ročného Carla a 22-ročného Eduarda, ktorých zbožňuje. Nebola by veľkou hviezdou, keby o nej neklebetili: hovorilo sa o jej rúbostných dobrodružstvách s Gary Grantom, Peterom O'Toolom, Richardom Burtonom, parížskym lekárom, rímskym podnikateľom. Nebola to pravda.

Aj keď je svetoznámou hviezdou, veľmi bohatou ženou, majiteľkou niekoľkých rezidencií v Európe a Amerike, majiteľkou nádherných uměleckých diel, je skromná. Nikdy nezabúda na časy, keď bola nemanželským diktátorom a žila v chudobe. Aj preto sa Sophia angažuje do mnohých dobročinných akcií, ktorých cieľom je pomáhať ľuďom na celom svete. Na snímke: Sophia.

Kirk Douglas, 73-letý veterán Hollywoodu, hrával kovboje, gangstery, ale rovnako dramatické role, napr. van Gogha v filmu Lust for Life. Byl rovnako filmovým

producentom. Nyní zmänil povolanie - stal sa spisovateľom. Tvrdi, že je to najmävajšie než herectvá, protože pri psaní môže hráť všetky úlohy, jaké chce.

Jeho spisovatelským debutom bola autobiografia Syn vetešníka, ktorá mala veľký úspech. Douglas v ňi popsal prostredí, v ktorom vyrastal. Jeho otec, emigrant z carského Ruska, bol chudým obchodníkom vetešníkom. Douglas, ktorý sa v skutečnosti jmenoval Yssur Danielevic Demsky, ukončil Akademii hereckého umenia v New Yorku, debutoval v divadlech na Broadwayi a v roku 1946 zahrál svoju prvu filmovú rolu. Brzy sa stal hviezdom. Nedávno vyšla v Americe jeho druhá kniha. Jmenuje sa The Gift (Dárek) a vypráví o strašných osudech dvou Židov v letech holokaustu. Tentokrát však kritika nebyla jeho knihou nadšena. „Je v ním trochu starého dobrého Dickense a trochu Harolda Robbinsa“ - napsal jeden ze známych kritikov. Dodejme, že Robbins je autorem veľmi úspešných i když nesplňujúcich umělecky hodnotných románov ze sveta Hollywoodu. Na snímku: Kirk Douglas.

Život Slávnych Hviezd nie je ľahký - sláva môže byť aj tarchou. Neustály boj o postavenie vo filmovom svete, o nové úlohy a úspechy vyčerpáva nervy. Mnohí slávni herci, napr. Woody Allen, sa už roky podrobujú psychoterápii. Na druhej strane stále viacej dám, ktoré poznáme z televíznej obrazovky a strieborného plátna, verí v nadprirodzené sily, ktoré ich zachrania pred zrútením.

Tak napr. Linda Evansová a Barbra Streisandová sú nadšenými stúpenkami J.Z.Nightovej, ktorá sa považuje za „guru“. Cez ňu vrazil hovorí Ramtha, bojovník, ktorý žil pred 35 tisíc rokmi na Atlantide. Seans u dámkeho guru stojí 400 dolárov, ale po nej vrazil herčky pocitujú príliv neobvykľej energie. V tajomnú vedu pevne verí aj Shirley MacLainová, ktorá dokonca napísala knihu o reinkarnácii.

Filmový svet verí tiež astrológom. Výborne na tom zarába o.i. 68-ročná Jacqueline Stalloneová, matka známeho filmového herca Silvestra Stallone. Na snímke: Linda Evansová.

Jayneina Dcéra. V päťdesiatych rokoch sa veľkej popularite tešila americká herečka Jayne Mansfieldová. Považovali ju za poprednú „sexbombu“ a slávu vziačila ani nie nadaniu, ale skôr nádhernej postave a excentrickým zvykom. Napr. spávala na posteli v tvare srdca. Jej popularita ešte stúpla, keď sa vydala za Mickeya Hargitaya, vtedajšieho Mister Universum, pôvodom Maďara.

Príbeh pekného páru sa skončil tragicky: 28. júna 1967 obaja zahynuli počas automobilovej nehody. Jayne mala vtedy iba 34 rokov. Jej dcérka, ktorá má maďarské meno Mariška, bola trojročným dietatom. Vychovávala ju matkina rodina. Majetok, ktorý ostal po Jayne Mansfieldovej neboli veľký. Hviezda sice dobre zarábala, ale bola veľmi marnotrátna. Preto keď Mariška začala študovať na vysokej škole, sama si hradila štúdiá - zarábala, ako predavačka v Beverly Hills. Rozhodla sa pre herecké posolstvo.

Dnes Mariška má 28 rokov. Debutovala skoro, ako 19-ročná, vo filme Star 80. Potom zahrala ešte dve malé úlohy, ale až rola v známom filme Falcon Crest jej umožnila ukázať, že je skutočne nadaná.

Prednedávnom uviedli v kinách film, ktorého hlavnou hrdinkou je Mariška Hargitayová. Film sa volá Tequila a Bonetti. Tequila je pes, tak múdry, že skoro vie hovoriť, kým Bonetti je policajt. Táto trojica prežíva rôzne dobrodružstvá. Na snímke: Mariška Hargitayová

O stvorení škovránka

Adam kopal tvrdú, mŕtvu zem. V tažkej práci vystupil mu na čelo pot. Bolo mu veľmi smutno. Zarmút il sa. Rozmýšľal o stratenom raji.

Zem mu bola tvrdá, a nie po chuti: slnce sa pozerala naň bokom. Nebeská obloha stála zamračená nad jeho hlavou. V hľuchej puštine neozval sa mu nikto. Ešte aj zver utekal a od neho do lesa.

Raz prišiel Boh pozrieť sa na jeho prácu. Adam dumal. Smutnými očami pozeral na zem. Bol zamyslený, ani nezbadal Boha.

Stvoriteľ zastal pri ňom a spýtal sa ho:

— Akože sa ti darí, Adam?

On sa striasol a odpovedal:

— Zle, Pane, tažko znášam krutý trest. V práci nemám nikoho pri sebe!

Z hľbky srdca žalostne povzduchol. Milosrdný Boh obrátil na neho svoje oko. Vzal hrudku zeme a vyhodil ju hore. Tu z hrudky vyletel vtáčik. Vo výške zatrepotal krídelkami a začal spievať nad Adamovou hlavou.

Od toho času veselý škovránok vítal Adama pesničkou a poletoval nad ním. Vznášal sa až po nebo. Pripomína mu milosrdensť božie. Adam sa už viac nermút il. Útechu našiel vo vtáčej piesni.

JAR VOLÁ

text: F. Havlíček

hudba: J. Klocháň

Živo

1 Ked' zadu-jú jarné vetry v sade a siniečko
včielky zobu-di, v záhrade je pl-no práce
v sade, tu sa nik to mladý ne-nu-di. Svieže
lúky, sady, polia, stráne, všetko jarným slnkom rozkví-
tá, čakajú nás polia rozorané, podme,
chlapci, podme, dievča-tá! Svieže tá!

Chlapci stromky okopávať idú,
čo si vlnai sami štěpili
dievčatám zas hrabličky sa zídu,
aby rovné hriadky spravili.

Škovránok si spieva pieseň jari,
fialôčku hladká slnka jas,
s pesničkou sa práca lepšie darí,
podte všetci mladí medzi nás!

MÁRIA RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ

JARNÁ SVADBA

Vošlo slnko, sňalo kľúč,
vypustilo zlatý lúč
tenký ako vlas:
„Let do sveta, let, môj synko,
zaklop na zem tichulinko,
povedz: „Už je čas!“

Schytí sa lúč: „Áno, viem!“
A dolu spí sladko zem,
pod ňou hviezdný roj...
Lúč jej šepne:
„Vstaň už, drahá,
slnko biele kone priaha,
tiež sa svadbiť stroj!“

Zem si očí vytrie sen,
vezme úbor kráľovien
a ženichov dar;
chvíľka - a už slnko svieti
na mladuchu s samom kvieti.
Ó hľad - to je jar!

VESELO SO ŽIVOTOM

- Fero, ako to, že zase spíš na vyučovaní?

- Prosím, ja nespíš, pán učiteľ.

- Neklam. Ked' teda nespíš, tak mi povedz, na čo som sa pred chvíľou pýtal.

- No predsa nato, ako to, že zase spíš na vyučovaní.

- Tati, je Tichý oceán po celý deň tichý?

- Vypýtuj sa na niečo mûdrejšie!

- Tak dobre: Na čo zomrelo Mŕtve more?

Plazia sa vedľa dva hady.

- Počuj - pýta sa jeden - som jedovatý?

- A načo to potrebujes vedieť?

- Lebo som si zahryzol do jazyka.

Rozprávajú sa dvaja klámarí:

- Predstavte si, - klame prvý, - raz som cestoval loďou do Ameriky a nejaký muž plával počas celej cesty popri nás!

- To som rád, že ste to videli - potešíl sa druhý - ten muž som bol totiž ja!

- Z ktorého domáceho zvierata máme najväčší osoh?

- Prosím, z kurčata, lebo ho môžeme zjesť pred aj po narodení.

ČO JE TO?

Sedí pán na vršku,
má peknú podušku.

Často sa šmykne,
a ani neskvíkne.

Čo je to?

(kúbolik)

Štyri nohy - doštička.

Ja som predsa.....

Čo je to?

(akčival)

Hupi-hupi-hup,
mám len jeden Zub.
Prehryzem sa do zámku,
vyslobedím Zuzanku.

Čo je to?

(čúlk)

Nie je dámou ani pánom,
no šaty sú stále na ňom.

Čo je to?

(kaišev)

MICHAL CHARVÁT

Jak Krakonoš potrestal raracha

Kde se vzal, tu se vzal, přivandroval odněkud do podhůří rarach. A všude tropil samou neplechu. U Vincků přestala slečice snášet vajíčka a když tu a tam přece jen nějaké snesla, byl to sádrový podkladek! Usmaňte si ho s vopichem! Rozklepněte si ho do strouhaných brambor! Pařnámu mohla ranit mrtvice.

U Madlenky rarach uhranul kozu, takže začala dojít červené mléko, dobré leda na vylití. U Toncků očaroval psa. Přestal štěkat, začal mnoukat a ke všemu chodil pozadu jako rak. Rarach kradl jako straka. Ztrácela se mrkev, brambory a ovoce. Babka kořenářka si mohla nohy uběhat, než obešla široké okolí a vykouřila všechna stavení bylinkami, aby je uchránila před nevítanou návštěvou.

Jakmile děti raracha zahlédly, už na něho z dálky pokřikovaly:
 "Rarachu, rarachu, máš čepici ze strachu
 a košíli z hrachoviny, děláš samé lotroviny.
 Huš huš huš, vezmeme na tě nůž!"

Inu, tot se ví, že mu vyhrožovaly jenom z legrace, protože na něj byli všichni krátcí. Proslýhalo se, že má spolky s čertem z čertovy louky pod Stříbrným hřebtem.

Rarach rádil a sliboval pomstu. Jednou takhle večer, když bylo slyšet jen mávání netopýřích křídel, přikradl se ke kupce sena a z křemíků vykřesal jiskru. Kupku podplátil, oheň vzplál, přeskočil na střechu jedné z chaloupek a rudě ozářil celou oblohu. Zlověstný praskot a nevídaná záře probudily rázem celé Pětichalupí a samozřejmě že i Krakonoše.

Rarach skákal jako pominutý, chechtal se a skřehotal: „Chachachá, chachachachá, chytneš si raracha! Chachachááá!"

To Krakonoše jak se patří rozpálilo. Udělal krok a skok a uchopil skrčka raracha do ruky. Několikrát jím zatočil a rarach se proměnil v červeného kohouta. Zakokral a bezmocně tloukl křídly o zem. Ale všechno bylo marné.

„Však ona tě přejde chut škodit lidem!" zahímal Krakonoš.

Kdo se směje naposledy, ten se směje nejlépe!

LUDMILA PELCOVÁ

ONDREJ NAGAJ

O drozdovi

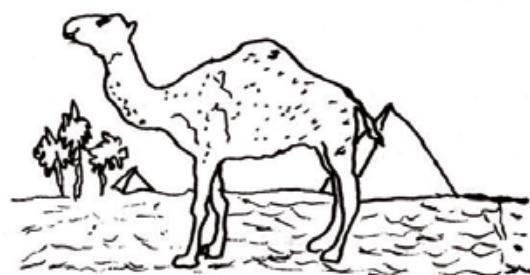
Navštívil ma host,
malý čierny drozd.

Pýtal sa ma pošepky,
či sa skoro otepľí.

- Otepľí sa, -
hovorím, -
keď jar púčky
otvorí.

Karavana velbloudí
nemá strach, že zabloudí,
i když v poušti
není houšť
podél pouštních cest.

Zato jinde v Africe,
kde je houšť velice,
těžko nalézt,
kudy v prales
může cesta vést.

MALUJTE S NAMI

Vašou dnešnou úlohou bude obrázok pekne vymaľovať. Obrázok vystríhnite a zašlete na adresu redakcie (Redakcia ŽIVOT, ul. Šw. Filipa 7, 31-150 Kraków) Najkrajšie práce odmeníme knihami.

Z najkrajších prac februárového čísla sme vyžrebovali: Kristínu Kolodejovú a Jaceka Klukošovského z Novej Belej a Vojtecha Žiembu z Veľkej Lipnice.

ÚSPECH ZA KAŽDÚ CENU

Prednedávnom hladinu verejnej mienky vo svete športu opäť rozvírala senzačná správa, ktorú niektoré noviny nazvali dopingovou aférou. Jej hrdinom je opäť kanadský sprintér Ben Johnson, u ktorého zistili používanie dopingového prostriedku - testosteronu. Senzačnosť správy zvyšuje fakt, že je to už druhý dopingový priestupok tohto športovca, dnes už 32-ročného.

Narodený v r. 1961 na Jamajke, prestahoval sa (1976) do Kanady a svoju prvu olympijskú medailu - bronzovú získal na OH v Los Angeles (1984). Bol priernym špínterom, no o rok neskôr jeho výkonnosť začala prudko stúpať, až v r. 1987 po prvý raz vyhral s Carlem Lewisom a prekonal svetový rekord na 100 m časom 9,83 sek. Na OH v Soule (1988) opäť porazil Lewisa a časom 9,79 vytvoril fantastický svetový rekord. O niekoľko dní však dopingový test dal kladný výsledok a Johnson musel odovzdať zlatú medailu (Le-

wisovi). Zároveň ho zbabili rekordu a diskvalifikovali na dva roky. Po 4 rokach prie-mernosti (na OH v Barcelone neúspech) sa pred párom mesiacmi jeho výkonnosť náhle začala zlepšovať. Na začiatku roku na 50 m dosiahol 5,65 sek a na 60 m - 6,60 sek. Test ukázal, že tieto výsledky opäť dosiahol za pomocou nedovolených prostriedkov. Honba za slávou, víťazstvami za každú cenu a pravdaže za peniazmi, lebo to boli nepochybne hlavné pohnutky užívania dopingových prostriedkov, skončila neslávne a definitívne prerušila športovú kariéru Benja Johnsona. Ani nie div, že dopingová komisia Medzinárodnej ľahkoatletickej federácie IAAF ho doživotne diskvalifikovala.

Nie je to ojedinely prípad. Trest štvorročnej diskvalifikácie očakáva takiež pätnásobného majstra sveta v cezpoľnom behu a olympijského majstra na 5 km Keňana Johna Ngugih za to, že sa prednedávnom odmietol podrobni-

dopingovému testu. Asi nie bezdôvodne. Zase vlny k „hrdinom“ mnohých výpovedí o užívaní dopingu patrili športovci bývalej NDR, najmä tri špínterky na čele s viacnásobnou zlatou medailistkou z OH v Soule Katrin Krabbeovou. Aj tu došlo k diskvalifikáciám.

Prednedávnom denník Sovietsky šport uviedol rozhovor s trénerom reprezentačného mužstva vzpieračov SNŠ V. Alexejevom, ktorý povedal, že doping celé roky používal o.i. mnohonásobný majster sveta a dvojnásobný olympijský víťaz zo Soule a Barcelony Alexander Kurlovč. Prezradil, že tesne pred odchodom do Barcelony jeho dopingové testy dali kladné výsledky. Napriek tomu ho nominovali do družstva.

Športové zväzy a medzinárodné organizácie čoraz prísnejšie bojujú s týmto neduhom vo svete športu. A jednako napriek zákazom, trestom a škodlivým účinkom na zdravie, vždy sa nájdú ľudia, ktorí chcú vyhŕať a zbohatnúť takýmto nečestným spôsobom. Ako dlho ešte?

J.Š.

HVIEZDY SVETOVEJ ESTRÁDY WILLIAMS "HOLLY" JOHNSON

Meno tohto známeho anglického speváka a skladateľa sa spája najmä s činnosťou skupiny s humorom názvom Frankie Goes To Hollywood, ktoréj bol istý čas členom. Práve jeho zásluhou tvorca skupiny a producent Trevor Horn dokázal v jednom roku trikrát vystúpiť na vrchol anglickej hitparády takými skladbami ako Relax, Two Tribes (Dva tábori) a The Power Of Love (Sila lásky). Hollyho zaujímal hudba a spev vlastne od malička. Narodený v r. 1960 v sudánskom Chartume vyrastal v Anglicku, kde už ako 13-ročný začal komponovať vlastné skladby. Dlh však nevedel nájsť uplatnenie pre svoje hudobné nadanie. Až kontakt s T. Hornom mu umožnil realizovať odvážne hudobné nárazy. Na výsledky nebolo treba dlho čakať - skupina dosiahla celosvetový úspech o.i. aj spomínanými hitmi. Bolo to však kommerčné zoskupenie a tak nie div, napr. že jej dva albumy Welcome To The Pleasuredome (Vitajte v dome radosti) a Liverpool boli technicky nahrané znamenite, ale okrem niekoľkých skladieb neobsahovali v podstate nič pozoruhodného.

Úspech skupiny však zároveň odkryl veľké spevákové ambície a priblížil mu všetky tajomstvá kolotoča populárnej hudby. Lahko zvládnuté krkolomnosti naznačili jeho rozsiahle hlasové možnosti a zmysel pre hudobné nárazy. To mu dodalo

sebavedomia a neskôr viedlo k odchodu zo skupiny. Rozhodol sa totiž osamostatniť a začať sólistickú kariéru.

Svoju sólovú dráhu otvoril Holly vlastnou kompozíciou Love Train (Vlak lásky), v ktorej sa predstavil s temperamentnou rytmikou, s popovou náladou, s dôrazom na vokály. Skladba, vydaná na singli, získala vysoké umiestnenie v hitparáde a tým aj zvýšila popularitu Hollyho aj mimo britskych ostrovov. Zároveň bola zárukou životoschopnosti zvoleného štýlu. Rovnako úspešná bola ďalšia skladba Americanos (Američania), vydaná takiež na singli, kde sa Holly opäť predstavil ako tvorca hudby, textu a speváka v jednej osobe. Hovorí sa v nej trochu ironicky o americkom životnom štýle, v ktorom je všetko možné, ale vytráca

NAŠA FOTOHÁDANKA

sa z neho ľudskost'a ohľaduplnosť. Dodajme ešte, že uvedené skladby sa stali základom pre vydanie debutového albumu, v ktorom plne potvrdil svoje veľké kvality./js/

Naša snímka predstavuje vynikajúcu americkú herečku, režisérku, producentku, ako aj speváčku. Zahrala znamenité úlohy v muzikáloch Hello, Dolly!, Funny Girl (dostala za ňu Oscara) a ďalších filmoch. Napište nám jej meno a pošlite do redakcie (uveďte aj svoj vek). Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

V Živote č. 417/93 sme uviedli snímku Lindy Evansovej a Johna Forsytha. Knihy vyžrebovali: Peter Stachulák z Jablonky, Andrej Bednár z Kacvíná, Jozef Bryja z Vyšných Lapšov, Anna Šoltýsova z Novej Belej, Vojtech Václav z Čiernej Hory a Helena Zubrická z Dolnej Zubrince.

Tento rok jarná móda je elegantná - uprednostňuje kvalitu pred kvantitou. Je decentná a nenápadná. Naše modely si môžete obliecť nielen mladé dievča, ale aj žena v zreom veku. Sukne sú oveľa dlhšie, minisukne patria už minulosti. Do práce môžete využiť sedú sukňu, bielu blúzku so stojatým golierikom a kockovanú vestu, ako

aj hnedú sukňu, čierny pulovrsk a vzorkovaný kabátik. Naproti tomu pre tehotné ženy, ktoré sa predsa tiež rady pekne obliekajú, navrhujeme tieto slušivé šaty z pepitkovej látky s bielym golierikom a manžetkami a čiernej mašľou, ktoré si môžu obliecť pre všetky príležitosti.

TRADIČNE JEDLÁ... DOKONČENIE ZO STR.22

Po zaklatí bolo treba brava najprv dobre očistiť zo srsti. Niektorí to robili v koryte, kde ho vriacou vodou obarili, zase iní dali brava na rebrík a slanou ho zo všetkých strán opálili, potom nožmi vyčistili a vyumývali vodou. Po vyčistení a vysušení chlapí zavesili brava na hák v humne (keď bolo teplejšie) alebo v zadnej izbe, kde ho potom rozrábali. Preto v každej staršej chalupe vždy visel na povale silný hák. Visiaceho brava mäsiar rozrezal na brušnej stra-

ne a vytiahol vnútornosť. Potom urobil dva rezty pozdĺž chrbtice od uší až k chvostu. Taktô získaný pásek so slaninou a chrbtovinou dával gazda po kúskoch pozvaným chlapom a príbuzným, ktorí sa mu neskôr pri svojich zakálačkách podobne odplácali.

Chlapí potom sňali z háka jednu polovicu brava a spracúvali ju. Oddelili mäso od slaniny, drobnejšie kúsky krájali na klobásy, ďalšie, aj spod hrdla, na tlačenku, podbrúšne sadla formovali do kolieska, zašívali nitbu a dávali medzi dve doštičky. Varili tiež krúpy a krv na jaternice. Dnes,

pripravujú aj iné, výrobky napr. paštety a pod. Potom všetko - slanina, bôčik, šunka, sadlo, klobásy a mäso sa nechávalo na istý čas v koryte, aby nasiakli štvavou a zrnäklia a až neskôr sa dávalo vyúdiť. Kedysi údili všetko mäso, dnes ho zavárajú v masti do pohárov. Na údenie sa používalo často drevo z olše, niekedy aj trochu jalovca, vďaka čomu získavalо peknú arómu. So zakálačkami sa spájajú rôzne zvyky, ale to by si vyžadovalo podrobnejší popis.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

EVA MATISOVÁ

WĘTERYNARZ

NOSÓWKA PSÓW

Nosówka jest chorobą zaraźliwą, występującą jedynie u psów. Psy zdrowe zarażają się bezpośrednio od chorych lub pośrednio przez inne zwierzęta lub przedmioty, z którymi stykał się pies chory. Przeważnie chorują psy młode, do jednego roku życia, rzadziej starsze. W chorobie zawsze występuje nagle podwyższenie temperatury. Chory pies ma suchy nos, nie chce jeść, najczęściej leczy, jest smutny, kał oddaje rzadki, czasem wymiotuje. Później zaczynają mu ropieć oczy, z nosa pojawia się ropny wyprysk, czasem jest go tak dużo, że zatyna nos i zasypa wokół niego. Zwierzę takie oddycha z trudnością, zaczyna prychać, kaszlać. Na zewnętrznej stronie ud i na brzuchu może pojawić się wysypka, skóra w tych miejscach wygląda tak, jakby była pokryta strupami. U niektórych psów oprócz opisanych objawów występują jeszcze co pewien czas drgawki, a czasem niedowiązkości, tak że zwierzę takie z trudnością chodzi. Opisane objawy mogą wystąpić wszystkie na raz lub tylko część z nich, np. może pojawić się tylko biegunka i zaropienie oczu albo tylko kaszel, wyciek z nosa i zaropienie oczu. Temperatura ulega podwyższeniu do 40-41°C. Jeżeli chowa się kilka psów, to chore trzeba umieścić osobno, żeby nie zaraziły się pozostałe. Chórego psa umieszcza się w cieplym, nieprzewiewnym pomieszczeniu i dobrze żywi. Daje się więc chude mielone mięso, rostół, żółtko z jajkiem, mleko, a jeśli występuje biegunka - to zsiadłe mleko lub twaróg. Chórego psa, jeśli nie może jeść, karmi się łyżką. Przy kaszlu podaje się syrop - 3 razy dziennie łyżkę. Resztę leków, a przede wszystkim antybiotyki przepisuje lekarz. Jednakże wyleczenie chorego na nosówkę psa nie jest łatwe, około połowy psów pada mimo leczenia. Choroba występuje najczęściej wiosną lub jesienią, gdy jest

zimno oraz padają deszcze i to przeważnie u psów wydelikaczych, stale trzymanych w mieszkaniu bądź też przebywających na łóżku w nieszczelnej, przeciekającej budzie. Ponieważ psy zakażają się jedne od drugich, trzeba dbać o to, aby nie stykały się z innymi, zwłaszcza gdy wiemy, że chorują.

GLISTNICA KONI

Glistnica jest chorobą wywołaną przez glisty końskie. Pasożyty są one w jelcie cienkim koni, do którego dostają się w sposób dość skomplikowany. Konie polują paszę zanieczyszczoną nawozem, w którym znajdują się jajka glisty końskiej, z jajek rozwijają się małe, niedojrzałe pasożyty (larwy), które wędrują przez różne tkanki organizmu i po pewnym czasie dostają się zdów do jelita, w którym osiedlają się ostatecznie i dojrzewają. Dojrzale glisty końskie są to długie (10-25 cm), okrągłe robaki. Gdy w jelcie nagromadzi się dużo glist - zbijają się one w kłabki i zatykają jelito, powodując czasem silne bóle, jak przy morzysku z zaparcia. Duża ilość glist występuje zwłaszcza u średnich i młodych koni. Glisty zatrzymują organizm konia, powodując wychudzenie i osłabienie, czasem znaczną niedokrwistość. Chorobę łatwo rozpoznać, jeżeli w wydalonym kale widoczne są pasożyty. Nie zawsze jednak tak jest. Jeśli mimo braku wyraźnych objawów istnieje podejrzenie o glistnicę, najlepiej pobrać ze świeżo oddanego kalu próbki i przesłać za pośrednictwem lecznicy do laboratorium. Zwykle stosowane i zalecane leki przeciw glistom są silnie trujące nie tylko dla glist, ale także dla organizmu konia i dlatego ich stosowanie bez lekarza jest niebezpieczne. Z odrobaczeniem chóregiego konia nie można zwlekać, gdyż po długotrwałym przebywaniu glist w jelitach zwierzęcia jest ono bardzo wycieńczone, słabe i może już nie przetrzymać leczenia. Po odrobaczeniu konia nawóz ze stajni należy usunąć i ułożyć w pryzmy, dzięki czemu po 20-25 dniach następuje samoodkańnięcie nawozu. Cho-

robie zapobiega się przez podawanie paszy i wody tylko w czystych żłobach i wiadrach, a nie na ziemi, przez częste usuwanie nawozu oraz okresowe 4 razy do roku odkurzanie stajni, najlepiej gorącym roztworem kreolini (pół litra kreoliny na 10 litrów wody). Bardzo ważne jest corocznego odrobaczenie koni.

ZARAZA CIELĄT

Na zaraźliwe zapalenie płuc zapadającą głównie słabsze cielęta w wieku od kilku dni do 6 miesięcy. W niektórych okolicach choroba ta powoduje duże straty. Rozwojowi choroby sprzyjają przede wszystkim złe warunki utrzymania. Do rozprzestrzeniania się zarazy przyczyniają się przeważnie chore cielęta, kasząc rozpylając w powietrzu mnóstwo zarazków, które wdychają sztuki zdrowe. W młodych cieląt, zwłaszcza osesków, choroba trwa krótko 1-2 dni. Mają one wysoką temperaturę 41-42°C, przypieszony i utrudniony oddech (robią bokami), często kaszują, stękają, tracą apetyt, z nosa wycieka im śluz z ropą. Choroba szybko doprowadza do ogólnego osłabienia, wyniszczenia organizmu i śmierci. Starsze cielęta chorują znacznie dłużej, objawy choroby są u nich takie same. Leczenie jest trudne, może je przeprowadzić tylko lekarz. Aby nie dopuścić do rozszerzenia choroby należy zarówno chore cielęta, jak i wyleczone trzymać w osobnym pomieszczeniu. Do wspólnej obory można je wprowadzić dopiero po upływie 2 tygodni od wyjaśnienia choroby. Zwierzęta, które wyzdrowiały, wymagają troskliwej opieki, muszą być zabezpieczone przed deszczem, chłodem i wilgocią, ponieważ w gorszych warunkach mogą ponownie zachorować. Szczególną ostrożność należy zachować przy kupnie cieląt, gdyż sprowadzone cielęta mogą łatwo zawać chorobę do gospodarstwa. Najlepiej trzymać je osobno przez 2 tygodnie.

HENRYK MĄCZKA

PRAWNIK

„Odpisałem synowi gospodarstwo rolne, zabudowania, agregat, konie, krowy, las. Syn nie pozwala nam wziąć gałęzi z lasu, a z renty nie stać nas na kupno opatu, syn nie pozwala na odwiedzanie nas córce i drugiemu synowi, co mamy robić?” - pyta Jan P. ze Spisza.

Jak wynika z art. 89 ustawy z 20.XII.1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. nr 7 poz. 24 z 1991 r.) na żądanie rolnika sąd, po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, może rozwiązać umowę przenoszącą własność gospodarstwa rolnego, zawartą z następcą, jeżeli następca uporczywie postępuje wobec rolnika w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego lub dopuścił się względem rolnika albo jednej z najbliższych mu osób rażącej obrony czci bądź umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu, wolności lub uporczywie nie wywiązuje się ze swych obowiązków względem rolnika, wynikających z umowy z przepisów prawa.

Podstawą rozwiązania umowy przekazania gospodarstwa może być więc więc przestępne działanie osoby obdarowanej gospodarstwem. Jest to jednak drastyczny aspekt niewdzięczności. Sprzeczne z zasadami współżycia społecznego jest zachowanie następcy polegające np. na nie-

udzielaniu pomocy w chorobie, niewywijaaniu się z obowiązków rodzinnych, do których należy dostarczanie środków utrzymania i opieki. Takie zachowanie następcy może stanowić podstawę rozwiązania umowy, jeżeli trwa przez dłuższy czas, uporczywie i musi być celowe, tzn. następca musi zdawać sobie sprawę z tego, że swoim zachowaniem krzywdzi rodziców. Przy rozpatrywaniu sprawy sąd może wziąć również pod uwagę zachowanie następcy wobec innych osób bliskich rodzicom.

KTO PODRÓŻUJE TANIEJ

Od 1 stycznia '93 weszły w życie nowe przepisy dotyczące bezpłatnych przejazdów publicznymi środkami komunikacji (Dz. U. 54/91 poz. 254). Za korzystanie z pociągów i autobusów nie płacić: dzieci do 4 lat, umundurowani funkcjonariusze straży granicznej, służby celnej, policjanci oraz żołnierze w czasie wykonywania czynności służbowych, kontrolowania, konwojowania, służby patrolowej, przewodnik towarzyszący osobie niewidomej lub ociemniającej oraz opiekun inwalidów I grupy, wymagającego opieki osoby trzeciej oraz opiekunowie, towarzyszący w podróży dzieciom i młodzieży dotkniętej inwalidzmem lub niepełnosprawnej.

Do bezpłatnych przejazdów w 2 klasie pociągów osobowych uprawnieni są: inwalidzi I grupy inwalidzkiej z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz inwalidzi i grupy z ogólnego stanu zdrowia.

W komunikacji kolejowej i autobusowej ulga 50% przysługuje: dzieciom powyżej 4 roku do 7 roku życia, dzieciom i młodzieży dotkniętej inwalidzmem; przy przejazdach z miejscowości zamieszkania do szkoły, przedszkola, ośrodka leczniczego (w obie strony), odbywającym służbę zawodową.

Ulga 50% na przejazdy w pociągach pospiesznych i ekspresowych przysługuje: inwalidom I grupy z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz z ogólnego stanu zdrowia, osobom niewidomym lub ociemniającym. Z ulgi 50% przy przejazdach pociągami osobowymi korzystają osoby ociemniałe lub niewidome, nauczyciele szkół podstawowych i ponadpodstawowych publicznych i niepublicznych, nauczyciele akademicki. Do 50% zniżki przy przejazdach w 2 klasie pociągami osobowymi, pospieszonymi i ekspresowymi są upoważnieni: dzieci i młodzież od 7 do 20 roku życia (studenci do 26 roku życia).

50% zniżki przy przejazdach autobusowych przysługuje osobom ociemniającym, niewidomym lub inwalidom I grupy, studentom do 26 roku życia, dzieciom i młodzieży do czasu ukończenia szkoły, nie dłużej jednak, niż do 20 roku życia.

Wszystkie wymienione wyżej bezpłatne i zniżkowe przejazdy nie dotyczą komunikacji miejskiej.

Oprócz ulg, wynikających z ustawy, niektórym osobom przysługują zniżki w opłatach za przejazdy, wynikające z umów zawartych przez ich pracodawców z PKP.

ZUZKA VARÍ

MLADÝM HOSPODYŇKÁM

CITRÓN V KUCHYNI

Ovocný salát nezhnědne, pokapeme-li kousky ovoce hned po nakrájení citrónovou šťávou.

Přidáme-li několik kapek citrónové šťávy se špetkou cukru k bílkům v pokojové teplotě, snadno a rychle ušleháme tuhý sníh.

Aby nakrojený salám neschl a nečernal, přiložíme k řezné ploše plátek citrónu.

Maso před smažením zakapeme citrónovou šťávou, bude křehčí a chutnejší. Hotové masové nebo rybí řízky podáváme s plátky citrónu.

Stravitelnost hub zlepšíme, jestliže je při dušení osolíme a zakapeme citrónovou šťávou.

Krájíme-li jablka či hrušky na kompot, zakapáváme ovoce citrónovou šťávou. Nezhnědne a šťáva bude pikantnejší. Ke kompotu můžeme přidat kousek citrónové kůry.

Rýže zůstane bílá, dusíme-li ji ve vodě s trohou citrónové šťávy.

Vaříme-li květák či celer, přidáme do vody pár kapek citrónové šťávy. Zelenina si uchová pěknou bílou barvu.

VEĽKONOČNÉ MENU

VAJČIA PLNENÉ PAŽÍTKOVOU PENOU

Rozpočet: 4 vajcia, 100 g šunky, 100 g smotanového syra, 1 dl sladkej smotany, soľ, pažitka, šunka a ředkovka na zdobenie.

Rozšľahaný smotanový syr vymiešame so sladkou smotanou a nadrobno pokrájanou pažítkou. Vajcia uvaríme na tvrdlo, prekrojíme po dlžke a pomocou vrecúška s ozdobnou rúrkou nastriekame na ne pažítkovú penu. Uložíme ich na umyté šalátové listy a ozdobíme plátkami šunky a ředkovky.

KURACÍ ŠALÁT S POMARANČOM

Rozpočet: Pol pečeného kurča, 2 pomaranče, pol zeleru, 100 g konzervovaného zeleného hrášku, 100 g majonézy, soľ, ocot, mleté čierne kořenie, citrónová šťava, 1 dl kyslej smotany.

Vykostené kurča pokrájame na menšie kocky, pridáme v octovej vode uvarený a na rezančeky pokrájaný zeler, zelený hrášok a na mesiačiky rozobraté pomaranče, osolíme, okoreníme a premiešame s majonézou, ktorú sme ochutili citrónovou šťavou a kyslou smotanou.

JAHŇACIE REBIERKA S CESNAKOVOU MAJONÉZOU.

Rozpočet: 1 kg jahňacieho chrba, 70 g oleja, soľ.

Majonéza: 1 až 2 žltky, 150 až 200 g oleja, 2 strúčiky cesnaku, soľ. Jahňaci chrab umyjeme a posekáme na kotlety, ktoré odblaníme, po stranach narežeme, slabou naklepeme, osolíme a z oboch strán opečieme na rozpálenom oleji.

Majonéza: Cesnak rozotrieme so solou, premiešame so žltkami a za stáleho miešania po kvapkách pridáme olej. Možeme použiť aj hotovú majonézu, do ktorej pridáme len rozotretý cesnak. Podávame s opekanými zemiakmi a cesnakovou majonézou.

VEĽKONOČNÉ VAJÍČKA A ZAJAČÍKY

Vykrajujeme ich z upečeného piškótového cesta 3, 5 - 4 cm hrubého, 12 vajec, 360 g kryštálového cukru, 360 g hladkej múky, 1/2 prášku do pečiva. Žltky s cukrom добре vymiešame. Z bielkov so štipkou soli ušľaháme tuhý sneh, ktorý pridávame do žltkov striedavo s mukou premiešanou s práškom do pečiva. Cesto nalejeme do plechu vyloženého mastným papierom a vo vyhriatej rúre upečieme. Ešte teply piškótový plátnoprášime hladkou mukou, vyklopíme na dosku a papier stiahneme. Z vychladnutého vykrajujeme vajíčka a zajačíky podľa priloženej formy. Figúrky prekrojíme pilkovým nožom na polovice a naplníme krémom. Povrch natrieme riedkym lekvárom a necháme zaschnúť. Zajačíky natrieme 2x bielkovou polevou a ozdobíme čokoládovou polevou. Vajíčka položíme na deravú palacinkovú lopatku, polejeme čokoládovou polevou a necháme stuhnúť - opakujeme 2-3x. Nakoniec ich ozdobíme bielkovou polevou, ktorú prifarbitme štvavou z cvikle, lekvárom a pod.

Krém: 3 dl mlieka, 30 g kukuričnej múky, 250 g masla, 20 g kakaa. Z mlieka, cukru, kukuričnej múky a kakaa uvaríme kašu. Do masla postupne pridávame vychladnutú kašu a ušľaháme do pečiny.

Čokoládová poleva na vajíčka: 100 g várovej čokolády, 100 g masla necháme zmäknúť nad parou a vymiešame na hladkú polevu.

Bielková poleva na zajačíky: 1 bielok, 150 g práškového cukru, 1 lyžica citrónovej šťavy - spolu miešame do zhustnutia.

HVĚZDY O VÁS

BÝK (21.4. - 20.05.)

Nejvíce ze všeho si cení peníze, mnoho úsilí vynakládáš na dosažení a zvětšení materiálního blahobytu. Spolehlí se na svou intuici a štěstí, které tě zřídka kdy zklamalo. I tentokrát ti pomůže. Sentimentální příhoda, kterou prožiješ, neuškodí tvému manželství, které má pro tebe daleko větší cenu, jen se vyhýbej příliš širokému gestu.

BLÍŽENCI (21.5. - 21.6.)

Nebudu tak prudký a ukvapený. Využívají toho jiní, kteří vědí, že se staneš nástrojem v jejich rukou, probudíš-li v tobě zápal a ctižádatost. Máš v sobě velkou průbojnou, která ti může otevřít cestu ke kariéře, využiješ-li ji k správnému účelu. Nevyhýbej se společenskému životu, tím spíše, že se dobrě cítíš v kruhu četných přátel.

RAK (22.6. - 22.7.)

Především teď zatoužíš po klidu domova, měkkých pantoflích, teplém županu a pohodlném fotelu. Chceš mít svatý pokoj a užívat pohody u rodinného kruhu. Ale běda tomu, kdo by chtěl tvůj klid narušit. A může se stát, že až do tvého domácího zátiší proniknou zprávy, které tě postaví na nohy a donutí k boji.

LEV (23.7. - 23.8.)

V souladu se svou velkomyslností a laskavostí ukazuješ všem své dobré srdce. Ale nemysli si, že jsi neomylný a že tvůj soud o lidech je vždycky správný. Můžeš se trpce zklamat, ale nemysli si, že ti, kteří tě kritizují, nikdy nejsou v právu. Nedovol, aby té zaslepila tvoje uražená hrdost.

NÁŠ TEST

AKÍ STE PARTNERI?

OTÁZKY PRE ŽENU

1. Dbate o úpravu svojho zovňajšku aj doma?
2. Máte pochopenie pre záľuby svojho partnera a nechávate mu na ne čas a priestor?
3. Poznáte, keď je váš partner unavený, necháte ho odpočívať podľa jeho potreby?
4. Rešpektujete jeho priateľov a neobmedzuje ho v stykoch s nimi?
5. Zaujímate sa o jeho prácu?
6. Viete, čo vášho partnera najviac poteseľ?
7. Ste citlivá k sexuálnym potrebám svojho partnera a dokážete ho uspokojiť?
8. Dávate v spoločnosti najavo, že ho mate ráda a záleží vám na ňom?

PANNA (24.8. - 23.9.)

Podle své povahy se nedáš vyprovokovat k prudkému a agresivnímu jednání, ale přesto - nebo snad právě díky tomu - dosáhneš úspěchu. Tvůj klid a rozvaha, prozírává a přesná analýza situace ti může přinést vysoké profesionální postavení a autoritu, uznání šéfů i spolupracovníků.

VÁHY (24.9. - 23.10.)

Snažíš se podřídit okolí své vůli, což se ti daří díky tvé nesporné autoritě a rozhodnosti. V práci ti to může přinést prospech a uznání, ale doma se snažíš své sklonky kvládě za každou cenu trochu omezit. Pochop, že všechno uznání, které v rodině získáš svým úsilím o zajištění života bez finanční nejistoty, může ztratit pro svou prudkost a diktátorské sklonky.

STÍR (24.10. - 22.11.)

Svoboda je pro tebe nade všechno, všechny a všechno podezíráš, že tě v ní chtejíš omezit. Tvoje nedůvěřivost je silná, ale kdo ji překoná, získá v tobě partnera, na kterého se může vždycky a ve všem spolehnout. V manželství však musíš mít značnou svobodou jednání, jinak utečeš i ze zlaté klece.

STŘELEC (23.11. - 21.12.)

Ceníš si vysoko svou nezávislost, ale budeš z ní muset v nejbližší době trochu slevit. V práci zavazuje určitá disciplína a kdo ji nedodržuje, může počítat s najhorším. A nejsi teď právě v situaci, v níž bys si mohl dovolit zůstat bez zaměstnání. Přes svůj těžký charakter však může v sobě instinct sebezáchrany, který ti často v poslední chvíli zabrání v nepředloženém kroku.

9. V rozhovore so svojimi priateľkami sa vyjadrujete o ňom prevážne kladne?
 10. Aspoň občas pripravite partnerovi jeho obľúbené jedlá?
 11. Prejavite radosť z jeho návrhu na spoločné strávenie odpoludnia, víkendu, dovolenky?
 12. Vyjadrujete partnerovi ocenenie jeho pomoci v domácnosti, pri opravách a údržbe bytu (domu)?
 13. Dokážete s ním hovoriť o vašom spoločnom probléme a prijať jeho návrh riešenia, keď je lepší ako váš?
 14. Oblikujete sa aspoň niekedy tak, ako sa mu to páči?
 15. Keď príde (výnimocne) neskoro domov, dokážete prijať jeho vysvetlenie a nevyvolávate hádku?
- OTÁZKY PRE MUŽOV**
1. Darujete svojej partnerke kvety, aj keď nemá narodeniny alebo meniny?

KOZOROŽEC (22.12. - 20.1.)

Vynaložíš všechno úsilí, abys uskutečnil své ambitné plány. Jsi na to dost tvrdošíjný a vytrvalý. Neuděláš-li hned na začátku nějakou chybu, podaří se ti usměrnit rozvoj událostí podle svého přání. Nejde ti jen o peníze, ale především o uznání a upěvnení autority. Budeš-li důsledný, můžeš vysoko dojít.

VODNÁŘ (21.1. - 18.2.)

Spolehlí se na svou rozvahu a inteligenci. Bystrá taktika a správné ocenění situace a problémů je nejlepší cestou, jak se vyhnout životním úskalím. Získáš-li pro své plány spolehlivé spojení, úspěch na sebe nedá dlouho čekat. Nesnaž se jím však vnucovat svůj názor na všechno, mají rovněž právo vidět věci po svém.

RYBY (19.2. - 20.3.)

K dosažení svých cílů využíváš své vrozené kouzlo a schopnost získávat si přízeň lidí. To je ovšem velmi dôležité, ale samo o sobě nestačí. Musíš předložit vlastní argumenty, dokázat, že máš pravdu a že tvé plány jsou reálné, jinak tě nikdo nebude brát vážně. Neopřej svůj úsudek o lidech o povrchu postíhny, nebo se dožiješ četných zklamání.

BERAN (21.3. - 20.4.)

Nebudu tak agresivní, uvědom si, že hlavou zeď neprorazíš. A možná, že to ani nemá smysl - to, co tě čeká za překážkou, kterou se tak úporně snažíš překonat, snad za to ani nestojí. Podívej se na svou situaci s odstupem a rozvahou, a jistě najdeš jiné východisko, které ti bez velkých obětí přinese dobré výsledky a uspokojení.

2. Všimnete si jej nové oblečenie, účes, maľovanie a pochválíte ho?
3. Robíte sami drobné úpravy a údržbu bytu (domu) bez upozornenia partnerky?
4. Darček pre ňu na narodeniny, meniny, Vianoce, výročie vyberiete sám a prekvapíte ju?
5. Vymyslite program na spoločné popoludnie, víkend, dovolenku a navrhnete to partnerke?
6. Poznáte, keď je unavená a doprajete jej odpočinkom podľa jej potreby?
7. Dávate v spoločnosti najavo, že ju máte rádi a záleží vám na nej?
8. Máte pochopenie pre jej záľuby a nechávate jej na čas a priestor?
9. Rešpektujete priateľov svojej partnerky a neobmedzuje ju v stykoch s nimi?
10. Pomôžete jej v domáčich práčach?

POKRAČOVANIE NA STR. 31

Kiosk

— Jego pes je chorý...

...

Náco už bol na dôchodku, keď ho stretol jeho bývalý štajger.

— Akože sa mi máš, Nácko? Či vydržíš s penziou do mesiaca?

— To majú tak, penzia by bola akurát, len ten mesiac nemá konca-kraja.

...

— Čo myslíš, koľko váži ten kapor, ktorého som včera na kolpaškom tajchu chytil, chlapí sa Vincko.

— Ani polovicu, - schladil chválenkára Náco.

...

Nácko si kúpil poschodový dom. Ľudia sa ho pýtajú:

— A načo ti bude taký veľký dom?

NÁŠ TEST

DOKONČENIE ZO STR. 30

11. Dáte jej najavo, že vám chutilo jedlo, ktoré pripravila?

12. Dokážete s partnerkou hovoriť o vašom spoločnom probléme a prijatnej návrh na riešenie, ak je lepší ako váš?

13. Ste citliví na jej sexuálne potreby a dokážete ich uspokojiť?

14. Pamäťate si, kedy, kde a ako ste sa zoznámili?

15. Viete, čo vašu partnerku najviac poteší?

— O to sa vy nestarajte! Na vrchu budem bývať, spodok zbúram a tam spravím záhradu.

...

Svetaskúsený Náco upozorňuje Handza, ktorý bol v Štiavnici prvý raz, že žandári pokutujú ľudí, ktorí cez cestu neprehádzajú po vyznačenom mieste:

— Keď ta zrazí auto vožade inde, tak si ty na vine. Ak ta prejde na tomto bielom páse, nič sa ti nemože stať.

...

— Nácko, kde utekajú s tým revolverom?

— Nesiem ho do opravy.

— Ale, prečo sa tak ponáhľajú

— Ale, Róza povedala, že sa radšej zastrelí, než by som mnoú ďalej žila.

VÝSLEDKY TESTU

Za každú kladnu odpoveď si započítajte jeden bod. Ak získate 13-15 bodov, buď ste super muž (super žena) alebo ste neodpovedali pravdivo. Pri skóre 10-12 bodov ste sa kvalifikovali ako nadprie- merne dobrí partneri. 7-9 bodov signalizuje lepší priemer a 4-6 bodov horší priemer kvality vášho partnerstva. Ak ste dosiahli len 1-3 body, mali by ste sa nad sebou a svojim partnerským vzťahom vážne zamyslieť a prípadne vyhľadať odbornú pomoc.

MENO VEŠTÍ — MAREK

Meno dôtipné, suverénne, egoistické, dravé. Je to spravidla človek strednej, štíhlej postavy, so svetlými, hnédymi buď červenými vlasmi, pozdĺžou tvárou a čiernymi, sivými alebo modrými očami. Pochádza obyčajne z početnej roľníckej buď robotníckej rodiny, má dobrú a múdro matku. Učí sa priemerne, no má technické a kresliarske nadanie. Rád športuje. Žení sa skoro a máva dobrú manželku. Marek je dobrým a starostlivým manželom a prísnym otcom. Býva technikom, kresličom, zámočníkom. Je ambiciozny, dbá o svoj zovnášok, je trochu skúpý a rýchlo bohatne.

SNÁŘ

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodí podívat se občas do snáře? Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy, zdálo se vám o:

Diamantu - nepravé štěstí; zasadovati ho - budeš vyznamenán; ztratit ho - budeš zarmoucen; sbírat je - klamná naděje.

Dítěti: mítí je - štěstí a požehnání; viděti je upadnout - rušení tvých záležitostí; mnoho jich viděti - starosti a námaha; na rukou muže - narození chlapce; na rukou ženy - narození dívčete; křtíti je - zažiješ radost; hrající se - spokojenosť a veselá mysl; s vychovatelkou - štastné dny; hezkém - uděláš si příjemnou známost.

Dříve: v šatech - budeš dělat dluhy; spadnout do nějaké - upadáš do špatné společnosti.

Divadle - nějaké přání se ti vyplní.

Divadelní hře - tvé přání se splní.

Divadelním kukátku: dívati se jím - tvé přání se splní; býti jím pozorován - jsi vystaven pronásledování.

Divákem býti - přijdeš do velké společnosti.

Divokých husách - zažiješ zklamání.

Divokém vepři - zjistíš zlo.

Dříži - bohatství a čest.

Dlažbě dobré - rovná životní dráha; hrbotaté - namáhavý postup.

ZIVOT – MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY.

Adres: 00-372 Warszawa, ul. Foksal 13, tel./fax: 26-44-49 (Red. nacz.)

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE.

Adres: ZG TSKCiS, 31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4, tel. 34-11-27

WYDAWCA: Zarząd Główny TSKCiS

SPONSOR: Ministerstwo Kultury i Sztuki

ODZNACZONY: Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotym Medalem ze Wstęgą Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCiS

REDAKCJA: Ján Šternog (redaktor naczelny), Józef Pivovarcik, Eva Matisová, Mieczysław Pożarski (red. techn.), Eva Rudnicka, Alžbeta Stojowska (ilum.)

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Žofia Bogaćkova, Józef Čongva, František Harkabuz, Žofia Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav Knapčík, Eugen Mišinec, Lídia Mšalová, Anton Pivovarcik

SKŁAD I ŁAMANIE: Bożena Duniec

DRUK: Drukarnia TSKCiS w Krakowie, ul. św. Filipa 7

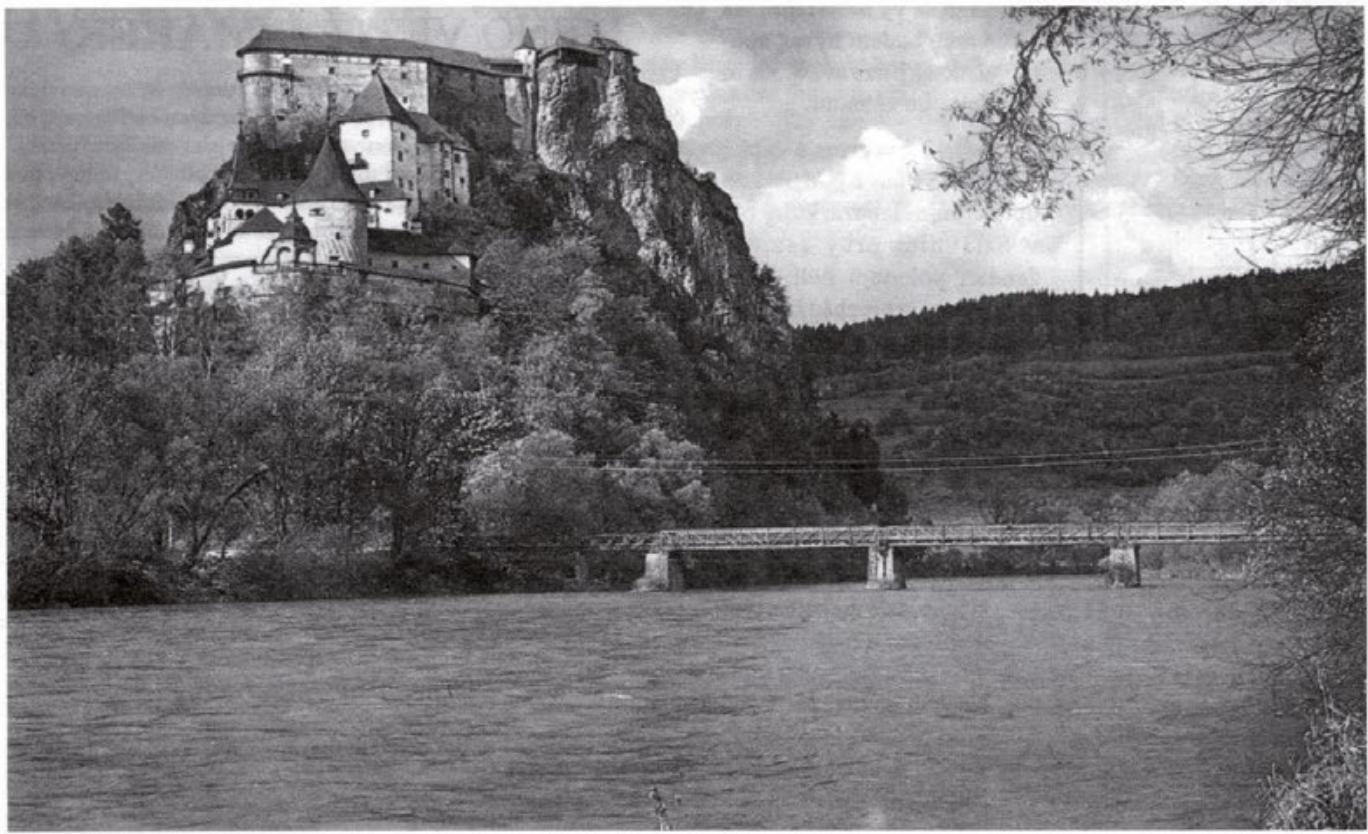
WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje Zarząd Główny TSKCiS w Krakowie w terminach: do 30 listopada na I kwartał, I półrocze oraz na cały rok następny; do 15 czerwca na II półrocze roku bieżącego. Cena prenumeraty: jeden numer - 3000 zł, kwartalnie - 9000 zł, rocznie - 36000 zł.

Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

Nie zamówionych tekstów, fotografii i rysunków redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo do skrótów.

Numer oddano do składu 16.3.1993

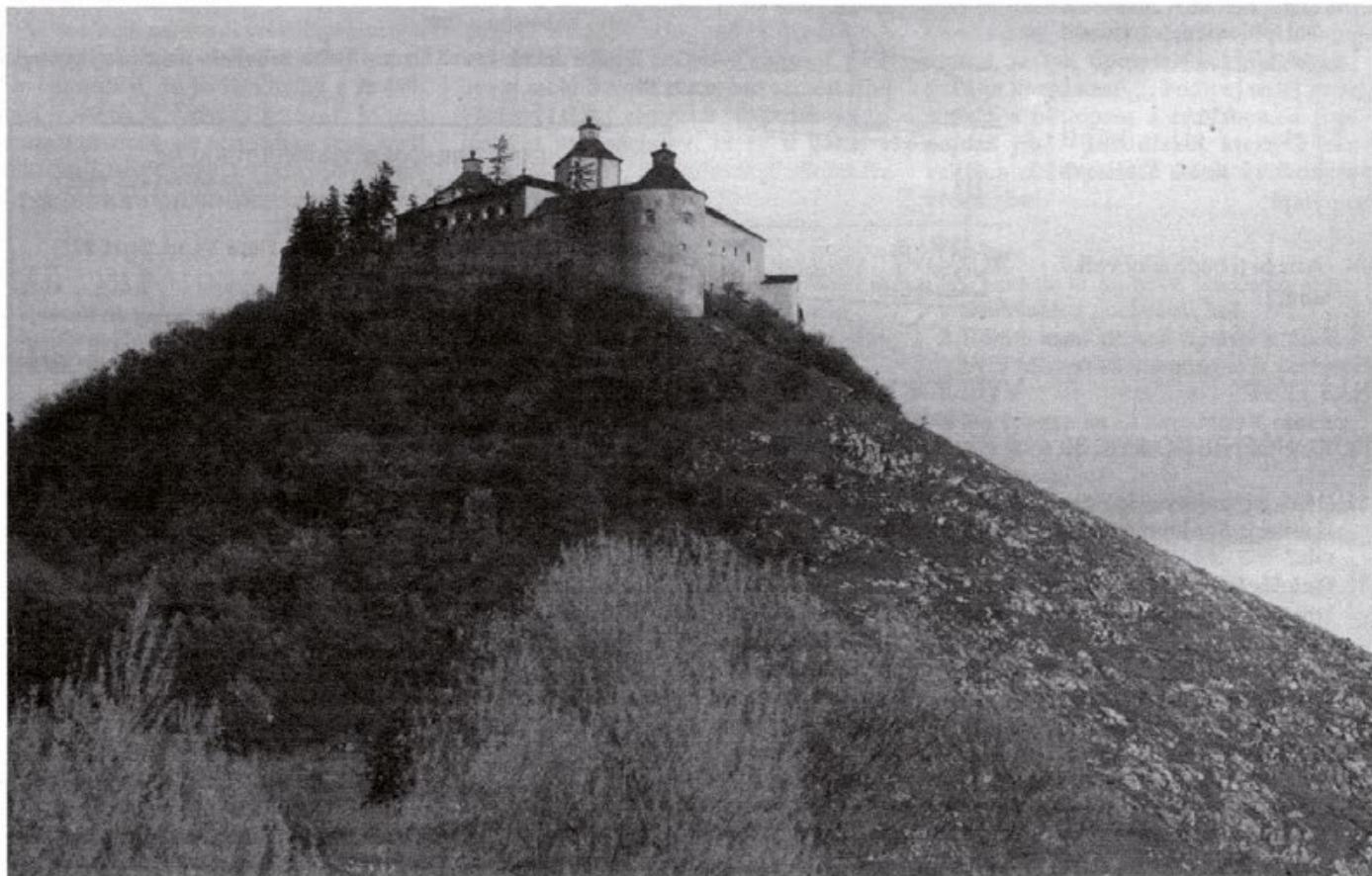
PL ISSN 0514-0188, INDEKS 38501

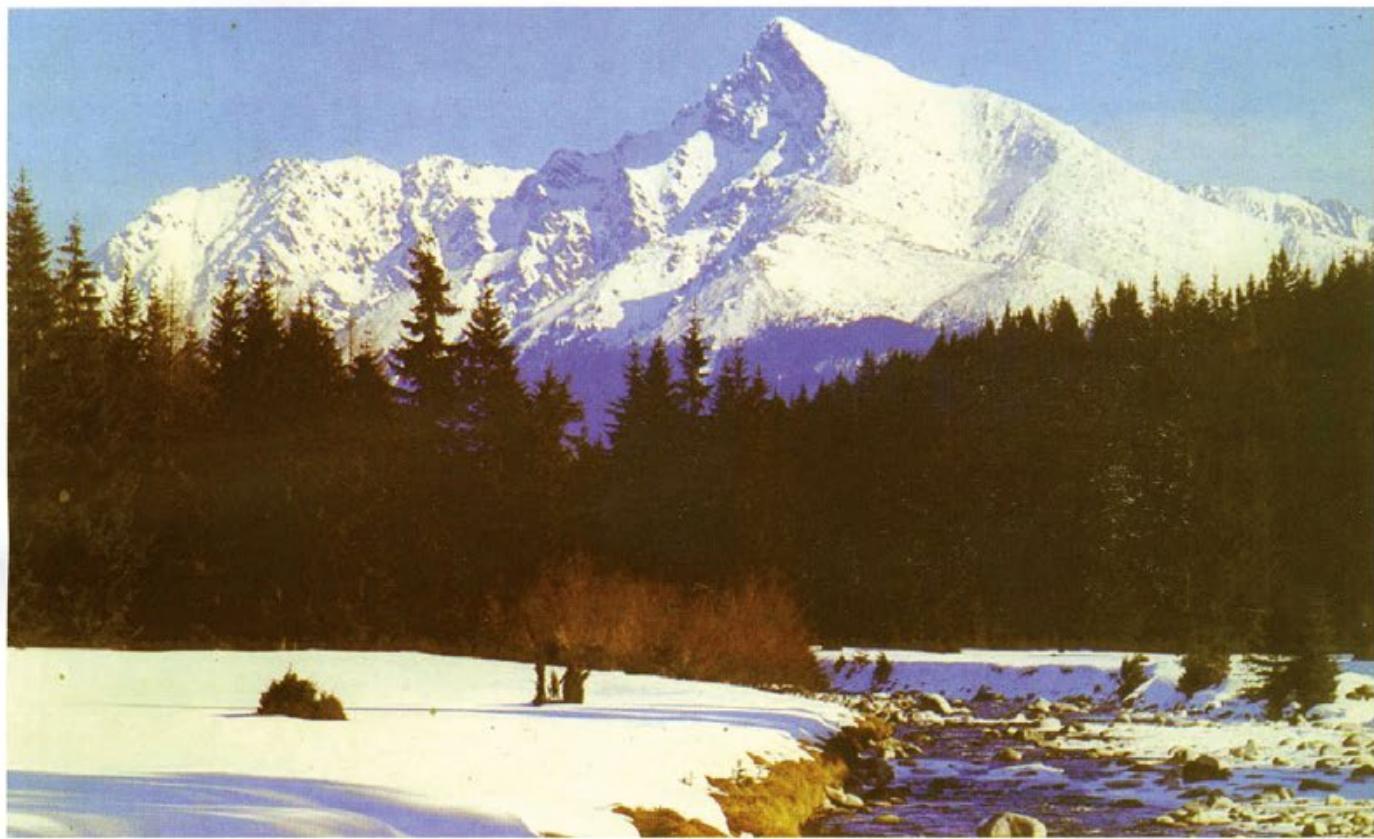

Pohľad na Oravský zámok or rieky Oravy

ZA KRÁSAMI SLOVENSKA

Hrad Krásna Hôrka

Vysoké Tatry – Kriváň (2494 m)

Oravská krajina – pohľad od Zázrivej

Čítaj!
Predplácaj!
Propaguj -

ŽIVOT

The logo for ŽIVOT magazine features the word "ŽIVOT" in a bold, yellow, sans-serif font. The letters are partially obscured by three stylized, flowing ribbons in white, blue, and red, which wrap around the letters from the bottom and sides, creating a dynamic, circular effect.

OBJEDNÁVKY NA PREDPLATNÉ A INZERÁTY PRIJÍMA:
PRENUMERATE I OGŁOSZENIA PRZYJMUJE:
ZARZĄD GŁÓWNY TSKCiS, 31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
NASZE KONTO: BDK w Lublinie, II/O Kraków, Nr 335401-2017-132